

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ESRAR BAĞIMLILARINDA ALGILANAN EBEVEYN KABUL
REDDİNİN, PSİKOLOJİK UYUMLARI VE YETİŞKİNLİKTEKİ YAKIN
İLİŞKİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

MADDE BAĞIMLILIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Sevim Berrin İNCİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ayşe Ender ALTINTOPRAK

İZMİR

2015

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ESRAR BAĞIMLILARINDA ALGILANAN EBEVEYN KABUL
REDDİNİN, PSİKOLOJİK UYUMLARI VE YETİŞKİNLİKTEKİ YAKIN
İLİŞKİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

MADDE BAĞIMLILIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Sevim Berrin İNCİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ayşe Ender ALTINTOPRAK

İZMİR

2015

DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİ

Sevim Berrin İNCİ

(İmza)

Başkan : Prof. Dr. Ayşe Ender ALTINTOPRAK

Ruh Sağlığı ve Anabilim Dalı

(Danışman)

Üye : Prof. Dr. Hakan COŞKUNOL

Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Üye : Prof. Dr. Artuner DEVECİ

Celal Bayar Üniversitesi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezinin kabul edildiği tarih:.....

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışmaya katılarak, bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan bütün katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans tezimin hazırlanması sırasında desteğini esirgemeyen, çalışma yoğunluğuna rağmen her zaman desteğiyle yanımda olan bana yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe Ender ALTINTOPRAK’a,

Araştırmanın özellikle istatistiksel analizleri konusunda bana yol gösteren Doç. Dr. Azmi VARAN’a,

Araştırmanın veri toplama aşamasında işbirliği sağlayan Ege Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Bağımlılık Tedavi Birimine,

Tezimin her aşamasında her zaman destekleriyle yanımda olan ve beni motive eden aileme,

Tüm katkılarından dolayı en içten duygularıyla teşekkür ederim.

İZMİR, TEMMUZ 2015

SEVİM BERRİN İNCİ

ÖZET

Esrar Bağımlılarında Algılanan Ebeveyn-Kabul Reddinin, Psikolojik Uyumları ve Yetişkinlikteki Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Bu araştırmada esrar bağımlısı olan 75 (50%) ile esrar bağımlısı olmayan 75 (50%) erkek; sosyodemografik özellikler, anne ve baba kabul-reddi, psikolojik uyum, eş kabul-reddi ile kendine zarar verme davranışı, intihar düşüncesi ve girişimi ve çocukluk çağı travmatik yaşantının varlığı açısından karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Araştırmada Rohner (1986, 1999) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Anne-Baba formları, Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve Eş Kabul-Red Ölçeği uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluklarında hem anneleriyle hem de babalarıyla ilişkilerinde esrar bağımlısı olmayan kişilere göre daha fazla ihmal edildiklerini ve anneleri ve babaları tarafından sevildikleri hakkında daha fazla şüpheye düştüklerini ve daha az kabul algıladıklarını göstermiştir. Esrar bağımlısı olan kişilerin babalarıyla ilişkilerinde ihmal edilmiş olmaları ve algıladıkları ayrışmamış red ile kişilerin çoklu madde kullanımları arasında güçlü bir bağ olduğu görülmüştür.

Yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul red açısından esrar bağımlısı olanların normal gruba göre, eşlerini daha saldırgan, ve görünürde belirgin ihmal, saldırganlık ya da soğukluk olmadığı halde eşlerini daha ilgisiz ve daha sevgisiz algıladıkları görülmüştür. Ayrıca, esrar bağımlısı olan kişilerin, eşleri tarafından daha fazla kontrol edildiklerini ve daha az kabul edildiklerini düşündükleri bulunmuştur.

Genel psikolojik uyum açısından, araştırmadan elde edilen bulgular esrar bağımlısı olan kişilerin genel psikolojik uyumunun normal gruba göre daha sağlıksız olduğunu ortaya koymuştur. Esrar bağımlısı olanlar normal gruba göre daha olumsuz benlik algısına ve yetersizlik duygusuna sahiptirler, duygularını göstermekte ve uygun duygusal tepkiler vermekte zorlanmaktadırlar. Ayrıca normal gruba göre daha öfkeli ve dünya görüşleri daha olumsuzdur. Araştırmadan elde edilen bulgular, esrar bağımlısı olan kişilerin genel psikolojik uyumlarının çocuklukta anne-babalarıyla bugün ise eşleriyle yaşadıkları yakın ilişkilerde algıladıkları kabul-red ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anılarının, yetişkinlik döneminde algılanan eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık etkisi incelendiğinde, esrar bağımlılarının oluşturduğu grupta çocuklukta algılanmış olan anne kabulü, eş kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye tam aracılık etmiştir. Kontrol grubunda ise, çocuklukta algılanmış olan anne kabulünün eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişki üzerinde aracılık etkisi yoktur. Bağımlı grupta, baba kabul-reddinin psikolojik uyum ve eş kabul-reddi üzerinde dolaylı aracılık etkisi bulunduğu ancak kontrol grubunda yer alanlar için çocuklukta algılanmış olan baba kabul-reddi eş kabul-red ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye aracılık etmediği bulunmuştur.

Son olarak esrar bağımlısı olan kişilerin çocuklukta fiziksel, sözel şiddete ve duygusal istismara bağımlı olmayan gruptan belirgin düzeyde daha fazla maruz kaldığı, kendine zarar verme davranışının, intihar düşüncesinin ve girişiminin daha fazla olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Esrar, Ebeveyn Kabul-Red, Psikolojik Uyum

ABSTRACT

The Effects of Perceived Parental Acceptance-Rejection on Psychological Adjustment and Intimate Relationships in Adulthood in Cannabis Users

In this study, 75 (50%) cannabis users and 75 (50%) non cannabis users men were compared in terms of parental acceptance-rejection, psychological adjustment, intimate partner acceptance-rejection and self-destructive behavior, suicidal ideation and behavior and the existence of traumatic experiences in childhood. Subjects were administered Parental Acceptance-Rejection Questionnaire, Personality Assessment Questionnaire, and Intimate Partner Acceptance-Rejection/Control Questionnaire developed by Rohner (1986/1999).

The findings of this study revealed that cannabis users perceived more neglect and more reject, feel more doubt about on their loved by their mothers and fathers than non users. Multiple substance use is associated with perceived neglect and undifferentiated rejection by their fathers. In terms of intimate partner acceptance and rejection, cannabis users perceived from their partners more neglect, aggressive and undifferentiated rejection than control group. Additionally, cannabis users are perceived more reject and thought more controlled by their partners.

In terms of general psychological adjustment, the findings of this study demonstrated that cannabis users were less adjusted than control group. Cannabis users had more negative self-concept, feeling of inadequacy and had more difficulty in giving appropriate emotional responses and showing their feelings. They were more angry and had more negative World view than control group. The findings of this study revealed that general psychological adjustment of cannabis users is significantly associated with perceived rejection-acceptance from either mother or

father during childhood and perceived rejection or acceptance from their partner.

When the mediation effect of parental acceptance and rejection on the relationship between partner acceptance and rejection and current psychological adjustment was examined, it was found maternal acceptance had a full mediating effect in the dependent group and had no effect in the control group. While father acceptance had a partial mediating effect on the relationship between intimate partner acceptance-rejection and current psychological adjustment in the dependent group, in the control group it had no mediation effect.

Finally, cannabis users had be exposed to more physical, emotional and verbal abuse than control group. They had more suicidal ideation and behavior, and self destructive behavior than control group.

Keywords: Cannabis, Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR.....	XIII

1. BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Hipotezler	2
1.4. Sayıtlar	3
1.5. Araştırmanın Önemi	3
1.6. Sınırlılıklar ve Karşılaşılan Güçlükler	3
1.7. Tanımlar	3
1.8. Genel Bilgiler	5
1.8.1. Esrar Kullanım Bocuklukları Tanı ve Sınıflandırması.....	7
1.8.2. Madde Bağımlılığı ve Aile.....	8
1.8.2.1. Ailenin Yetişkinlikteki Yakın İlişkilere Etkisi.....	11
1.8.3. Madde Bağımlılığı ve İntihar.....	13

1.8.4. Madde Bağımlılığı ve Kendine Zarar verme Davranışı.....	14
1.8.5. Madde Bağımlılığı ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantısı.....	15
1.8.6. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR).....	17
1.8.6.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu.....	18
1.8.6.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu.....	20
1.8.6.3. EKAR'ın Kişilik Kuramı.....	21
1.8.6.3.1. Bağımlılık ve Savunucu Bağımsızlık.....	22
1.8.6.3.2. Duygusal Tepkisizlik.....	24
1.8.6.3.3. Düşmanlık ve Saldırganlık.....	24
1.8.6.3.4. Öz Saygı.....	25
1.8.6.3.5. Öz Yeterlik.....	26
1.8.6.3.6. Duygusal Tutarlılık.....	26
1.8.6.3.7. Dünya Görüşü.....	27
1.8.6.4. EKAR'ın Başetme Kuramı.....	28
1.8.6.5. EKAR Kuramı ile İlgili Araştırma Bulguları.....	29

2. İKİNCİ BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Tipi.....	32
2.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	32
2.2.1. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRO).....	32
2.2.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)	34
2.2.3. Eş Kabul-Red Ölçeği (EŞKRÖ/K)	36
2.2.4. İntihar Davranış Ölçeği	37

2.2.5. Sosyo-Demografik Veri Toplama Formu	37
2.2.6. Anket	37
2.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	38
2.4. Araştırmanın Evreni.....	38
2.5. Araştırmanın Örneklemi	38
2.6. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler.....	38
2.7. Araştırmada Veri Toplama Süresi ve Yöntemi.....	39
2.8. Araştırmada Verilerin Analizi ve Değerlendirme Teknikleri.....	39
2.9. Araştırmanın Etiği.....	39

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Sosyo-demografik Veriler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Analiz Sonuçları.....	40
3.2. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Ebeveyn Kabul-Red Algılarının Karşılaştırılması	44
3.3. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Red Algılarının Karşılaştırılması.	47
3.4. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılması.	48
3.5. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerde Eş ve Ebeveyn Kabul-Reddi ile Genel Psikolojik Uyum Arasındaki İlişki	50
3.6. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişkide Anne, Baba Kabul -Reddinin Etkisine İlişkin Bulgular.....	51

3.7. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Varlığı Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	55
3.8. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Kendine Zarar Verme Davranışı, İntihar Düşüncesi ve Girişimi Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ...	57

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Sosyo-demografik Veriler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması	61
4.2. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Ebeveyn Kabul-Red Algılarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.	62
4.3. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Red Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışılması.	64
4.4. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.	65
4.5. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerde Eş ve Ebeveyn Kabul-Reddi ile Genel Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait BulgularınTartışılması	67
4.6. Esrar bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişkide Anne, Baba Kabul-Reddinin Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	68
4.7. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Varlığı Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	69
4.8. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Varlığı Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	70

BÖLÜM V

SONUÇLAR

5.1. Sonuç ve Öneriler.....	72
KAYNAKLAR	75
EKLER.....	87
EK – I Sosyo-Demografik Veri Toplama Formu	87
EK – II Yetişkin KİDÖ	97
EK – III Yetişkin EKRÖ Anne ve Baba Formları.....	100
EK – IV Yetişkin EŞKRÖ/K.....	103
EK- V Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	107
ÖZGEÇMİŞ.....	111

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmada Yer Alana Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Oluşturduğu Gruplara İlişkin Temel Demografik Bulgular.....	41
Tablo 2: Araştırmada Yer Alan Esrar Bağımlısı Olanların Maddeye Başlama Yaşlarına İlişkin Demografik Bulgular	42
Tablo 3: Araştırmada Yer Alan Esrar Bağımlısı Olan Kişilerin Madde Kullanım Sıklıklarına İlişkin Demografik Bulgular	43
Tablo 4: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Anne EKRÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları.....	45
Tablo 5: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayanların Baba EKRÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile ilgili MANOVA Sonuçları	46
Tablo 6: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayanların EŞKRÖ/K Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile ilgili MANOVA Sonuçları	47
Tablo 7: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayanların KİDÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile ilgili MANOVA Sonuçları	49
Tablo 8: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerde Eş ve Ebeveyn Kabul-Reddi ile Genel Psikolojik Uyum Arasındaki Korelasyonlar.....	50
Tablo 9: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Analiz Sonuçları.....	56
Tablo 10: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerde Kendine Zarar Verme Davranışı ile İntihar Düşüncesinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Analiz Sonuçları.....	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Anne ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olan Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model.....53
- Şekil 2:** Anne ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olmayan Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model.....53
- Şekil 3:** Baba ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olan Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model.....54
- Şekil 4:** Baba ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olmayan Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model.....55

KISALTMALAR

EKAR: Ebeveyn Kabul-Red Kuramı

DSM-IV TR: Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabı

ICD: Hastalık Sınıflandırma Kitapçığı

UNODC: Dünya Uyuşturucu Raporu

EKRÖ: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği

EKRÖ/K: Ebeveyn Kabul-Red Kontrol Ölçeği

EŞKRÖ/K: Eş Kabul-Red Ölçeği

KİDÖ: Kişilik Değerlendirme Ölçeği

CRPBI: Ebeveyn Davranış Ölçeği

MANOVA: Çok Yönlü Varyans Analizi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Konusu

Madde kullanımı, kısa ve uzun vadede fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan birçok olumsuzluğa neden olmakla birlikte sadece içen kişiyi değil yakın ilişkide olduğu kişileri de birçok yönden olumsuz olarak etkilemekle birlikte bağımlılık tüm aileyi etkileyen bir rahatsızlık olarak kabul görmektedir (1). Aynı zamanda bağımlılık evliliği de birçok yönden etkilemektedir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar, ailenin çocuk yetiştirme tutumlarının kişinin bağımlılık davranışını edinmesinde önemli bir etken olduğunu göstermiştir. Türkiye’de madde kullanımının aile bireyleri ve işlevleri üzerine olan etkilerine dair verilere ulaşmak epey güçtür.

Günümüzde neredeyse bütün psikoloji kuramları çocukluk çağının insanların psikolojik ve sosyal gelişimleri bakımından son derece önemli bir dönem olduğu konusunda aynı fikirdedir (2,3,4,5). Çocukluk döneminde belki de en belirleyici faktör, çocuğun içinde yetiştiği aile ortamıdır. Bu durumda, anne-baba ile çocuk arasındaki ilişki ve anne-baba tarafından gösterilen davranışlar çocuğun kişilik gelişiminde son derece önemli bir role sahiptir.

Çocukluktaki ebeveyn davranışlarının önemini ortaya koyan, bir kişilik kuramı ile bütünleştiren, ebeveyn kabul-reddinin sonuçlarını yordayan ve bu kuramsal çerçeveyi deneysel verilerle destekleyen kuramlardan biri de Ronald P. Rohner (1975) tarafından tanımlanan Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) Kuramıdır (6). EKAR Kuramı, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin sebeplerini, kabul-reddin çocuklar ile yetişkinlerin davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerindeki olası sonuçlarını açıklamayı ve yordamayı temel alan bir sosyalizasyon kuramıdır.

Dünyanın farklı yerlerinde yapılan çalışmalarda, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul ve reddinin bireylerin çocukluk ve yetişkinlikteki psikolojik uyumları ve yakın ilişkiler üzerindeki etkileri araştırılmıştır (7, 8,9).

Bu çalışmada esrar bağımlısı olan erkekler tarafından çocukluk döneminde algılanan anne-baba kabul-reddinin, psikolojik uyumları ve yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkileri üzerine etkisi incelenmiştir. Ayrıca esrar bağımlısı olan ve olmayanların sosyodemografik

özelliklerinin ve çocukluklarında maruz kaldıkları fiziksel, sözel ve duygusal şiddet, kendilerine zarar verme davranışları, intihar düşünceleri ve girişimlerinin araştırılması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı esrar bağımlılarında algılanan ebeveyn kabul-reddinin, kişilerin psikolojik uyumları ve yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkileri üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Araştırmada esrar bağımlısı olan ve esrar bağımlısı olmayan kişilerin çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları anne-baba kabul-reddinin, yetişkinlikteki yakın ilişkilerinde eşleri tarafından ne kadar kabul ya da red edildikleri üzerindeki etkisi ve çocukluk dönemi yakın ilişkilerde yaşananların bugünkü psikolojik uyumları üzerindeki etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca esrar bağımlısı olan ve olmayanların sosyodemografik özelliklerinin ve çocukluklarında maruz kaldıkları fiziksel, sözel ve duygusal şiddet, kendilerine zarar verme davranışları, intihar düşünceleri ve girişimlerinin araştırılması amaçlanmıştır.

1.3. Hipotezler

Araştırmanın amacı doğrultusunda test edilecek hipotezler şunlardır

1. Sosyodemografik veriler açısından esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler arasında anlamlı farklılık yoktur.
2. Esrar bağımlıları çocukluklarında hem anne hem de babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red açısından kontrol grubundan anlamlı olarak farklılaşmaktadır.
3. Esrar bağımlıları bugünkü yakın ilişkilerinde, kontrol grubuna göre, daha az kabul algılayacaklardır.
4. Esrar bağımlıları kontrol grubuna göre daha olumsuz bir psikolojik uyuma sahip olacaklardır.
5. Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin bugünkü psikolojik uyumları çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red, yetişkinlikte eşleri ile olan ilişkilerinde algıladıkları kabul-red ile ilişkili olacaktır.
6. Çocukluk dönemine ilişkin ‘ebeveyn kabul-reddi’ anıları, yetişkinlik döneminde algılanan eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı rol oynayacaktır.
7. Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının varlığı açısından esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler arasında anlamlı farklılık vardır.

8. Esrar bağımlısı olan kişiler, kendine zarar verme davranışı ve İntihar düşüncesi ya da girişimi açısından kontrol grubundan anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

1.4.Sayıtlar

Araştırmaya katılan kişilerin anket ve ölçekleri samimi bir şekilde doldurdıkları varsayılmıştır. Uygulanan yöntem, oluşturulan örneklem grupları, uygulanan anket ve ölçekler araştırmanın amacını gerçekleştirebilecek kapasiteye sahiptir.

1.5.Araştırmanın Önemi

Çocukluk döneminde anne baba ile ilişkide algılanmış olan kabul-reddin yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerle olan ilişkisi gerek yurt dışında (10) gerek ise ülkemizde (9, 11, 12) ele alınarak incelenmiştir. Bu çalışmada ise ilk defa esrar bağımlılarının çocukluk ile yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri ve esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin algıladıkları ebeveyn ve eş kabul-redlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Çocukluk döneminin insanların yetişkinlikteki yakın ilişkilerinde ve psikolojik uyumlarında önemli bir rol oynadığı düşünülecek olursa, bu çalışma esrar bağımlılarının bugünkü yakın ilişkilerinin, genel psikolojik uyumlarının çocukluk dönemi yaşantıları ile ne derece ilişkili olduğu hakkında önemli veriler sağlayacaktır.

1.6. Sınırlılıklar ve Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma verileri sadece Ege Üniversitesi bağımlılık polikliniğine denetimli serbestlik tedbiri ile başvuran ve tedavi gören kişilerden toplanmıştır. Verilerin tek bir merkezden toplanmış olması sonuçların genellenebilmesini zorlaştırmıştır. Veri toplamak amacıyla hazırlanan anketin ve ölçeklerin uzun olması ve soruların cevaplanmasının yaklaşık kırkbeş dakika sürmesi de araştırmaya katılımı etkileyen güçlükler arasında değerlendirilebilir.

1.7. Tanımlar

Esrar bağımlılığı: Kişinin beden ve ruh sağlığı ile aile, iş ve sosyal uyumunu bozacak düzeyde yineleyici esrar kullanımı, esrar alma isteğini kontrol edememe ve durduramama, başarısız bırakma çabaları esnasında yoksunluk belirtilerinin görülmesi veya kişinin zararlarını bilmesine rağmen madde kullanımını sürdürmesi ve esrarın dozunu devamlı arttırmak zorunda kalması ile karakterize bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (13). Bu

araştırmada “bağımlı” terimi, DSM IV madde bağımlılığı tanı kriterlerini karşılayan kişiler için kullanılmıştır.

Kabul-Red: EKAR Kuramında Kabul; ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri sıcaklık, ilgi, şefkat, bakım, destek ya da kısaca sevginin ön planda olmasıdır. Red ise bu duygu ve davranışların belirgin olarak esirgendiği ya da olmadığı ve bunların yanı sıra çocuğu inciten çeşitli fiziksel ya da psikolojik davranış ya da duyguların gösterilmesidir (6).

Genel Psikolojik Uyum: Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin en çok etkilediği düşünülen yedi kişilik özelliğinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan ve genel psikolojik uyumu yansıttığı düşünülen psikolojik tablodur (11).

İntihar: insanın kendisini yok etme-öldürme düşüncesi/ duygusu/ davranışı olarak tanımlanabilir (14). Beck Komitesi (1970)’nin sınıflamasına göre ise, intihar davranışı tamamlanmış intihar, intihar girişimi ve düşüncesi olmak üzere üç ana davranıştan oluşmaktadır (15).

Kendine zarar verme davranışı: Favazza ve Rosenthal tarafından, vücudun belirli bölümlerine zarar verme amacıyla, tekrarlayıcı ve bilinçli olarak yapılan, ölümcül olmayan ve yaşamı tehdit etmeyen sadece dokularda hasar olması ile sonuçlanan kişinin kendi vücuduna yönelik girişimi olarak tanımlanmıştır (16).

Çocuk istismarı ve ihmali: Çocuğa anne, baba veya başka bir yetişkin tarafından yöneltilen, toplumsal kurallara ve profesyonel olan kişilere göre uygun olmayan veya zarar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini kısıtlayan veya engelleyen eylem ve eylemsizliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (17).

1.8.Genel Bilgiler

Madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili sorun son yıllarda Türkiye’nin gündeminde yer almaktadır. Türkiye’deki madde kullanım yaygınlığı Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri ile kıyaslandığında daha düşük oranda olduğu görülmektedir. Diğer yandan, literatür incelendiğinde, madde kullanım yaygınlığında bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Madde kullanım yaygınlığının araştırıldığı bir çalışmada, kadın ve erkeklerde yaşam boyu madde kullanım oranının %41 ve %31.7 olduğu tespit edilmiştir (18). 2004 yılında yapılan ve

benzer örneklemelere sahip olan araştırmalarda esrar kullanımının yaşam boyu yaygınlığının % 5,1 (UNODC, n=1637) ve % 5,8 (Ögel ve ark, n=3186) olduğunu bildirilmiştir (19).

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi tarafından yayınlanan rapora göre, yaşam boyu esrar kullanım yaygınlığının yetişkinlerde %22 oranında olduğu bildirilmiştir (20). Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Madde İzleme Merkezi tarafından elde edilen verilerine göre; 2006-2007 yıllarında Türkiye’de tedavi olan 2853 yatan hastanın %36,3’ünde esrar kullanımı olduğu bildirilmiştir. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından yapılan ve Türkiye’de uyuşturucu konusunda ilk karşılaştırmalı çalışma özelliğini taşıyan araştırmada esrar kullanımının 2004 yılında 2001’e göre %75 oranında artış gösterdiği dikkat çekmektedir (1).

Ögel ve Tamar tarafından yapılan araştırmaya göre, yaşam boyu en az bir kere esrar kullanma oranının 1991 yılında %0.7, 1995 yılında %4, 1996 yılında ise bu oran %4.2 olduğu belirtilmiştir (21).

Uyuşturucu maddeler arasında en çok tercih edilen maddenin esrar olduğu bildirilmektedir (22). Esrar, sigara ve alkolden sonra dünyada en çok tercih edilen maddedir. ABD’de yaşam boyu esrar kullanımının yaygınlığı %8.2 iken, bu oran ülkemizde lise öğrencileri arasında %5.1-%5.8 olarak bulunmuştur. Esrardan sonra sıklıkla tercih edilen maddelerin sırasıyla uçucu maddeler, hap ve eroin olduğu belirtilmektedir (1).

Eroin, kokain gibi daha ağır maddelere geçiş sağlanmasına neden olduğu için geçiş maddesi olarakta bilinen esrar genellikle ilk denenen yasa dışı maddedir (23). Madde bağımlısı olan kişilerin madde kullanımına ilk olarak esrar içerek başladıkları ve ağır kullanıcıların ise daha önce hiç esrar kullanmamış kişilere göre 140 kat daha fazla başka madde kullanımına eğilimli oldukları bildirilmiştir (24).

Madde kullanımında belirgin risk altında olunan yaşlar 12-17 arasında olmakla birlikte, 17-25 yaş arasında bağımlı sayısında artış olduğu görülmektedir. Madde bağımlılarının %68’inin 18 yaşın, % 32’sinin ise 20 yaşın altında olduğu belirtilmiştir (25). Bulut ve ark. (2006) madde kullanımına başlama yaşının ortalama 22,44 olduğunu bildirilmiştir (26). Türkiye’de yapılan başka bir çalışmada ise madde kullanmaya başlama yaş ortalamasının 17.2 olduğu bulunmuştur (27).

Esrar kullanımının psikolojik etkileri kişinin duygu durumuna, alınan maddenin dozuna, bulunulan ortama ve kişinin geçmiş deneyimlerine göre değişiklik göstermektedir. Esrarın

kısa süreli kullanıma bağılı olarak hareketlerde yavaşlama ve bilişsel işlevlerde bozukluk (öğrenme, dikkat, hafıza) oluşturmalarının yanı sıra anksiyete, panik atak, paranoya ve şaşkınlığa yol açtığı bilinmektedir. Bunların yanı sıra kararsızlık ve konuşkanlık gözlenmektedir. Esrar kullanımı sonucunda yaşanan sorunların alkol kullanımı sonucunda yaşanan sorunlar ile benzer olduğu bildirilmiştir (1). Esrar alındığı zaman, kişinin duygu durumunda dalgalanma gözlenir, kişinin duyguları hüznün ve mutluluk arasında gidip gelen geniş bir duygulanım yelpazesi içinde değişir ve zaman zaman bu dalgalanmalara algı ve düşünce değişiklikleri de eklenmektedir (28).

Esrarın olumsuz tıbbi, psikolojik ve sosyal sonuçları olmasına rağmen kullanım yaygınlığından, kolay erişilebilmesinden ve daha ağır maddelere geçiş maddesi olarak kullanılmasından dolayı araştırmacıların oldukça ilgisini çekmiştir. Kimi çalışmalar esrar bağımlılığının etiyolojisi ve tedavisi üzerinde odaklanırken, bazı çalışmalar da esrar kullanımının nörobiyolojisi, psikiyatrik eş tanısı, sağlık üzerine etkilerine odaklanmıştır (19, 22, 24, 29).

Türkiye’de esrar bağımlılarının yakın ilişkilerine, bağlanma stillerine ve anne/baba tutumlarına direk odaklanan herhangi bir çalışma bulunmamakla birlikte madde bağımlılığı ile sosyal destek ve anne/ baba tutumları, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul/reddi gibi aile ile ilgili risk faktörlerinin bağımlılık üzerine etkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (30,31,32,33) .

Madde bağımlılarının aile ile ilgili olası risk faktörlerinin incelendiği birçok çalışma olmasına rağmen esrar bağımlılarının çocukluklarında ebeveynleriyle ilişkide yaşadıkları ve bu yaşantıların onların yetişkinlikte kurdukları yakın ilişkiler üzerindeki etkilerini araştıran çalışma oldukça azdır. Oysa, bir çok kuram çocukluk yaşantılarının kişinin psikolojik uyumu ve yakın ilişkileri üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu ileri sürmektedir (2,3,4). Gerek araştırmacı gerekse kuramcılar ebeveynlerin çocukları ile yeterince ilişkide olmamaları ya da onları reddetmelerinin çocukların ergenlik ve yetişkinliklerinde duygusal sorunlar yaşamasına neden olduğunu bildirmişlerdir. Bağlanma kuramı araştırmacıları çocuklukta ebeveynlerle kurulan bağlanmanın duygusal olarak güvenli bir sığınak görevi gördüğünü ve bunun etkisinin yetişkinlikte de devam ettiğini vurgulamaktadır (34).

Aşağıdaki bölümlerde önce Esrar kullanım bozukluklarının tanı ve sınıflandırılması üzerinde durulacak; ardından, madde bağımlılığı ile aile ve ebeveyn tutumlarına ilişkin

kuramsal görüş ve araştırma bulgularına değinilecek, sonra bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturan EKAR kuramı tanıtılacak ve kısaca intihar, kendine zarar verme davranışı ve istismar, ihmal üzerinde durulacaktır.

1.8.1. Esrar Kullanım Bozuklukları Tanı ve Sınıflandırması

Esrar kullanım bozukluklarının tanı ve sınıflandırmasında Dünya Sağlık Örgütü ve Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından geliştirilen ve yenilenen DSM ve ICD tanı ölçütleri yaygın olarak kullanılmaktadır.

DSM-IV, kannabisle ilişkili bozuklukları, “kannabis kullanım bozuklukları” ve “kannabis’in yol açtığı bozukluklar” olarak ikiye ayırmıştır. Kannabis kullanım bozuklukları altında kannabis bağımlılığı ve kannabis kötüye kullanımı tanıları yer almaktadır (35). ICD-10’da ise, esrar kullanım bozukluklarını, “esrar bağımlılık sendromu” ve “esrar zararlı kullanımı” olarak iki kategoride ele alınmaktadır. ICD-10’a göre, zararlı kullanımda esrar kullanımının fiziksel ya da ruhsal sağlığa zarar verecek düzeyde oluşu tanı koymak için yeterlidir (36).

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yayınlanmış, ruhsal bozuklukların tanı ve sınıflandırılmasında yaygın olarak kullanılmakta olan DSM-IV’te kannabis bağımlılığının tanı kriterleri yedi kategoride incelenmektedir. Kannabis bağımlılığı tanısı için, on iki aylık bir dönemde aşağıdakilerden üç veya daha fazlasının olduğu sıkıntı ya da bozulmaya yol açan madde kullanım örüntüsü olmalıdır (35).

[1] Kişinin esrara tolerans - entoksikasyon ya da istenilen etkiler için artmış madde kullanımı ya da sürekli aynı miktarda kullanım ile belirgin azalmış etki- geliştirmiş olması, [2] yoksunluk semptomları – söz konusu maddeye özgü yoksunluk belirtileri ya da belirtilerden kaçmak için aynı maddeyi kullanma- geliştirmiş olması, [3] esrarı çoğu kez tasarlandığından daha yüksek miktarda ya da daha uzun bir dönem süresince alması, [4] esrar kullanımını bırakmak ya da denetim altına almak için sürekli bir isteği ya da boşa çıkan çabaları olması, [5] esrarı sağlamak, kullanmak ya da esrarın etkilerinden kurtulmak için çok fazla zaman harcaması, [6] esrar kullanımı yüzünden önemli toplumsal, mesleki etkinlikleri ya da boş zamanlarını değerlendirme etkinliklerini bırakması ya da azaltması, [7] esrarın neden olmuş ya da alevlendirmiş olabileceği, sürekli olarak var olan ya da yineleyici bir biçimde ortaya çıkan fiziksel ya da psikolojik bir sorunun olduğunu bilmesine rağmen alkol kullanımını sürdürmesi.

ICD-10 sınıflamasına göre ise esrar bağımlılık sendromu tanısı için aşağıdaki kriterlerden en az üçünün son bir yıl içinde bulunması gerekmektedir.

[1] Kişinin esrar almak için güçlü bir istek duyması, [2] esrar alma davranışını denetlemede güçlük (alınan esrar miktarını ayarlayamama, kullanım süresini ayarlayamama ve başarısızlıkla sonlanan bırakma girişimleri) çekmesi, [3] esrar kullanımını azaltıldığında ya da bıraktığında tipik yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, [4] esrar ile gerekli iyilik halini elde etmek için (rahatlık, keyif) gittikçe artan miktarlarda esrara gereksinim duyması (tolerans gelişimi), [5] esrarı elde etmek, kullanmak ve etkilerini gizlemek için harcanan çabanın, diğer ilgi ve uğraşlara yer vermeyecek şekilde giderek artması, [6] aşırı esrar kullanımı nedeniyle ruhsal, sosyal, fiziksel zararlar ortaya çıkmış olmasına rağmen esrar kullanımını sürdürmesi.

Bu çalışmada DSM IV tarafından tanımlanan “kannabis bağımlılığı” tanımı kullanılmıştır.

1.8.2. Madde Bağımlılığı ve Aile

Madde kullanımı ve bağımlılığı günümüzde önemli toplumsal sorunlardan biri haline gelmiştir. Madde bağımlılığının nedenleri ve madde bağımlılığının etiyojisi üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Literatür incelendiğinde madde bağımlılığındaki risk faktörleri genel olarak psikolojik, sosyal, bağlamsal ve aile ile ilgili olmak üzere dört grup olarak sınıflandırılmaktadır (37). Ayrıca genetik yatkınlıkta risk faktörü olarak araştırmalara konu edilmektedir (38, 39). Steinberg (2008) risk faktörlerinin sosyo kültürel, sosyoekonomik ve cinsiyet gibi sosyodemografik özelliklerden bağımsız olarak bütün toplumlarda benzerlik gösterdiğini söylemektedir (37). Ancak madde bağımlılığı değerlendirilirken tek bir risk faktörünün etkili olmadığı, hepsinin birbirleriyle etkileşim içinde oldukları unutulmamalıdır.

Psikolojik risk faktörlerini mizaç ve kişilik özellikleri oluşturmaktadır. Ayrıca, sahip olunan bazı mizaç ve kişilik özellikleri ile madde kullanımı arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (40,41). Sosyal risk faktörleri grubunun temelini ise madde kullanan arkadaş çevresi oluşturmaktadır. Bağlamsal risk faktörleri ile maddeye kolayca erişilebilecek ortamların varlığı belirtilmektedir. Örneğin bağımlılık yapıcı maddelerin kolay ulaşılabilir olması, içinde yaşanılan toplumun madde kullanan kişilere bakış açıları ve madde kullanımının medyada ele alınış biçimi verilebilir (40,42,43).

Madde bağımlılığı ile ilgili çeşitli risk faktörleri olsa da, yapılan araştırmaların büyük

bir bölümü madde bağımlılığını, kişinin yetiştiği ortam yani aile değişkeni üzerinden açıklamaya çalışmaktadır.

Jouriles ve ark. (1991), araştırmalarda erken çocukluk dönemindeki bağlanma örüntülerinin çocuğun davranış sorunlarıyla ilişkili olduğunu, boylamsal çalışmalarda antisosyal ve suçla ilişkili davranışların tutarlı bir biçimde ailesel faktörlerle bağlantılı olduğunu belirtmektedirler (44). Bu ailesel faktörler genellikle kaygılı bağlanma ilişkisine neden olan ilgisizlik, ebeveyn sıcaklığının eksikliği, tutarsızlık ve zayıf çocuk yetiştirme tutumlarıdır.

Çocukluk ve yetişkinlik dönemlerindeki yakın ilişkileri anlamak ve bunları açıklamak için birçok farklı görüş veya kuram bulunmaktadır. Bu kuramlardan birisi Bowlby tarafından geliştirilen Bağlanma Kuramı'dır. Bowlby'e (1973) göre insanların yakın duygusal bağlar kurmaya ihtiyaçları vardır ve bu duygusal bağlar kişilerin psikolojik gelişimlerini etkilemektedir (45). Çocuklar hem fiziksel hemde duygusal ihtiyaçlarının ne derece karşılandığına göre, temel güvene karşı güvensizlik duygusu ile ebeveynlerinden gördükleri ilgiye göre yakınlık kurabilme kapasitesi geliştirirler. Çocuğun yaşamın ilk yıllarında ebeveynleriyle güvenli bir bağlanma geliştirememesi yaşam boyu psikolojik gelişimini aksatmakta ve yetişkinlikte sağlıklı yakın ilişkiler kurma yeteneğini azaltmaktadır (46). Ainsworth ve Bowlby'e göre (1991) bağlanma, insanın yaşamındaki onun için önemli olan kişilerle özellikle stres altında olunan durumlarda yakınlaşmayı araması ve bu yakınlığın sürdürülmesi ile karakterize bir duygusal bağdır (47). Ainsworth (1969), bağlanmanın belirli nitelikleri olduğunu ileri sürmüştür (48). Bağlanma öncelikle duygusal bir bağdır; bu bağın bir sürekliliği vardır ve kişi yakınlığı sürdürme ihtiyacındadır.

Bağlanma Kuramına göre, ebeveynleriyle kurdukları ilişkiye bağlı olarak çocuklarda üç farklı bağlanma stili görülmektedir:

[1] Güvenli bağlanma: Anne güvenin temelidir. Anneden ayrılması ile birlikte çocuğun aşırı stres sergilediği, oynamayı bıraktığı gözlenir. Ancak annenin gidişine gösterilen bu tepki annenin geri dönmesiyle sona erer. Anne döndükten sonra çocuk kısa bir süre içinde rahatlar ve anneye temasa geçerek çevreyi araştırmaya oyun oynamaya devam eder.

[2] Güvensiz-kaçıngan bağlanma: Çocuğun annenin ayrılmasına ara sıra ağlaması ve anne geri döndüğünde bir araya gelmekten kaçınmasıdır. Bu çocuklar ayrılığa pek fazla tepki göstermemekle birlikte karşı da çıkmazlar. Ayrıca anneleri dönünce ona fazla yaklaşamaz

ve rahatlayıp oyunlarını sürdüremezler.

[3] Güvensiz kaygılı-ambivalent bağlanma: Burada söz edilen çocuklar, ayrılıktan önce kaygılı olup, anneden ayrılmayla birlikte yoğun stres yaşayan çocuklardır. Buna karşın anneleri geri geldiğinde, annelerine karşı ambivalent duygu ve davranışlar gösterirler. Ayrılığa karşı tepki gösterip, ayrılmayı protesto eder, anne dönünce de sakinleşmez, anneye yapışarak oyun oynamayı da reddederler (47,49).

Çocuklukta anne ve/veya baba ile kurulan bağlanma biçiminin yetişkinlikte madde kullanımı açısından belirleyici role sahip olabileceği vurgulanmaktadır (50). Morsünbül (2009) tarafından yapılan ve anne-babayla kurulan bağlanma şeklinin riskli davranışlarla ilişkisini inceleyen çalışmada, anne-babasıyla güvenli bağlanma oluşturmamayanların riskli davranışlarda bulunma ve madde kullanma eğiliminde olduklarını göstermiştir (51).

Madde kullanımı ve bağımlılığında aile ile ilişkili risk faktörleri değerlendirildiğinde, aile içinde sıcaklık ve şefkatin bulunmaması, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin düşmanca ve kopuk olması, ailedeki diğer bireylerin madde kullanımlarının olması, anne babaların ilgisiz, reddedici veya aşırı izin verici ve ihmalkâr olmaları vurgulanmaktadır (37). Bu tarz aile ortamında yetişen ergenlerin sıcak, sevgi dolu ve kabul edici yani sağlıklı aile ortamına sahip olan ergenlere oranla madde kullanımı açısından daha fazla risk altında oldukları belirtilmiştir (37).

Anne-baba ile kurulan bağlanma şeklinin yanısıra anne-babanın çocuk yetiştirme tarzlarında çocukların hayatlarının ileriki dönemlerinde yaşanabilecek sağlık problemleri ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (20,52). Anne-babaların tutumları ve çocuk yetiştirme stilleri ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, anne-baba tutumları ve çocuk yetiştirme stilleri ile madde kullanımı arasında önemli bir ilişkili olduğu gösterilmektedir (31,53,54).

Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısı modeline göre, anne-baba tutumları dört başlık altında toplanmaktadır. 'demokratik tutum' yüksek düzeyde kontrol ve kabul etmeyi içine alır; 'otoriter tutum' yüksek düzeyde kontrol ve düşük düzeyde kabul etmeyi içine alır; 'müsamahakar tutum' yüksek düzeyde kabul etmeyi ve düşük düzeyde kontrolü içine alır ve son olarak 'ihmalkar tutum' düşük düzeyde kabul ve kontrolü içine almaktadır (55).

Yapılan araştırmalarda demokratik tutum sergileyen aile ortamında büyüyen

çocukların daha az yasal olmayan maddeler kullandıkları bulunmuştur (56,57). Calafat ve ark. (2014) tarafından yapılan ebeveyn tutumlarının ergenlerde madde kullanımı üzerindeki koruyucu etkisi adlı bir diğer çalışmada, anne-baba tutumu olarak hem 'demokratik' hemde 'müsamahakar' tutumun benimsendiği aile ortamında yetişen çocuklarda 'otoriter' ve 'ihmkar' tutumun benimsendiği ortamda yetişen ergenlere göre daha az yasadışı madde kullandıkları bulunmuştur (58).

Kandel'in (1990) çalışmasında, madde bağımlılarının ebeveynlerini madde kullanımı olmayanlara göre daha az ilgili algıladıkları saptanmıştır (59). Block, Block ve Keyes (1988) tarafından yapılan boyamsal bir çalışmada madde kullanan ergenlerin annelerinin çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlı olmadıkları, ihtiyaçlarını karşılamayı erteledikleri, düşmanca davrandıkları, eleştirel oldukları, fikirlerine önem vermedikleri, ve onları cesaretlendirmedikleri gözlemlenmiştir (60). Icick ve ark. (2013)'nın araştırmasında da anne tarafından ihmal edilmenin madde kullanımına erken yaşta başlamada belirgin düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir (61). Branstetter ve ark'nın (2009) yaptığı bir çalışmada ise anne-çocuk ilişkisinin kalitesinin madde kullanımı üzerinde etkin olduğu bulunmuştur (62). Görgün ve ark. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada ise, madde kullanımı olmayan kişilerin madde kullanan kişilere kıyasla daha olumlu bağlanma ilişkilerine sahip oldukları belirtilmiştir (63).

Nurco ve Lerner (1996); ileriki dönemlerde bağımlılık oluşma riskine karşı güvenli bağlanma, uygun aile ortamı, yapıcı eleştirinin varlığı ve geleneksel etik normlara uyumun sağlanmasını koruyucu faktörler olarak tanımlamışlardır (64). Madde bağımlılığı temel olarak; anne baba tutumları, özellikle de anne tarafından ihmal edilmiş olma ve annenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaması ile ilişkilidir (61).

1.8.2.1 Ailenin Yetişkinlikteki Yakın İlişkilere Etkisi

Bağlanma kuramı çerçevesinde, gelişim süreci içinde çocukluk ile yetişkinlik arasındaki devamlılığı ilk vurgulayan kişi Bowlby olmuştur. Bağlanma kuramcılarının birçoğu çocukluktan yetişkinliğe uzanan devamlılık görüşünden etkilenerek yetişkinlik bağlanması konusunda da çalışmaya yönelmişlerdir. Konu ile ilgili çalışan araştırmacılar (49, 65, 66) çocukluk dönemi sırasında gelişen bağlanma şekillerinin yetişkinlikte de devam ettiğini ileri sürmektedirler.

Bağlanma kuramına göre gelişim süreklilik göstermektedir, bundan dolayı ebeveynlerle çocukluk döneminde yaşanan ilişkiler gelecekte kurulacak olan ilişkileri biçimlendirmektedir. Bu bakış açısından yola çıkılarak oluşan bağlanma kuramındaki önemli bir kavram da “içsel temsil modeli”dir. Bowlby tarafından oluşturulan bağlanma kuramına göre, insanların kendilerini ve yaşamındaki önemli kişileri algılayış biçimlerine göre oluşturdukları zihinsel modelleri vardır. Her insan yeni bir ilişki kurarken eski anılarından ve deneyimlerinden oluşan bu modellerden yola çıkar. Bu önemli kişiler ile ilgili bilişsel ve duygusal beklentilerin varlığı ilişkiyi yönlendirdiği gibi, kişi tarafından yaratılan kendilik modeli de bağlanma figürlerinin gözünde ne oranda kabul ve reddedileceğini belirlemektedir. Bağlanma kuramına göre, bu modeller yaşamın ilk aylarında oluşmaya başlayarak sonraki yıllarda gelişimini ve değişimini sürdürür (49, 66,67).

Bağlanma kuramı, erken yaşta oluşan bağlanma şekillerinin yaşam boyu devam ettiğini ve kişinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde de bunların yeniden gündeme geldiğini vurgulamaktadır (68, 69, 70). Bağlanma kuramının çocuklukta oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlikte devam ettiği görüşünü destekler nitelikte olan çalışmaların (71, 72) yanısıra bağlanma stillerinin zamanla değiştiğini gösteren araştırmalar da vardır (73). Özetle literatüre bakıldığında, çocukluk dönemi yaşantıları ve yetişkinlikteki yakın ilişkilerin türü ve niteliği arasındaki ilişkiyi çalışan araştırmalar değerlendirildiğinde, çalışmalardan bazılarının bağlanma kuramının görüşlerini desteklediği, bazılarının ise bu tür bir ilişki bulmadığını öne sürdüğü görülmektedir.

Cassidy (2000), insanın psikolojik gelişim sürecindeki sürekliliği vurgulayarak çocuklukta ebeveynlerle yaşanan ilişkinin ve bağlanmanın yetişkinlikteki yakın ilişkileri yordadığını ileri sürmektedir (74).

Collins ve ark. Tarafından 2002 yılında yapılan bir diğer çalışma da, bağlanma stillerinin romantik ilişkilerdeki belirleyici rolüne dikkat çekmektedirler (49). Bu bağ iki temel mekanizmayla oluşmaktadır. İlk olarak bağlanma stilleri kişinin sosyal algısı ve duygusal tepkilerini doğrudan etkileyerek yakın ilişkilerini yönlendirmektedir. Diğer yandan insanlar bağlanma stillerine göre eşler seçmektedirler. Örneğin güvensiz bağlanma stiline sahip bireyler, yakın ilişkilerinde daha uyumsuz ilişkiler kurma eğilimindedirler. Collins ve ark. (2002) bu görüşün çeşitli araştırmalardan (69,70) elde edilen bulgularla desteklendiğini belirtmiştir (49). Collins ve Read’ın (1990) çalışmasında da, yetişkinlerin karşı cins ebeveynleriyle ilgili yaptıkları tanımlamalarının şuanda yakında bulundukları kişilerin

kendilerini tanımlamalarıyla bağlanma stilleri açısından örtüştüğü görülmektedir (69). Örneğin, annelerini soğuk ve tutarsız tanımlayan erkeklerin eşleri kendilerini ilişkilerde kaygılı ve terkedilme korkusu içinde gördüklerini belirtmişlerdir. Carnelley ve ark. (1994) tarafından yapılan çalışma da diğer araştırmalara benzer şekilde, anneyle olumlu çocukluk yaşantılarının yetişkinlikteki olumlu yakın ilişkiler ve evlilik uyumuyla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (75).

Perris ve Andersson tarafından 2000 yılında 361 denekle yapılan ve ebeveynlerin yetiştirme biçimleri ile yetişkin bağlanması arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma da ebeveyn sıcaklığının yetişkinlikteki güvenli bağlanma ile; ebeveyn reddi ve kontrolünün ise güvensiz bağlanmayla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (76).

1.8.3. Madde Bağımlılığı ve İntihar

İntihar, insanın öz benliğine yönelen bir saldırganlık ve yok etme hareketi olup, kişinin isteyerek yaşamına son vermesi olarak tanımlanmaktadır (77). Aynı zamanda, insanın kendisini öldürme düşüncesi/ duygusu/ davranışı olarak tanımlanabilir (14,78). Normal popülasyonda intihar sıklığının yıllık yüz binde 10-20 kadar olduğu bu oranın farklı ülkelerde ise yüz binde 10-40 arasında değiştiği görülmektedir. İntihar girişimi oranına bakıldığında ise bunun 15 katı kadar olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, intihar açısından bağımlıların normal popülasyona oranla daha fazla risk altında olduğu görülmektedir (79,80). Madde bağımlıları arasında intihar oranının normal popülasyona göre 20-30 kez daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (81).

Madde kullanımında dürtüsel davranış bozukluğundaki artışın intihar olasılığını arttırdığı bilinmektedir (82). Yapılan çoğu çalışmada madde kötüye kullanımı ile intihar ve intihar girişimleri arasında ilişki olduğu bildirilmektedir (83,84). Balcıoğlu ve Abonoz (2009) tarafından madde kullanımı olan 298 kişiyle yapılan çalışmada intihar düşüncelerinin %67; en az bir kez intihar girişiminde bulunmanın %30 ve birçok kez intihar girişiminde bulunmanın ise % 25 oranında olduğu görülmektedir (85).

Alkol ve madde bağımlılarında intihar ederek yaşamlarına son veren kişilerin % 25'lere varan oranlarda olduğu bildirilmiştir (86). Madde kötüye kullananlar arasında yaşam boyu intihar girişiminin yaygınlık oranının çeşitli çalışmalarda %15 ile 20 arasında değiştiği bazı çalışmalarda ise bu oranın %45'e kadar çıktığı görülmektedir (87,88,89). Madde bağımlılarında intihar girişimleri ve düşünceleri yüksek oranda görülmektedir. Madde

bağımlıları ile yapılan bir çalışmada, madde bağımlısı olan kişilerin %55'inin kendine zarar verme davranışı gösterdiği %70'inin intihar düşüncesine sahip olduğu %68'nin intihar planı yaptığı bildirilmektedir. (90).

İntihar şekli olarak en sık aşırı doz madde kullanımının tercih edildiği bildirilmektedir. Kapsamlı bir çalışmada aşırı doz maddde kullanımı ile intihar kişilerin araştırmadaki olguların %45'ini oluşturduğu belirtilmiştir (79). Aile desteğinin olmaması, psikososyal olarak bozulmanın şiddeti, çoklu madde kullanımının varlığı ve tedavi isteğinin olmamasının madde kullananlarda intihar ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (91).

Dhossche ve arkadaşlarının 2000 yılında yaptıkları çalışmada, intihar girişiminde bulunan 311 katılımcının %46'sında madde kötüye kullanım bozukluğu olduğu saptanmıştır (83). Diğer bir çalışmada ise, intihar girişimi bulunan kişilerin %16.2'sinde esrar kötüye kullanımı veya bağımlılığı olduğu bildirilmiştir (92).

1.8.4. Madde Bağımlılığı ve Kendine Zarar Verme Davranışı

Kendine zarar verme davranışı (KZVD) ile ilgili tanımlar gözden geçirildiğinde; kişinin bedeninin belirli kısımlarına zarar vermesi, ve bu zarar verme davranışının tekrarlayıcı olması, bilinçli ve ölümcül olmaması ile kişinin yaşamını tehdit etmemesinin KZVD'nin en belirgin özelliklerinden olduğu görülmektedir (93).

Favazza ve Rosenthal tarafından ise KZVD, vücudun belirli bölümlerine zarar verme amacıyla, tekrarlayıcı ve bilinçli olarak yapılan, ölümcül olmayan ve yaşamı tehdit etmeyen sadece dokularda hasar olması ile sonuçlanan kişinin kendi vücuduna yönelik girişimi olarak tanımlanmıştır (16,94).

Favazza ve Rosenthal (1993) tarafından yapılan çalışmada kendine zarar verme davranışının başlangıcının genel olarak 13 ile 19 yaşları arasında olduğu belirtilmektedir (93). Yapılan diğer bir araştırmada ise kendine zarar vermenin başlama yaşının 16-20 yaşlarında başladığı bildirilmektedir. (95). Aksoy ve Ögel (2005) tarafından yaşamlarını sokakta sürdüren çocuklar ile yürütülen bir araştırmada KZVD yaş ortalamasının 16.3 ± 2.4 olduğu görülmüştür (94). Genel olarak bakıldığında kendine zarar verme davranışının çoğu zaman ergenlikte başladığına ilişkin benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca en çok tercih edilen KZVD yöntemi konusunda literatür incelendiğinde, sıklıkla tercih edilen yöntemin 'kendini kesme' olduğu vurgulanmaktadır (94).

Tarlacı ve ark. (1997) tarafından yapılan bir çalışmada da, kendine zarar verme

davranışı gösteren kişilerin %90'ında madde kullanımının, %66.7'sinde çoklu madde kullanımı olduğu ve %71.1'inde madde kullanımının bağımlılık boyutunda olduğu ve kendine zarar verme davranışı olan kişilerin kendine zarar vermeyenlere oranla daha genç yaşlarda madde kullanımına başladıkları bildirilmiştir (95). Bir diğer çalışmada ise madde bağımlılarının %10'unun kendilerine zarar verdiği belirtilmiştir (96).

1.8.5. Madde Bağımlılığı ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantısı

İhmal ve çocuk istismarı; çocuğa, anne, baba ya da çocuğun bakımı ile ilgilenen diğer bir yetişkin tarafından yöneltilen, toplumsal kurallara ve profesyonel kişilere göre uygun olmayan ya da zarar verici olarak tanımlanan, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişiminin engellenmesine veya kısıtlanmasına neden olan eylem ve eylemsizliklerin hepsini içermektedir (17). Çocuk istismarı tekrarlanabilirliği, genellikle çocuğa çok yakın olan kişilerce yapılıyor olması ve çocuğun yaşamının ileriki dönemlerini de etkileyecek şekilde uzun vadeli etkileri olması nedeniyle tanımlanabilmesi ve tedavi edilebilmesi en zor olan travma türü olarak vurgulanmaktadır (97,98).

Dünya sağlık örgütü tarafından çocuk istismarı "*Bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fizik ve psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar*" olarak tanımlamıştır. Bu tanımla amaçtan ziyade sonuçların önemi vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle, yetişkinin niyetinden ziyade yapılan eylemin çocuk üzerinde yarattığı etki vurgulanmaktadır (99).

İstismar; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar olarak değişik şekillerde görülebilir (100). En yaygın rastlanan ve belirlenmesi en kolay istismar türü '*Fiziksel istismar*'dır. Çocuğun kaza dışı nedenlere bağlı olarak yaralanmasını ya da aile bireyleritarafından yeterince korunmamasına bağlı oluşan kazaları kapsamaktadır ve en sık 'dövme' şeklinde görülmektedir. *Duygusal istismar*, çocuğun gerek duyduğu ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılması sonucunda psikolojik hasara uğratılma durumu olarak tanımlanmaktadır. *Cinsel istismar*, psikososyal gelişimitamamlamamış ve yaşı küçük olan çocukların bir yetişkin tarafından cinsel amaçla kullanılması olarak tanımlanmaktadır (101). *Çocuk ihmali* ise, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin özellikle anne babanın çocuğun beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarının ihmal edilmesine bağlı olarak çocuğun fiziksel, duygusal veya sosyal gelişiminin engellenmesidir (100).

Ülkemizde çocuk istismarı ile ilgili yapılan çalışmalarda, duygusal istismarın (%78) ilk sırada yer aldığı ve bunu sırasıyla fiziksel istismarın (%24) ve cinsel istismarın (%9) izlediği görülmektedir (99). Bir diğer araştırmada da, 7-14 yaşları arasındaki çocukların % 40'ının anne ve/veya babalarından dayak yedikleri yani fiziksel istismara uğradıkları belirtilmiştir (100). Başka bir çalışmada ise fiziksel istismara uğramış olan ergenlerin %43.8'inin kendilerine zarar verme davranışı gösterdiği bulunmuştur (99).

Bahar ve ark. (2009) tarafından yapılan çalışma da yukarıdaki bulguları destekler nitelikte, çocukluktaki istismar ve ihmal yaşantılarıyla, ergenlerdeki kendine zarar verme davranışları ve intihar girişimleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (99).

İstismar, çocukta meydana gelen fiziksel ve psikolojik hasarlarla birlikte çocukların yaşamlarının ileriki dönemlerinde de bazı olumsuz etkiler görülmesine neden olabilmektedir. Çocukluk çağında travmaya maruz kalmış olmak; gelişimsel bozukluklara, uyku ve yeme bozukluklarına, alkol veya madde bağımlılığına, depresyona, anksiyeteye, panik bozukluğuna, suça karışma ve şiddet davranışında artışa, kendine zarar verme ve intihara eğilimine neden olabilmekle beraber, kişilerin kendi çocuklarına da aynı yöntemleri kullanma eğiliminde olabilmelerine sebep olabileceği vurgulanmaktadır olarak sıralanabilir (102,103).

Çocukluk döneminde travmaya maruz kalma ile madde bağımlılığı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ulusal ergenlik anketinin sonuçlarına göre, fiziksel ve cinsel istismara maruz kalan ergenlerin geçmişte yada şimdi madde kullanma oranlarının herhangi bir travmaya maruz kalmamış olan kişilere oranla üç kat daha fazla olduğu bildirilmektedir (104). Yapılan çalışmalarda, madde bağımlılığından kurtulmak için tedaviye başvuran ergenlerin %70'inde çocukluk döneminde travmaya maruz kalma öyküsünün olduğu saptanmıştır (105,106). Çocukluk çağı travmalarına maruz kalan kişilerde madde kullanımını kendi kendini tedavi ve strese kaçınma yöntemi olarak tercih edilmesinden dolayı madde kullanım bozuklukları riskinin arttırdığı vurgulanmaktadır (104).

Dunn ve ark. (1994) tarafından yapılan çalışmada madde bağımlılarının %34'ünde çocukluk çağı travmatik yaşantısının varlığı saptanmıştır (107). Yapılan başka bir çalışmada da, madde kötüye kullanımı tanısı almış olan kişilerde çocukluk dönemlerinde fiziksel istismara uğramış olma oranlarının yüksek olduğu bildirilmiştir (108). Evren ve Ögel (2003) tarafından yapılan çalışmada da, madde bağımlılarının duygusal (0.42) ve fiziksel (0.39) istismar ve fiziksel ihmal (0.45) ile pozitif ilişki gösterdikleri bildirilmiştir (87,88).

1.8.6. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı

Rohner (1975) tarafından geliştirilmiş Ebeveyn Kabul-Red Kuramı, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul-reddinin sebeplerini, çocuklukta algılanan bu kabul-reddin kişilerin davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerindeki olası etkilerinin anlamaya ve yordamaya çalışan sosyalizasyon kuramıdır (6). EKAR, çocuklukta ebeveyn davranışlarının önemini ortaya koyan ve bir kişilik kuramı ile bütünleştiren ve bu kuramsal çerçeveyi deneysel verilerle destekleyen bir kuramdır. EKAR, evrensel olarak kültürden kültüre değişmeyen genellenebilir ilkeleri tanımlamayı amaçlamıştır. Kuram, dünyadaki tüm insanların onlar için önemli olan kişilerden sıcaklık almaya ihtiyaçları olduğu temel varsayımıyla hareket etmektedir. Anne ve/veya baba tarafından kabul veya red edilmenin çocukların duygusal, davranışsal ve bilişsel gelişimlerini etkilemekle birlikte aynı zamanda ileriki dönemlerdeki yani yetişkinlikteki psikolojik uyumlarını da etkilediği ileri sürülmektedir.

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı, "kişilik", "başetme" ve "sosyokültürel" alanlarını içeren üç farklı alanda beş temel soru sormaktadır.

Kişilik alt alanı [1] farklı sosyokültürel sistemlerden, farklı ırk ve etnik kökenlerden gelen bütün çocuklar ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve redde ne şekilde tepki göstermektedirler? [2] Çocuklukta yaşanan red ne derecede yetişkinliği ve sonraki yaşları etkilemektedir? sorularına odaklanmıştır.

Başetme alt alanı ise [3] anne ve/veya babası tarafından reddedilen çocuk ya da yetişkinlerden bazıları neden karşılaştıkları bu olumsuz durumlarla başkalarına oranla daha etkin bir biçimde baş edebilmektedirler? sorusunu cevap aramaktadır.

Sosyokültürel sistemler alt alanında ise ilk olarak [4] neden bazı ebeveynlerin sıcak ve şefkatli diğerlerinin ise soğuk, saldırgan, reddedici olduklarını ikinci olarak; [5] toplumdaki pek çok ebeveynin çocuklarını kabul ya da reddetme eğilimlerinin toplum içindeki bireylerin inanç ve davranışların ne şekilde etkilendiklerini sormaktadır (109).

Kuramda, “ebeveynliğin sıcaklık boyutu” olarak adlandırılan ebeveyn-çocuk etkileşimine diğer bir deyişle ebeveyn ve çocuk arasında oluşan duygusal bağın kalitesine ve ebeveynin çocuğuna yönelik duygularını ne şekilde gösterdiği üzerine odaklanılmaktadır. Ebeveyn kabul-red kuramında ebeveynlik ya da ebeveyn kavramı bakımverinin kim olduğunu belirtmektedir. Rohner (2001) bu kişileri çocuğun anne-babası olmasalar bile "ebeveyn"

olarak adlandırmaktadır (110). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin sıcaklık boyutu ise bir ucunda kabulün, diğer ucunda reddin olduğu bir uzantıdır. Rohner'e göre her insanın çocukluk döneminde ebeveynleri ile ilişkilerinde yaşadıkları ve algıladıkları kabul-red düzeyleri, bu uzantının iki ucu arasında bir yerdedir. Sıcaklık boyutu, çocuk ile bakımveren arasındaki sosyal etkileşime dair bir tutumu, aynı zamanda bu sosyal etkileşimin çocuğun zihninde oluşan tasarımına işaret eder. Zihinsel tasarım, çocuğun yaşadığı sevildiği ve kabul edildiğine ya da sevilmediği ve reddedildiğine ilişkin öznel algıdır. Kuramın öne sürdüğü en önemli sav, kabul ya da redde yola açan ebeveyn davranışlarının kültürel olarak farklılaşabileceği, ancak özellikle subjektif reddedilme algısının değişik toplumlarda benzer sonuçları doğuracağıdır (111).

1.8.6.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Rohner'e göre herkes çocukluğunda ebeveynleriyle ya da kendilerini yetiştiren kişilerle ilişkilerinde az ya da çok oranda sıcaklık, şefkat, saldırganlık, ihmal ya da ilgisizlik yaşamaktadır. Sıcaklık boyutu, ebeveyn çocuk arasında oluşan duygusal bağın niteliği ile anne ve/veya babanın sahip oldukları duyguları göstermek için kullandıkları fiziksel ve sözel davranışlar ile ilişkilidir. Sevginin fiziksel olarak ifade edilmesi; kucaklama, gülümseme, okşama, öpme, ve sevgi, onay veya desteğin diğer göstergelerini içermektedir. Çocuk hakkında güzel şeyler söylemek, onu övmek, ona hikayeler anlatmak ise ise sıcaklığın sözel ifadeleridir. Bunlarla birlikte sevgi gösterme, bakım verme, çocuğu destekleme, gibi davranışlarda ebeveynin çocuğu kabul edişini gösteren davranışsal ifadeleridir. Sıcaklık boyutunun kabul tarafında, ebeveynlerden algılanan sıcaklık, sevgi, şefkat, bakım verme, destekleme gibi olumlu ebeveyn davranışları, red tarafında ise sıcaklık, şefkat ve sevginin olmaması veya belirgin olarak gösterilmemesi yer almaktadır (112).

Rohner(1986), ebeveynlerin çocuklarına karşı dört değişik biçimde “reddedici” olabileceğini öne sürmektedir. [1] Anne ve/veya babalar sevgilerini, şefkatlerini ve sıcaklıklarını çocuklarından esirgeyebilirler, [2] Onlara saldırgan davranıp, düşmanlık hissedebilirler, [3] Çocuklarını ihmal edebilirler, ya da [4] Görünürde belirgin olarak ihmal, saldırganlık ya da soğukluk olmamasına karşın çocuk, anne/baba tarafından sevilmiyor olduğuna inanabilir (“ayrışmamış red”) (111). “Ayrışmamış red” kavramı çocukların, anne-babalarının onları ihmal ettiği, veya onlara karşı sevgisiz ya da saldırgan davrandıklarına ilişkin net bir davranışsal gösterge olmasada, anne-babalarının onları umursamadıklarına ya da ebeveynleri tarafından sevilmiyor olmalarına inanmaları olarak tanımlanmaktadır.

Sıcaklık, düşmanlık ve ilgisizlik anne-babanın içinde bulundukları psikolojik durumları göstermektedir. Ebeveynler çocuklarına karşı sıcak ya da soğuk duyguların yanı sıra düşmanlık, öfke, kızgınlık, sabırsızlık, tahammülsüzlük, sinirlilik, zıtlık gibi duygular hissedebilirler. Diğer yandan ebeveynler çocuklarına karşı ilgisiz, umursamaz, önemsemez duygular hissedebilir ve çocuklarına karşı sınırlı bir ilgileri olabilir. Sevgi, saldırganlık ve ihmal ise anne-babaların bu duygular sonucunda sergiledikleri gözlenebilir davranışları göstermektedir. Anne-babalar sevgi duygularını büyük olasılıkla sıcakkanlı davranışlarla göstermektedir. Anne-babalar sevgilerini fiziksel olarak sarılma, öpme, okşama gibi, sözel olarak ise çocuğu övmek ve güzel şeyler söylemek gibi davranışlarla gösterebilirler. Bu ve diğer pek çok bakımveren, destekleyen ve sevgi gösteren davranışlar ebeveyn kabulünün davranışsal göstergelerini tanımlamaktadır.

Ebeveynlerin öfke, kızgınlık ve düşmanca duyguları sonucu ortaya çıkan davranış genellikle saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. EKAR kuramına göre saldırganlık bir başkasını, bir şeyi, veya kişinin kendisini kasıtlı olarak incitmeye yönelik yaptığı davranışlardır. Ebeveynler çocuklarına karşı vurmak, itmek, bir şeyler atmak, yaralanmalarına neden olabilecek el-kol hareketleri yapmak gibi fiziksel saldırganlıkların yanı sıra alay etmek, küfür etmek, bağırarak, küçük düşürücü ya da çocuk hakkında aşağılayıcı şeyler söylemek gibi sözel saldırganlık davranışları gösterebilmektedirler.

Düşmanlık duygusu saldırganlığa neden olurken, kayıtsızlık da ihmale neden olmaktadır. Ancak, içsel bir motivasyon olan kayıtsızlık ile bu duygunun davranışa dökülmüş şekli olan ihmal arasında düşmanlıkla saldırganlık arasındaki gibi doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Ebeveynler sadece kayıtsızlıklarından dolayı değil diğer birçok nedenden ötürü de çocuklarını ihmal edebilirler. Örneğin ebeveynler çocuklarına duydukları öfke ile baş edebilmek için onları ihmal edebilirler.

EKAR kuramına göre ‘ihmal’, anne/baba ya da çocuğun bakımını üstlenen kişi tarafından çocuğun çeşitli gereksinimlerini karşılayamaması sosyal duygusal, eğitimsel ihtiyaçları ile yeterince ilgilenmemesi ve çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgiye ve isteklerine karşı kayıtsız ya da ilgisiz olmasıdır. Ebeveynin fiziksel ve psikolojik olarak ulaşılmaz, uzak ve tepkisiz olması ihmalin en önemli göstergesidir. Psikolojik olarak ulaşılmazlık; anne-babanın fiziksel olarak var olmasına rağmen çocuk ihtiyaç duyduğunda, onun isteklerine karşı ilgisiz olmalarıdır. Bu tarz ihmalin içsel güdüleyicisi ise genel olarak kayıtsızlıktır. Öfke duygusu da ihmale neden olmaktadır. Öfke duygusu nedeniyle çocuğa fiziksel zarar vermek istemeyen

ebeveyn çocuğu ihmal eder. Bütün bu davranışlar, (gerçek olan ya da algılanan) çocukların kendilerini sevilmemiş ve reddedilmiş hissetmelerine neden olmaktadır. Çocuklar sıcak ve sevgi dolu ailelerde olsalar bile, bu yaralayıcı duygu ve davranışlardan birkaçını en azından ara sıra yaşayabilmektedirler.

Ayrışmamış red, reddedilme davranışına dair net göstergeler olmamasına rağmen çocuğun sevilmiyor ve istenmiyor olduğunu ve reddedildiğini hissetmesidir. Ayrışmış red ise, davranışsal olarak saldırganlık ya da ihmalin olması veya subjektif olarak düşmanlık veya kayıtsızlık duygularının hissedilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrışmamış red ise, red edildiğine dair belirgin davranışsal göstergeler olmamasına rağmen bireyin sevilmediğini hissetmesidir (109,111).

1.8.6.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu

Çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki gelişimin üzerinde önemli etkisi olan ebeveynliğin bir başka boyutunu ise ‘Ebeveyn kontrolü’ oluşturmaktadır.

EKAR Kuram’ında ebeveyn kontrolü kavramı aşırı izin verici ebeveyn davranışları ile aşırı kısıtlayıcı ebeveyn davranışları arasında gidip gelen iki uçlu bir uzantıdır. (113).

‘Kontrol’ kavramı ile çocuğun davranışlarının ebeveyn tarafından ne boyutta sınırlandırıldığı ya da kısıtlandığı ve bu sınırlamalar ile kısıtlamaların ne kadar diretildiği ifade edilmektedir. Kuramda, çocukların hareketlerini nadiren kontrol eden anne/babalar ‘izin verici’ yani ‘düşük düzeyde kontrollü’ olarak, çocukların hareketlerini sürekli kontrol edenler ise ‘kısıtlayıcı’ yani ‘yüksek düzeyde kontrollü’ olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar ebeveynleri tarafından genel olarak düzenli olunması, söz dinlemeleri, kurallara uymaları, saldırgan tavırları, belirli ahlaki değerler, tuvalet eğitimi, sorumluluk almaları ve cinsellik gibi konularda kontrol edilmektedirler. Kontrolün aşırı izin verici ucunda hiç kontrolün olmaması yer almaktadır. Bu uçta yer alan ebeveynler hiç kural koymaz veya sadece çocuğun güvenliği ve sağlığı için gerekli olan kontrolü sağlarlar. Çocuklarının yaptıklarına karşı yönlendirici değillerdir. Çocuğun kendi kararlarını uygulamalarına tamamen izin verirler. Kontrol boyutunun aşırı kontrol ucundaki ebeveynler ise çoğu durumda ve/veya ortamda çocuğa aşırı kurallar koyarlar ve onları kısıtlarlar. Özellikle çocuğu bu kural ve kısıtlamalara uyması için zorlarlar. Çocuğun hareketlerini dakika dakika takip ederler ve anne-babası yanında olmadan belirli becerileri edinmesini ve özgürlüğünü kısıtlarlar (114).

Ebeveyn kontrolünün EKAR Kuramı çerçevesinde fazla çalışılmadığı görülmektedir. Khaleque ve Rohner (2001) tarafından yapılan meta-analizde, 1987-2000 yılları arasında ebeveyn kontrolü üzerinde duran sadece 11 çalışma olduğunu bildirilmiştir (8).

1.8.6.3. EKAR'ın Kişilik Kuramı

EKAR Kuramı, kişilik alanında çocukluk döneminde anne-baba tarafından reddedilmiş olmanın çocuk ya da yetişkin bireylerin kişiliği veya psikolojisi üzerinde oluşan etkilerini açıklamaya ve yordamaya çalışmaktadır. Kişilik kuramı, insanların onlar için önemli olan bireylerden olumlu tepki alma ihtiyaçları olduğu temel varsayımından hareket etmektedir. Ebeveyn Kabul-Red Kuramına göre bu ihtiyaç, biyolojik temelli bir ihtiyaçtır. Olumlu tepkiye olan bu evrimsel ihtiyaç, bireylerin farkında olarak ya da farkında olmadıkları şekilde kendileri için önemli kişilerden bakım, ilgi, destek, şefkat, sıcaklık araması ve istemesidir. Anne ve baba bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bu ihtiyacı en iyi karşılayacak olan kişilerdir. Kişinin bu gereksinimini karşılayabilecek "diğer önemli kişiler" de ergenlik ve yetişkinlik döneminde ortaya çıkmaktadır. Kurama göre çocuğun bakımını üstlenmiş olan herhangi biri "ebeveyn" olarak sayılmaktadır. Bundan dolayı bu kişi çocuğun anne-babasının yanı sıra büyükanne-babası, veya diğer bir aile yakını, hatta çocuğu evlat edinen ya da bir kurumda anne-baba yerini almış olan biri de olabilmektedir. Çocukların güvenlik hisleri, duygusal ve psikolojik durumları ebeveynleri ile geliştirdikleri ilişkiye bağlı olduğu için anne-babalar çocukları için benzersiz bağlanma figürleri ve 'önemli diğerleri'dir. Bu nedenle ebeveyn kabul reddinin çocukların zaman içindeki kişilik gelişimini şekillendirmede eşsiz bir etkiye sahip olduğu savunulmaktadır. EKAR'ın Kişilik kuramına göre yetişkinlikteki güvenlik ve iyilik duygusu, yetişkin bağlanma figürü ile olan ilişkide algılanan kaliteye bağlıdır. Yakın ilişkide olunan kişiden algılanan kabul-reddin psikolojik uyum ve kişilik üzerinde temel bir etkisinin olduğu varsayılmaktadır.

Ekar kuramına göre önemli diğerlerinden ve bağlanma figürlerinden olumlu tepki alma ihtiyacı güçlü bir motivasyon aracıdır. Ekar kişilik kuramı çocukların ve yetişkinlerin bu ihtiyaçlarını anne-babalarından veya bağlanma figürlerinden yeterince karşılayamadıklarında duygusal ve davranışsal olarak belirli şekillerde tepki vermeye eğilimli olduklarını kabul etmektedir (109).

Rohner'e göre, hiçbir kuram anne-baba tarafından kabul veya reddedilmenin tüm etkilerini ele alamamaktadır. Bu nedenle EKAR kuramında, dünyanın çeşitli ülkelerinde anne

ve /veyababa tarafından reddedilmiş olmanın kişilik üzerinde en belirleyici gözükten etkileri üzerine odaklanmıştır. EKAR'ın kişilik alt kuramı, dünyaki çeşitli kültür, ırk ve dillerde, anne ve/veyababa tarafından reddedilmenin kişiyi özellikle yedi alanda örselediğini ileri sürmektedir. Ebeveyn kabul-reddi tarafından en fazla etkilendiği düşünülen yedi kişilik özeliği şunlardır:

1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık
2. Duygusal tepkisizlik (Duyarsızlık)
3. Düşmanlık ve Saldırganlık
4. Öz-saygı
5. Öz-yeterlik
6. Duygusal tutarlılık
7. Dünya görüşü

Kabul-Red Kuramı'nda ele alınan bu yedi kişilik özeliği, kişilik boyutları olarak ele alınarak olumlu uçtan olumsuz uca uzanan bir boyut üzerinde değerlendirilmiştir. Buna göre herkes, her kişilik boyutuna ait uzantı üzerinde, belirli bir noktada yer almaktadır. ebeveynleri tarafından red edilmiş bireyler bu yedi kişilik boyutunun olumsuz uçlarından oluşan bir kişilik örüntüsü sergilemektedirler (111,115).

1.8.6.3.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık

EKAR kuramında "bağımlılık" terimi diğer insanların tepkisine, özellikle de olumlu tepkisine duyulan duygusal bir ihtiyaç ve istektir. Çocuklar ve yetişkinlerin bağımlı davranışları kendileri için önemli insanlardan olumlu tepki alma isteklerini ifade eder. Olgunlaşma ile birlikte olumlu tepki almaya yönelik ihtiyaç ve bu ihtiyaçları karşılanmadığında (reddedildiklerinde) verdikleri tepkiler de değişiklik göstermektedir.

EKAR kuramında, bağımlılık ve bağımsızlık aynı kişilik boyutunun zıt uçları olarak düşünülmektedir. Bağımlılık ile reddedilme arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin olduğu, ebeveynlerinden kabul algılayan çocukların normal koşullarda orta düzeyde bağımlılık sergileyecekleri, artan red algısına bağlı olarak belli bir yere kadar çocukların olumlu tepki

alabilmek için daha fazla istekte bulunacağı ve bağımlı olacağı fakat bu tepkilerinin karşılıksız çıkması ile beraber çocuğun giderek olumlu tepki aramaktan vazgeçeceği, bu düzeyden sonra çocuğun bağımsızmış gibi görünen davranışlarının “sağlıksız bir bağımsızlıktan” çok “savunucu bir bağımsızlık” olacağı vurgulanmıştır.

Anne-babaları tarafından ciddi şekilde reddedilmiş olan çocukların bu görünürdeki bağımsızlıkları, aslında onların kendilerini yeni yaralanmalardan korumak, üzerinde hiçbir kontrollerinin olmadığı bir durumda, reddedilmenin acısıyla başa çıkmaya çalışmak için geliştirmiş oldukları yollar olarak açıklanmış ve sağlıklı bağımsızlığın aksine savunucu bağımsızlıkta sıcaklık ve desteğe yani diğerlerinden olumlu tepki görmeye yönelik bir aşermenin devam ettiği vurgulanmıştır. Kronik reddedilme yaşantısının yarattığı öfke, güvensizlik ve diğer olumsuz duygular nedeniyle olumlu tepki alma ihtiyacı inkar edilmekte ve bu etki ile “Canın cehenneme”, “Sana ihtiyacım yok” “Kimseye ihtiyacım yok” gibi ifadelerle kendini gösterebilmektedir. Savunucu bağımsızlıkla ilişkili duygular ve davranışlar bazen karşı reddetme sürecine yol açmakta ve reddedilen kişiler kendilerini reddeden kişileri reddedebilmektedir. Bu süreç bazen şiddet ve diğer ciddi ilişki sorunları çerçevesinde yaşanmaktadır.

EKAR'ın kişilik kuramına göre diğer bağlanma figürlerinden algılanan red kadar ebeveyn reddi de bağımlılığa ek olarak bazı kişilik sorunlarına yol açabilmektedir. Düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlığı kontrol etmekte sorunlar, duygusal tepkisizlik, immatür bağımlılık, savunucu bağımsızlık gibi sorunlar bunlar arasında sayılabilir. Ebeveynlerden algılanan reddin ve kontrolün şiddeti, sıklığı ve süresine bağlı olarak olumsuz öz-saygı ve öz-yeterlilik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz dünya görüşü oluşabilmektedir.

Kuramda normal bağımlılık ve savunucu bağımsızlıktan farklı olarak immatür bağımlılık kavramı da tanımlanmıştır. Anne-babalar çocuklarına karşı sıcaklıkları, ilgileri ve şefkatlerinin yanında katı bir kontrol ve denetim uyguladıklarında çocuklarda immatür bir bağımlılığın gelişeceği, bu tür ebeveynliğin meraklı aktif çocukların yapma eğiliminde oldukları birçok şeyi yapabilme fırsatlarını çocuklardan aldığı savunulmaktadır. “Tatlım onu yapma”, “Dur bir yerlerini inciteceksin”, “Bunu ben yapayım” gibi anne-baba girişimleri çocukların kapasitelerini ve sınırlarını keşfetmelerine izin vermeyerek immatür bir bağımlılığın pekiştirilmesine neden olmaktadır. Rohner bu tarz bir ebeveynliği “boğucu sevgi” olarak isimlendirmiştir (111,116). Bu durumdaki çocuk bebekleştirilmekle ve şefkatli denetimle boğulur (110).

1.8.6.3.2. Duygusal Tepkisizlik

Duygusal ifade, kişinin bir duygusunu özgürce ve açıkça ifade edebilme becerisidir. Örneğin, bir insanın bir başka insana ona olan ilgisini, şefkat duygularını ne kadar rahatlıkla gösterebildiği kişinin duygusal ifade becerisi ile ilgilidir. Duygularını ifade edebilen kişiler, karşısındaki kişilere duygusal olarak yakınlaşmakta veya kendisine yakınlaşmak isteyenlere tepki vermekte zorluk yaşamazlar.

EKAR kuramına göre anne-babaları tarafından ciddi şekilde reddedilmiş çocuklar sevgi vermeyi öğrenecekleri bir model olmadığı için sevgi göstermeyi öğrenememektedir. Sevgi almaya çok ihtiyaçları olsa bile sevgi ve şefkat göstermeyi ve sevgiyi kabul etmekte zorlanmaktadırlar. Reddedilmiş çocuklar sonraki duygusal yaralanmalardan kendilerini koruma amacıyla duygusal olarak geri çekilerek, duygularının üzerini örter ve daha az olumlu tepki alma girişimlerinde bulunurlar. En sonunda kendileri için önemli kişilerden olumlu yanıt almak için çabalamaktan vazgeçebilirler. Bütün bunlar olurken aynı zamanda farkında olmadıkları ve şiddetli şekilde reddettikleri sevgi ihtiyaçları devam etmektedir. Böylece reddedilmiş çocuklar duygusal olarak yalıtılmış, diğerleri ile açık, sıcak ve yakın ilişkiler kurmakta başarısız hale gelebilmektedirler. Bağlanma figürleri ile olan ilişkilerinde duygusal sınırlılık, savunuculuk gelişebilmektedir. Daha aşırı olgularda ise apati ya da duygusal küntlük gözlenebilmektedir.

1.8.6.3.3. Düşmanlık ve Saldırganlık

Ebeveynleri tarafından reddedilmiş olan çocuklar anne ve/veya babalarına karşı öfke ya da kırgınlık duyma eğiliminde olurlar. Öfkelerini doğrudan ortaya koyabilecekleri gibi içlerinde de biriktirebilirler, bu da öfke denetiminde sorunlara yol açar. Ebeveyn Kabul-Red Kuramının kişilik kuramına göre, anne-babanın çocuğu reddetme şekli, düşmanlık ve saldırganlık biçiminde ortaya çıkıyorsa, reddedilen çocuklar düşmanlık hissetme, saldırgan olma ya da pasif agresif bir tutum içerisinde olma eğiliminde olurlar.

Düşmanlık; içsel olarak nefret, öfke veya kırgınlık duyma olarak tanımlanabilir. Ebeveyn Kabu-Red Kuramı'nda saldırganlık, başka bir insana, şeye veya insanın kendisine bilerek zarar vermesi ya da böyleymiş gibi algılanması olarak tanımlanır. Diğer yanda, pasif saldırganlık, saldırganlığın daha dolaylı yoldan ifade edilmesidir. Pasif saldırganlık, surat asma, yapılacak işleri sonraya erteleme, pasif engellemeler, inatçılık gibi şekillerde ortaya çıkabilir.

Zaman zaman çocuklar ya da yetişkinler öfke, kızgınlık ve düşmanlık duyguları ile baş edip, bu duygularını denetlemekte ve bunları ifade etmekte farkında oldukları ya da farkında olmadıkları güçlükler yaşayabilirler. Düşmanlık duygularını ya da saldırganlıklarını net bir biçimde ifade etmekte zorlanan bireyler, öfkelerini genellikle sembolik olarak ortaya koyma eğiliminde olurlar. Pasif saldırgan tutumlarda, kişinin sürekli olarak kendi veya başka insanların saldırganlıklarıyla endişeli bir şekilde “uğraşmasında”, saldırganlıkla ilgili hayaller, düşünceler veya rüyalarda, veya kişinin kendi gerçek veya hayali saldırganlıklarıyla ilgili kaygılarında, ya da saldırganlık veya şiddet içeren olaylara karşı duyduğu garip ilgide açık şekilde ifade edilmemiş öfke ve saldırganlığı görmek mümkündür.

1.8.6.3.4. Öz Saygı

EKAR kuramında öz-değerlendirme birbiriyle yakın ilişkisi olan öz-saygı ve öz-yeterlik boyutlarında incelenmiştir. Öz-saygı kişinin kendi değeri ile ilişkili hislerini tanımlarken, öz-yeterlik ise yeterlilik hisleri tanımlamaktadır. Öz-saygı, bireyin kendi değeri ile ilgili yaptığı genel duygusal değerlendirme olarak tanımlanmaktadır. Olumlu öz-saygı, bireyin kendisini beğenmesi, onaylaması, kabul etmesi, kendisiyle barışık olması, kendisini değerli görmesi, etrafındakilerin saygısını hakeden bir kişi olarak görmesi, nadiren kendisinden memnun kalmaması anlamına gelmektedir. Olumsuz öz-saygı ise, kişinin kendisini beğenmemesi ya da onaylamaması, kendini değerli hissetmemesi, kendisini suçlanmayı hak eden bir kişi olarak algılaması ve kendisini etrafındakilerden daha aşağı görmesi anlamlarını taşımaktadır.

EKAR kuramına göre çocuklar kendileri için önemli kişilerin onları gördükleri gibi kendilerini algılama eğilimindedir. Bu nedenle önemli kişilerden red algılayan çocuklar mecazi olarak “Annem beni sevmiyor. Öyleyse ben sevmeye değer değilim. Ben iyi değilim” gibi ifadeler kullanırlar. Sembolik etkileşim kuramcılarına göre, anne-babanın reddetmesine karşı gösterilen bu tepki, çocukların hayatlarındaki önemli kişilerin (özellikle anne-baba) onlara baktığı gibi kendilerine bakma eğiliminde olmalarından kaynaklanmaktadır. Eğer anne-babaları çocuklarını sevmiyorsa, o zaman bu çocuklar kendilerini sevimemeyecek ve dolayısıyla da, değersiz ve yetersiz bireyler olarak algılanırlar(109). Kendilerini değersiz ve iyi görmeyen çocuklar bu duygularını kolaylıkla hayatlarına genelleyerek kendi hayatlarındaki önemli olaylar üzerinde kontrolleri olmadığını algılar ve kişisel yetersizlik hissederler. Sonuç olarak red algılayan kişiler öz-saygı boyutunda algıladıkları reddin şiddetine göre belli bir yerde olurlar.

1.8.6.3.5. Öz Yeterlik

Öz-yeterlik, kişinin kendi yeterliliği hakkında yaptığı değerlendirmeleri içerir: Ben karşıma çıkan sorunlarla başetmek ve kendi araçsal gereksinimlerimi karşılayabilmek için yapmam gereken işleri yeterince yapabilecek kadar yeterli miyim? Olumlu öz-yeterlik, bireyin kendisini sorunlarla yeterli düzeyde baş edebilen, başarılı ya da üstleneceği işlerin hepsini başaracağını düşünen, kendisinden emin olan, kendisine güveni olan ve sosyal bakımdan yeterli bir kişi olarak görmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer yandan, olumsuz öz-yeterlik, yetersizlik duygularını, günlük yaşamda yetersiz kaldığına inanmayı, bireyin istekleri için yeterli düzeyde çaba gösteremediğini hissetmesi gibi duygu ve/veya düşünceleri kapsamaktadır.

1.8.6.3.6. Duygusal Tutarlılık

Duygusal tutarlılık, kişinin küçük engeller, başarısızlıklar, zorluklar veya stresler karşısında “duygusal dengesini” kaybetmemesi, bu zorluklara dayanabilmesini içermektedir. Duygusal açıdan dengeli olan bireyler, sıkılmadan, endişe, sinirlilik ya da gerginlik yaşamadan günlük yaşamda karşılaşılan basit gerginlik ve streslerle baş edebilmekte bunları görmezden gelebilmektedir. Küçük duygusal stresler karşısında soğukkanlılıklarını koruyabilir ve kolayca sinirlenip, öfkelenmezler. Duygusal durumları gün içerisinde bir neden olmadıkça aşağı yukarı aynı kalır. Çok stresli veya provoke edildikleri bir durumla yüz yüze kaldıklarında duygusal durumları değişse bile, tekrar olay öncesindeki duygusal durumlarına dönmekte zorluk çekmezler. Halbu ki duygusal yönden tutarsız olan bireyin duygu durumu, iki zıt uç arasında sıklıkla ve öngörülemez şekilde dalgalanmalara açıktır. Kişi bir an kendisini sevinçli hissediyorken, başka bir anda karamsar veya depresif hissedebilir; bir an gergin hissediyorken, başka bir an sakin olabilir; ya da, bir an yakın davranırken bir sonraki anda, düşmanca davranabilir. Bu kişiler, basit engeller, zorluklar veya sıkıntılarla karşılaştıkları zamancanları kolayca sıkılır. Umdukları, istedikleri bir şey olmadığında öfkelenir veya kendilerini kötü hissederler ve stres yaratan durumlar karşısında soğukkanlılıklarını çabucak kaybederler.

1.8.6.3.7. Dünya Görüşü

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramında, ‘dünya-görüşü’ kişinin hayatı, evreni, veya varolmanın özünü temelde olumlu ya da olumsuz değerlendirmesi ile ilişkilidir. Bireylerin hayat, evren ve varoluşla ilgili değerlendirmeleri genel olarak söze dökülmeyen

değerlendirmelerdir. Dünya görüşü olumlu olan kişi, hayatı temelde iyi, güvenli, dostça, mutlu, tehdit edici olmayan bir yer olarak görür. Olumsuz bir dünya görüşüne sahip olan kişiler ise yaşamı kötü, güvenli olmayan, tehdit edici, düşmanca, belirsiz ve/veya tehlikelerle dolu bir yer olarak görür. Yani, dünya görüşü insanların varoluşun kalitesi hakkındaki yargılarını içermektedir.

EKAR kişilik kuramı, dünyaki bütün farklı kültür, ırk ve dillerde, bireyin anne ve/veya babası tarafından red edildiğinde yukarıda bahsedilen yedi kişilik özelliklerinin olumsuz uçlarından oluşan bir kişilik örüntüsüne sahip olacağını öne sürmektedir.

Ebeveyn Kabul-Red kuramı, ebeveynlerden algılanan reddin etkilerini telafi edebilecek olumlu deneyimlerin (iyi bir arkadaşlık ilişkisi veya olumlu tepki alabileceği herhangi bir ilişki) olmadığı durumlarda, anne-babalarından red algılamış çocukların ileriki yaşamlarında duygusal açıdan tepkisiz, saldırgan, veya düşmanlık duygularını denetlemede sorunlar yaşayan, bu tür duygularını dolaylı yollarla ifade edebilen, bağımlı ya da savunucu şekilde bağımsız, olumlu öz-saygı veya öz-yeterlilik hisleri zedelenmiş, olumsuz bir dünya görüşü olan ve duygusal tutarsızlıkları olan yetişkinler olacaklarını ileri sürmektedir. Kurama göre çocukluklarında red algılamış yetişkinlerin önemli diğerlerinden olumlu tepki alma ihtiyaçlarının güçlü olmasına rağmen yakın ilişkide olduğu kişilere, çocuklarına eşlerine sevgi ve şefkat gösterme becerilerinin zedelenmiş olduğu ve olumlu ilgiyi almak konusunda da sorun yaşadıkları, bu kişilerin evlilik ilişkilerinin de çocukluklarında kabul algılamış bireylere göre daha az tatmin edici olduğu ifade edilmektedir.

Kişilik kuramında anne-baba tarafından kabul edilmenin olumlu etkileri üzerinde değil, red edilmenin olumsuz sonuçları üzerinde durulmaktadır. Bunun nedeni, anne-baba tarafından red edilmenin çoğu zaman bu sonuçların ortaya çıkması için yeterli oluşudur. Oysa, aynı şeyi anne-baba tarafından kabul edilme için söyleyebilmek mümkün değildir. Anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklarda genellikle burada ele alınmış olan kişilik özelliklerinin "olumlu" yanları gelişse de, bu her zaman böyle olmamaktadır. Örneğin, anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklar, red edilmenin dışında pek çok nedenden dolayı saldırgan olabilirler ya da öz-saygıları zedelenmiş olabilir. Ancak, anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklarda reddedilmiş çocuklar için tanımlanmış olan kişilik özelliklerinin tümünün bir arada görülmesi pek olası değildir. Kabul edilmiş çocuklarda bu kişilik özelliklerinin olumsuz yönleri farklı derecelerde ortaya çıksa da, genel olarak orta derecede görülmektedir.

1.8.6.4. EKAR’ın Başetme Kuramı

Ebeveyn Kabul-Red Kuramında, red edilmenin mutlaka olumsuz sonuçlar doğurmadığının altı çizilmiş ve çocukluklarında ebeveynleri ya da önemli diğerleri ile olan ilişkilerinde ciddi red yaşamış bazı kişilerin duygusal ve genel ruhsal sağlıkları açısından diğerlerine göre bu durumla daha iyi baş edebildikleri, bu kişilerin genel ruhsal durumlarının iyi olduğu ve başarılı kişiler olabildikleri de vurgulanmıştır. EKAR kuramında bu kişiler için genel olarak “başediciler” terimi kullanılmaktadır. “Duygusal başediciler” red algılamalarına rağmen duygusal açıdan oldukça sağlıklı, uyum düzeyleri yüksek kişilerdir. “Araçsal başediciler” ise duygusal ve ruhsal yapıları yaralanmış fakat yine de mesleklerinde, iş yaşamlarında başarılı olabilmış kişilerdir.

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı baş etme mekanizmalarını etkileyen faktörleri belirlerken çok yönlü bir bakış açısı benimsemiştir. Baş etme becerisini bireye, önemli diğerlerine ve içinde bulunulan duruma bağlı etkenlerin belirlediği, bireyin davranışına bu faktörler arasındaki etkileşimin yön verdiği vurgulanmıştır. Kişinin kendisi ile ilgili özellikler çocuğun zihinsel tasarımları ile diğer kişilik özelliklerini kapsar. “Diğerleri” ile ilgili özellikler, reddedici anne-babanın kişisel özelliklerinin yanında, reddedilmenin şiddeti, nasıl olduğu, sıklığı, süresi gibi faktörleri içerir. “durumsal” özellikleri ile kastedilen ise, çocuğun yaşamındaki “diğer önemli kişiler” ile çocuğun içerisinde bulunduğu çevrenin sosyal özellikleridir.

Çocukluklarında red algılamış birçok kişi gelişim sürecinde reddedilmenin olumsuz duygusal etkilerini hafifletebilecek olumlu deneyimler yaşayabilmektedir. Olumlu iş yaşantıları, kabul algıladıkları evlilik ve yakın duygusal ilişkileri ve diğer doyurucu bazı süreçlerle psikolojik uyumları çocukluk yaşantılarına göre daha iyi düzeyde olabilir.

1.8.6.5. EKAR Kuramı İle İlgili Araştırma Bulguları

Ebeveyn kabul-reddi ile ilgili birçok çalışma algılanan ebeveyn reddinin çocukların ve yetişkinlerin psikolojik gelişimi ve kişilik uyumları üzerine ciddi olumsuz etkileri olduğunu göstermiştir (117). Rohner (1975) tarafından 101 farklı kültürel grubun incelendiği çalışmada

ebeveyn kabul-reddinin çocukların ve yetişkinlerin kişilik gelişimi üzerindeki etkilerinin ırk, etnik köken ve kültürden bağımsız olduğu bildirilmiştir (6).

Ebeveyn kabul-reddi ile ilgili yapılan araştırmalar tutarlı bir biçimde algılanan ebeveyn reddinin çocukların ve yetişkinlerin psikolojik gelişimi ve kişilik uyumları üzerinde belirgin olarak olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir (117). Çocuklukta yaşanan reddedilme, birçok olumsuz özelliği ve bu özelliklerin çocukluktan yetişkinliğe devamlılığı nedeniyle, ebeveynleri tarafından reddedilmiş kişileri yaşam boyu sosyal ve duygusal sorunlardan oluşan bir risk grubuna dahil etmektedir (8).

Rohner ve Britner (2002) dünyanın farklı yerlerinde yapılmış olan ebeveyn kabul-reddi ile ilişkili çalışmaları inceleyerek; ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki korelasyon katsayılarının .42 ile .74 arasında yer aldığını ve anne ve/veyababa tarafından red edilmiş olmanın çocuk ve yetişkinlerin ruh sağlığıyla alakalı olduğunu belirtmişlerdir (7). Yine aynı araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ebeveyn kabul-reddi, depresyon ve depresif duygulanım, davranım bozukluğu, dışa yönelik davranışlar, alkol ve madde kötüye kullanımı ile ilgili sorunlarla ilişkili bulunmuştur.

Gerek ABD’de, gerekse diğer ülkelerde yapılmış olan çalışmalar anne-baba tarafından red edilmenin çeşitli davranış bozukluklarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (118,119,120). Konu ile ilgili yapılan boylamsal çalışmalar anne-baba tarafından reddedilmenin çeşitli davranış bozukluklarına yol açtığına vurgulamaktadır (118). Literatür incelendiğinde yapılan çalışmalar anne-baba reddi ile madde ve alkol kullanımı arasında da anlamlı bir ilişki olduğuna dikkat çekmektedir (7).

Campo ve Rohner (1992) tarafından yapılan bir araştırmada madde bağımlısı olanların olmayanlara göre anne ve babalarından daha fazla red algıladıkları ve daha olumsuz psikolojik uyuma sahip oldukları bulunmuştur (32).

Yapılan kültürlerarası çalışmalarda yetişkin deneklerin duygusal tepkisizlik, olumsuz dünya algısı ve duygusal tutarsızlık puanları anlamlı derecede algılanan ebeveyn düşmanlığıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, öz-değer ve öz-yeterliğin daha genel bir ölçüm olan öz-değerlendirme etrafında birleştiği görülmektedir. Bağımlılık, yetişkin örnekleme çocuklarınkinin aksine tüm kültürlerde algılanan düşmanlık ile anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Rohner’in üç ayrı kültürde yürüttüğü çalışmalarda algılanan red, bağımlılık dışında kişiliğin diğer tüm özellikleriyle anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur.

Dolayısıyla kendini reddedilmiş algılayan tüm deneklerin aynı zamanda kendini bir biçimde saldırgan bulduğu, öz-değerleri ve öz-yeterliklerinde bozulma olduğunu hissettikleri, duygusal açıdan tepkisiz ve tutarsız oldukları ve olumsuz bir dünya algılarının olduğu söylenebilir (111).

Rohner'e göre, çocukluklarında kabul algılamış olmalarına karşın, bugünkü psikolojik uyumları bozuk olan kişilerin bu durumları halen sürmekte olan ya da yakın bir zamanda yaşanmış yakın duygusal ilişkilerinde reddedildiklerini algılamalarından kaynaklanmaktadır. Rohner, yetişkinlikteki yakın duygusal ilişkilerde eş veya sevgili tarafından reddedilmenin ebeveyn reddi kadar incitici olabileceğini ve yetişkin kişide, çocuklarda olduğu gibi, ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu gösterilmiş olan yedi kişilik boyutunda hasara yol açabileceğini ileri sürmüştür (110).

Konuyla ilgili bir diğer çalışmada Khaleque (2001), çocuklukta anne-baba, yetişkinlikte ise eşle yaşanan kabul ve reddin kişilerin psikolojik uyumu üzerindeki etkilerini incelemiş ve çocuklukta yaşanan kabul ve reddin yanı sıra yetişkinlikte yaşanan kabul ve reddin de kişilerin psikolojik uyumu üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Ancak eş reddinin etkilerinin ebeveyn reddi kadar yoğun ve uzun süreli olmadığını da öne sürmektedir (10).

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde diğer ülkelerdeki araştırma bulgularının desteklendiği görülmektedir. Türkiye'de EKAR kuramı ve ölçeklerini kullanarak ebeveyn kabul-reddinin yetişkinlikteki yakın ilişkilere etkisini araştıran ilk kişi Varan (2005)'dir (9). Varan (2005)'in "Tarih tekerrür mü ediyor?" alt başlıklı çalışmasında her iki cinsiyette de çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin bugün yakın ilişkide algılanan kabul-redle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bildirilmektedir. Ayrıca annenin kabul ya da reddinin kişinin ileriki yaşamındaki ilişkisini biçimlendirmede daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır (9).

Varan, Rohner ve Eryüksel (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabulreddi ile şimdiki eş kabul-reddi ve psikolojik uyumları arasındaki ilişki incelenmiştir (11). Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, hem kadınların hem de erkeklerin bağlanma figürleri olan anne, baba ve eşlerinden büyük oranda kabul algıladıklarını, ebeveynlerden algılanan kabul düzeylerinin, eş kabulü ve yetişkinlikteki psikolojik uyum ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Bu konuda yapılan benzer bir çalışmada da Parmar ve Rohner (2005) Hindistan'daki üniversite öğrencilerini incelemişler ve kişilerin bugünkü psikolojik uyumlarının hem geçmişteki ebeveyn kabul reddi ile hem de bugün eşlerinden algıladıkları kabul-red ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır (121). Ancak Türkiye'dekinden farklı olarak deneklerin annelerine oranla babalarından algıladıkları kabul eşlerinden algıladıkları kabul ile daha yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca deneklerin bugünkü psikolojik uyumlarını baba kabulü ve eş kabulü yordamaktadır.

BÖLÜM II

GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları anne-baba kabul-reddinin, yetişkinlikteki yakın ilişkilerinde eşleri tarafından ne kadar kabul ya da red edildikleri üzerindeki etkisi ve çocukluk dönemi yakın ilişkilerde yaşananların bugünkü psikolojik uyumları üzerindeki etkilerini inceleyen betimsel bir çalışmadır.

2.2.Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin nedenlerini, çocuklukta algılanan kabul-reddin kişilerin davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerindeki olası sonuçlarını açıklamaya çalışan ebeveyn kabul red kuramı dünya çapında çeşitli ölçekler ve araştırma desenleri kullanmıştır. Bu bölümde çalışmada kullanılan ölçekler tanıtılmıştır.

2.2.1.Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ)

Bu ölçek yetişkinlerin çocukluklarında ebeveynleri ile olan ilişkilerinde algıladıkları kabul-red düzeylerini ölçmeyi hedeflemiştir. Anne ve baba formlarından oluşan ölçekte yetişkinlere 7- 12 yaş arasında algıladıkları ebeveyn davranışlarıyla ilişkili 60 soru yöneltilmiştir.

Rohner, Saavedra ve Granum tarafından 1978 'de geliştirilen ölçeğin ilk formunda ebeveynliğin kontrol boyutu bulunmamaktadır. Ölçekte algılanan ebeveyn kabul-reddi dört alt ölçek ile değerlendirilmektedir. Algılanan sıcaklık ve sevgi alt ölçeği 20 maddeden oluşurken, algılanan düşmanlık ve saldırganlık alt ölçeği 15 maddeden oluşmaktadır. Diğer alt ölçeklerden algılanan kayıtsızlık ve ihmal ölçeği yine 15 maddeden oluşurken, algılanan ayrılaşmamış red ölçeği ise 10 maddeden oluşmaktadır. Böylece geliştirilen ilk form 60 maddeden oluşmaktadır. Sonraki çalışmalarda Rohner (1984/1999) tarafından ebeveynliğin kontrol boyutunu içeren 13 madde daha ölçeğe dahil edilerek EKRÖ/K geliştirilmiştir (122).

Ölçek 1-4 arası değerlendirilen “hemen hemen her zaman doğru”, “bazen doğru”, “nadiren doğru”, “hiç bir zaman doğru değil” şeklinde yanıtlanacak biçimde soruların yer aldığı likert tipi bir ölçektir. Algılanan kabul ve reddi yorumlamak için sıcaklık ve sevgi alt ölçeğindeki tüm maddeler ve kayıtsızlık ve ihmal alt ölçeğindeki yedi madde ters puanlanmaktadır. Ölçekte alınan yüksek puanlar ebeveynlerden algılanan sıcaklığın düşüklüğünü ve reddi göstermektedir. Sıcaklık ve sevgi alt ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 80, orta nokta ise 50 puandır. Düşmanlık ve saldırganlık ölçeği için en düşük puan 15, en yüksek 60 ve orta nokta ise 37.5 puandır. Ayrışmamış red için ise en düşük puan 10, en yüksek puan 40 ve orta nokta 25 puandır. Genel puanlama yapıldığında ise alınabilecek en düşük puan 60, en yüksek 240 ve orta nokta ise 150 puandır.

EKRÖ’nün yetişkin ve çocuk formlarını geliştirilmesinde alt ölçeklerdeki maddelerin evrensel olarak uyarlanabilirliğine ve maddelerde kullanılan dilin anlaşılabilirliğine dikkat edilmiştir. 101 toplumu içeren kültürlerarası bir çalışmada sıcaklık/sevgi, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış reddin sözel ve fiziksel ifadelerinin tüm dünyada ebeveyn kabul ve reddinin temel göstergeleri olduğu gösterilmiştir. Ölçeğin yetişkin formu ilk olarak üniversite öğrencilerine uygulanarak madde analizleri yapılmış ve alt ölçeklerin toplam test puanı ile korelasyonları incelenerek düşük korelasyon gösteren maddeler elenmiş veya değiştirilmiştir. Yetişkinler için EKRÖ ve KİDÖ’nün (Kişilik Değerlendirme Ölçeği) ABD’de yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmasında yetişkin deneklerin test puanları arasında yaş ve cinsiyete bağlı bir fark bulunmamıştır. Testin iç tutarlılığıyla ilgili istatistiklerde, yetişkin EKRÖ’nün iç tutarlılık katsayıları (Cronbach’s alpha) 0.86 ile 0.95 arasında bulunmuştur.

EKRÖ’nün eş zaman geçerliği, birleşici ve ayırdedici geçerlikleri için Schaefer’in Ebeveyn Davranışı Ölçeği (CRPBI) ve Bronfenbrenner’in Ebeveyn Davranışı Anketinin alt ölçekleri kriter olarak kullanılmıştır. Eş zaman ve birleşici geçerlik istatistikleri her EKRÖ alt ölçeğinin geçerlik alt ölçekleriyle anlamlı dercede ilişkili olduğunu göstermiştir. Örneğin, EKRÖ’deki algılanan ebeveyn “kayıtsızlık/ihmal” inin CRPBI’de algılanan “düşmancıl kopukluk” ile korelasyonu 0.86’dır.

İç tutarlılık (güvenirlik) ve eşzaman, birleşici, ayırdedici geçerlik değerleri EKRÖ’nün yapı geçerliğini göstermektedir. Yetişkin EKRÖ formunun faktör analizi kabul ve red olmak üzere iki temel faktör belirlemiştir. Bu iki faktörün arasındaki korelasyonun 0.55 olması önemli görülmüş, ebeveyn kabul ve reddi birbirinden tamamen bağımsız faktörler olmayıp,

tek bir boyutun iki ayrı ucu olarak değerlendirilmiştir. Bu da ebeveynliğin sıcaklık boyutunda “algılanan kabul” ve “algılanan red” kavramlarının yapı geçerliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Rohner ve arkadaşlarının teste (EKRÖ) sonradan eklediği kontrol boyutu ile test EKRÖ/K olmuştur. Kontrol boyutu ile algılanan ebeveyn kontrolü (izin vericilik/kısıtlayıcılık) ölçülmektedir. 13 maddeden oluşan kontrol skalasında en az kontrol 13 puanla, en yüksek kontrol 52 puanla gösterilmektedir. EKRÖ’nün kontrol alt ölçeğinde Schaefer’in Kontrol Skalası’ndan yararlanılmıştır. Kontrol skalasının yetişkinler için güvenirlik ve geçerlik analizleri incelendiğinde iç tutarlık katsayılarının anne kontrolü için 0.77, baba kontrolü için 0.91 olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kontrol boyutu kullanılmamış çalışmaya katılan katılımcılara EKRÖ testi uygulanmıştır.

Yetişkin EKRÖ’nün Türkiye’deki geçerlik ve güvenirlik çalışması hem normal hem de klinik örneklerde Varan (2003) tarafından yapılmıştır. Varan (2003) tarafından yapılan gecelik ve güvenirlik çalışmasından elde edilen bulgular, Yetişkin EKRÖ’nün Türkiye’deki yetişkinlerin çocuklukta anne ve babalarıyla ilişkilerinde yaşadıkları kabul ve reddi güvenilir ve geçerli bir şekilde değerlendirdiğini göstermektedir (123). 17-78 yaşları arasındaki 2000 olguyla yapılan araştırmada Yetişkin EKRÖ’nün Anne- Baba formlarına ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayılarının 0.86 ile 0.96 arasında değiştiği bulunmuştur. Hem Anne hem de Baba formları için toplam iç-tutarlık katsayısı 0.97 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, Yetişkin EKRÖ’nün Anne ve Baba formlarının Türkiye’deki geçerliğini destekler niteliktedir.

2.2.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)

Bu ölçek, ebeveyn kabul-reddinin kişi üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla Rohner, Saaverda ve Granum (1978) tarafından geliştirilmiştir (124). Ölçeğin Yetişkin ve Çocuk formları bulunmaktadır. Bu çalışmada Yetişkin formu kullanılmıştır. Ölçekte yetişkinlerin kişilik ve davranış özellikleri yedi kişilik boyutunda değerlendirilmektedir. Bu yedi kişilik boyutu sırasıyla;

1. Bağımlılık,
2. Düşmanlık/saldırganlık,
3. Öz-saygı,
4. Öz-yeterlik,
5. Duygusal duyarlılık (Tepkisizlik)
6. Duygusal tutarlılık ve
7. Dünya görüşüdür.

Kişilik Değerlendirme Ölçeği, EKRÖ'ye tamamlayıcı bir test olarak geliştirilmiştir. EKAR Kuramında savunulduğu gibi algılanan ebeveyn kabul ve reddi KİDÖ'nün ölçtüğü kişilik ve davranışsal yapılarla ilişkili olduğu ve kişilerin genel psikolojik uyumunu yansıttığı düşünülmüştür. Ayrıca KİDÖ bağımsız bir test olarak da kullanılabilir. Yetişkin KİDÖ'de her bir kişilik boyutu için dokuzar madde olmak üzere toplam 63 madde bulunmaktadır. EKRÖ gibi kişinin kendi yanıtladığı dördümlük likert tipi bir ölçektir. Her alt testteki yüksek puan algılanan ebeveyn reddine eşlik ettiği öngörülen davranış kümesinin (bağımlılık, düşmanlık, negatif benlik algısı gibi) yüksek olduğunu göstermektedir. Testin yanlış yanıtlanmasını engellemek için 20 madde ters puanlanmıştır. Her bir kişilik boyutu için ayrı puanlar veren testin toplam genel puanı hesaplanarak kişinin genel ruh sağlığı hakkında bilgi vermekte ve toplam yüksek puan bireyin duygusal/davranışsal işlevselliğindeki bozulmayı göstermektedir. KİDÖ'de her bir alt ölçek için en düşük puan 9, en yüksek puan 36 ve orta nokta 21.5, testin genelinde ise en düşük puan 63, en yüksek puan 252 ve orta nokta 157.5 puandır.

Yapılan çalışmalarda yetişkin KİDÖ güvenirlik katsayılarının 0.73 ile 0.85 olduğu görülmüştür. Geçerlikle ilgili yapılan analizler sonucunda ise duygusal tepkisizlik alt ölçeği dışında tüm KİDÖ alt ölçeklerinin geçerlik alt ölçekleriyle anlamlı derecede yüksek korelasyonlar gösterdiği bulunmuştur.

Yetişkin KİDÖ'nün Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik araştırması Varan (2003) tarafından yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ölçeğin Türkiye'deki yetişkinlerin psikolojik uyumlarını güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiğini göstermektedir (123). 17-78 yaşları arasındaki 1700 katılımcıyla yapılan araştırmada Yetişkin KİDÖ'nün alt

ölçeklerine ait Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayılarının 0.68 ile 0.82 arasında değiştiği ve toplam iç-tutarlık katsayısının ise 0.91 olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, KİDÖ'nün Türkiye'deki geçerliğini destekler niteliktedir. Yapılan faktör analizi sırasında maddeler üçlü kümeler haline getirilerek ve faktör analizini oluşturulan 21 kümeye ait puanlara uygulanmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, KİDÖ'de yedi alt ölçek bulunmaktadır. Çocuk KİDÖ ile benzer şekilde, Yetişkin KİDÖ'nün faktör analizinde de altı faktörlü bir yapı olduğu görülmektedir. Beklendiği üzere, Olumsuz Öz-Saygı ve Olumsuz Öz-Yeterlik alt ölçekleri tek bir faktöre yüklenmiştir ve bu faktör Olumsuz Öz-Değerlendirme faktörü olarak adlandırılmıştır. Geriye kalan diğer beş faktöre ait faktör yükleri incelendiğinde, diğer beş alt ölçeğin (Bağımlılık, Düşmanlık/Saldırganlık, Duygusal Tepkisizlik, Duygusal Tutarsızlık ve Olumsuz Dünya Görüşü) her birine ait küme puanlarının 0.78 ile 0.91 arasında değişen faktör yükleri ile açık bir şekilde beş faktörden birine yüklendiği saptanmıştır. Belirlenen bu altı faktörün açıkladığı toplam varyans %71.52'dir. Bu sonuçlar baz alındığında Yetişkin KİDÖ'nün Ülkemizdeki genel psikolojik uyumu geçerli bir şekilde değerlendirdiği görülmektedir.

2.2.3. Eş Kabul-Red Ölçeği (EŞKRÖ/K)

Bu ölçek kişinin eşi yada romantik ilişkide olduğu kişi ile olan ilişkisinde algıladığı kabul-red ve kontrolü değerlendirmeyi amaçlayan, 73 soruluk bir ölçektir. EŞKRÖ/K ölçeğinin puanlaması ve değerlendirilmesi EKRÖ/K ile aynı şekildedir. EKRÖ/K'de yer alan bazı maddeler EŞKRÖ'de yapılan küçük değişiklikler ile yeniden yazılmıştır. Örneğin, EKRÖ/K'daki "Kızdığı zaman bana bağırırdı" maddesi, EŞKRÖ'de "Kızdığı zaman bana bağırır" olarak değiştirilmiştir.

EKRÖ/K'de olduğu gibi, EŞKRÖ/K'de de Sıcaklık/Şefkat, Düşmanlık/Saldırganlık, İhmal/Kayıtsızlık ve Ayrışmamış Red alt ölçeklerinin toplanmasıyla elde edilen "toplam EŞKRÖ puanı", bireyin eşi veya sevgilisi ile ilişkisinde algıladığı kabul-reddin genel bir ölçümünü vermektedir.

EŞKRÖ/K'nın ABD'de yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarında ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu bulunmuştur. EŞKRÖ/K'nın test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .97, alt ölçekleri arası korelasyonlar ise .49 ile .79 arasında olduğu bildirilmektedir (110).

Ölçeğin Türkiye’deki geçerlik ve güvenirlik araştırması 17-78 yaşları arasındaki 2000 katılımcı ile Varan (2003) tarafından yapılmıştır (123). Araştırmadan elde edilen bulgular, EŞKRÖ/K’nin Türkiye’deki yetişkinlerin evlilik veya duygusal ilişkilerinde algıladıkları kabul ve reddi güvenilir ve geçerli bir şekilde değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. EŞKRÖ’nin alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayılarının 0.85 ile 0.96 arasında değiştiği bulunmuştur. . Ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısının ise 0.97 olduğu bildirilmiştir. EŞKRÖ’nün yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, ölçeğin Türkiye’deki geçerliğini desteklemektedir.

2.2.4. İntihar Davranışı Ölçeği

Linehan and Nielsen tarafından geliştirilmiş ve Türkçe geçerlik ve güvenirliği yapılmış bir ölçektir (78).

Ölçek, intihar plan ve girişimi, intihar düşüncesi, intihar tehdidi ve intiharın tekrar edilebilirliği ile ilgili bilgi edinmeyi sağlayan dört maddeden oluşmaktadır. İntihar davranışı ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 0 ve en yüksek puan 14’tür. Puan arttıkça intihar davranışının ciddiyet derecesi de artmaktadır (86).

2.2.5 Sosyo Demografik Veri Toplama Formu

Araştırmada katılımcıların yaş, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik durum gibi temel demografik özelliklerini belirlemek için 17 maddeden oluşan Bireysel Bilgi Toplama Formu kullanılmıştır.

2.2.6. Anket

Araştırmada araştırmacı tarafından oluşturulmuş, katılımcıların çocuklukları, çocukluk döneminde yaşanan travmanın varlığı, sosyal ilişkileri, alkol ve madde kullanım alışkanlıkları, kendine zarar verme davranışının varlığı ve sıklığı, yakın ilişki içerisinde bulunduğu kişilerin alkol ve madde kullanımları gibi konuları araştıran 25 soruluk bir anket uygulanmıştır.

Ankette çocukluk dönemi travmaları ile ilgili maddeler katılımcıların çocuklukta maruz kaldığı fiziksel, duygusal, cinsel istismar ile ihmal araştırılmıştır. Ankette katılımcıların çocukluk dönemi travma yaşantıları 7 soru ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların sosyal ilişkileri ve alkol-madde kullanım bilgileri toplam 12 soru ile, kendine zarar verme davranışları ise 6 soru ile incelenmiştir.

2.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırmaya Ege Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Bağımlılık Tedavi Birimi'ne denetimli serbestlik tedbiri ile başvuran ve bir psikiyatrist tarafından DSM IV tanı kriterleri baz alınarak yapılan görüşme sonucunda esrar bağımlılığı tanısı alan erkek hastalar katılmıştır. Esrar bağımlısı olmayan erkekler ise iş yerlerinde ya da evlerinde araştırmaya katılmıştır. Veri toplama işlemi Ekim 2013 ile Mayıs 2014 tarihleri arasında yapılmıştır.

2.4. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni İzmir ilinde yaşayan esrar bağımlılığı tanısı almış erkekler ile esrar bağımlılığı tanısı almamış erkeklerden oluşmuştur.

2.5. Araştırmanın Örneklemi

Esrar bağımlılarından oluşan gruba Ege Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Bağımlılık Tedavi Birimi'ne denetimli serbestlik tedbiri ile başvuran ve bir psikiyatrist tarafından DSM IV tanı kriterleri baz alınarak yapılan görüşme sonucunda Esrar bağımlılığı tanısı alan erkek hastalar oluşturmuştur. Karşılaştırma grubu olan esrar bağımlısı olmayan gruba ise DSM IV tanı kriterlerine göre madde kötüye kullanımı veya madde bağımlılığı tanısını düşündürmeyen ve bağımlı grupla yaş, eğitim ve sosyo ekonomik düzey açısından eşleştirilen erkekler oluşturmuştur.

2.6. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Bağımlı Değişkenler:

Psikolojik Uyum (KİDÖ), ebeveyn kabul-red (EKRÖ) düzeyi algılanan ve eş kabul-reddi ve kontrolü (EŞKRÖ/K) araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmuştur.

Bağımsız değişkenler:

Araştırmanın bağımsız değişkeni esrar bağımlısı olup olmamadır.

2.7.Araştırmada Veri Toplama Süresi ve Yöntemi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları yönergeleri ile birlikte kitapçık haline getirilmiş ve katılımcılara uygulanmıştır. Hazırlanan kitapçıklarda; 1. Bireysel Bilgi Toplama Formu, 2. Anket, 3. Yetişkin KİDÖ, 4. Yetişkin EKRÖ Anne Formu 5. Yetişkin EKRÖ Baba Formu ve 6. EŞKRÖ/K Formu bulunmaktadır. Anketler, denetimli serbestlik tedbiri ile Madde Bağımlılığı polikliniğine başvuran ve bir psikiyatrist tarafından esrar bağımlılığı tanısı alan katılımcıların kendileri tarafından bir psikolog gözleminde doldurulmuştur.

Araştırmanın verileri, gönüllülük ve gizlilik ilkelerine sadık kalınarak toplanmıştır. Araştırmaya katılan tüm deneklere kendileriyle ilgili bilgilerin gizli kalacağı ve elde edilecek verilerin sadece araştırmacı tarafından, bilimsel amaçla kullanılacağı hem Bilgilendirilmiş Onam Formu (Form 11) içinde yazılı yönerge ile hem de sözlü olarak belirtilmiştir.

2.8.Araştırmada Verilerin Analizi ve Değerlendirme Teknikleri

Araştırma verilerinin istatistiksel analizinde “SPSS 13.0 for Windows” programı kullanılmıştır. Süreksiz verilerin analizi için ki-kare, sürekli verilerin analizi için ise t-testi, Pearson Momentler Çarpımı, Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) ve Regresyon Analizi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak $p < .05$ olan değerler anlamlı kabul edilmiştir.

2.9.Araştırmanın Etiği

Araştırmada kullanılan ölçekleri geliştiren kişilerden, esrar bağımlısı olan hastalardan veri toplayabilmek için araştırmanın yürütüldüğü hastanenin sorumlu kişilerinden gerekli izinler alınmıştır. Etik ilkeler doğrultusunda araştırmaya katılan tüm deneklerin yazılı onayını almak için araştırma sürecini, amacını, katılım koşullarını yazılı olarak katılımcıya açıklayan Bilgilendirilmiş Onam Formu (Form 11) kullanılmıştır. Verilerin toplanması gönüllülük ve gizlilik esasına göre yapılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde “SPSS 13.0 for Windows” programı ile yapılan istatistiksel analiz sonuçları sunularak temel bulgular özetlenmiştir. Bulgular araştırmanın amacı ve hipotezler bölümlerinde sıralanmış olan soruların sırasına göre sunulmuştur.

Öncelikli olarak esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler sosyodemografik özellikler açısından incelenmiştir. İkinci olarak, Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin, çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkide algılamış oldukları ebeveyn kabul-red düzeylerine ilişkin bulgular üzerinde durulmuştur. Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin yakın ilişkilerinde algıladıkları eş kabul-red düzeylerine ilişkili bulguların sunulmasından sonra gerek çocukluk dönemi gerekse bugünkü yakın ilişkilerde yaşananların kişilerin bugünkü psikolojik uyumu üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler çocuklukta maruz kalınan fiziksel, sözel ve duygusal şiddet, kendine zarar verme davranışı, intihar düşüncesi ve girişimi açısından karşılaştırılmıştır.

3.1. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Sosyo-demografik Özellikler Açısından Karşılaştırılması

Araştırmada cevap aranan sorulardan ilki esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin sosyo-demografik özellikler açısından farklı olup olmadıklarıdır.

Araştırmanın örneklemini esrar bağımlısı olan 75 (50%) erkek ve esrar bağımlısı olmayan 75 (50%) erkek toplam 150 kişiden oluşmuştur. Araştırmaya katılan yaşları 18 ile 45 arasında değişen deneklere ilişkin temel demografik veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırmada Yer Alan Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayanların Oluşturduğu Gruplara İlişkin Temel Demografik Bulgular

		Esrar Bağımlısı Olan Erkekler	Esrar Bağımlısı Olmayan Erkekler	Tüm Denekler
		N=75 (50%)	N=75 (50%)	N=150
Yaş	Ortalama (S.S.)	27.20 ± 6.16	28.62 ± 7.68	27.91 ± 6.97
Sosyo-Ekonomik Düzey	Üst	7 (9,3%)	14 (18,6%)	21 (14,0%)
	Orta	47(62,7%)	35 (46,7%)	82(54,7%)
	Alt	21(28,0%)	26 (34,7%)	47 (31,3%)
Eğitim	İlkokul	10 (13,3%)	9 (12,0%)	19 (12,7%)
	Ortaokul	20 (26,7%)	18 (24,0%)	38 (25,3%)
	Lise	30 (40,0%)	23(30,7%)	53 (35,3%)
	Üniversite veya Yüksek Okul	15 (20,0%)	25 (33,3%)	40 (26,7%)

Esrar Bağımlısı olanların yaş ortalaması 27.20 (S.S.= 6.16) iken esrar bağımlısı olmayanların yaş ortalaması 28.62 (S.S.=7.68) olarak belirlenmiştir. İki grubun yaşları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına t-testi yapılarak bakılmış ve esrar bağımlısı olan ve olmayan yaş açısından farklılaşmadıkları belirlenmiştir ($t_{150}=1.24$, $p>.05$).

Katılımcıların eğitim düzeyi, ailede yaşayan kişi sayısı, ailenin aylık geliri, ev, araba ve yazlık ev sahibi olup olmama değişkenleri puanlanarak Sosyo-Ekonomik Düzey oluşturulmuştur. Her iki grup arasında Sosyo-Ekonomik Düzey açısından farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Uygulanan ki-kare testi sonucunda esrar bağımlısı olan ve olmayanların Sosyo-Ekonomik Düzey ($\chi^2_{2, 150}=4.62$, $p>.05$) ve eğitim ($\chi^2_{3, 150}=3.58$, $p>.05$) açısından anlamlı düzeyde farklılaşmadıkları saptanmıştır.

Araştırmaya katılan kişiler maddeleri ilk deneme yaşları açısından değerlendirildiğinde; katılımcıların %49,3'ünün esrarı ilk olarak 18-21 (19.5 ± 1.7) yaşları arasında denediği görülmüştür. Esrar bağımlısı kişilerin maddeye başlama yaşlarına ilişkin veriler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Araştırmada Yer Alan Esrar Bağımlısı Olanların Maddeye Başlama Yaşlarına İlişkin Demografik Bulgular

	Denemeyen	13 yaş ve altı	18 - 21 yaş	21 – 24 yaş	25 yaş ve üstü
	n %	n %	n %	n %	n %
Esrar	-	16 21.3%	37 49.3%	15 20%	7 9.3%
Alkol	1 1.3%	19 25.4%	42 56%	13 17.3%	-
Sigara	2 2.7%	29 38.7%	36 48%	8 10.7%	-
Ekstazi	20 26.7%	4 5.3%	27 36%	19 25.3%	5 6.7%
Uçucu	64 85.3%	3 4%	6 8%	2 2.7%	-
Kokain	60 80%	1 1.3%	4 5.3%	9 12%	1 1.3%
Eroin	69 92%	-	2 2.7%	3 4%	1 1.3%

Uygulanan ki-kare testi sonucunda, alkole başlama açısından esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark ($p < .05$) bulunurken sigaraya başlama yaşı açısından gruplar arası anlamlı fark bulunmamıştır ($\chi^2_{3, 150} = 5.72, p > .05$).

Araştırmaya katılan denekler madde kullanımları açısından değerlendirildiğinde; sadece esrar kullanan 51 kişi (% 68), çoklu madde kullanan 24 kişi (%32) bulunmaktadır. Çoklu madde kullanımında esrarla kullanımı tercih edilen maddeler sırasıyla ekstazi (%60.7), kokain (%17.3),

uçucu (%15.6) ve eroin (%6.4)' dir. Esrar bağımlısı olan kişilerin madde kullanım sıklıklarına ilişkin veriler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Araştırmada Yer Alan Esrar Bağımlısı Olan Kişilerin Madde Kullanım Sıklıklarına İlişkin Demografik Bulgular

	Hiç		Günde en az 1 kez		Haftada en az 1 kez		Ayda en az 1 kez	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Esrar	-		14	18.7%	48	64%	13	17.3%
Alkol	5	6.7%	8	10.7%	42	56%	20	26.7%
Ekstazi	30	40%	2	2.7%	12	16%	31	41.3%
Uçucu	64	85.3%	1	1.3%	-		10	13.3%
Kokain	63	84%	-		4	5.3%	8	10.7%
Eroin	71	94.7%	-		-		4	5.3%

Esrar kullanım sıklığı açısından incelendiğinde haftada en az 1 kez kullanım oranının %64 olduğu bulunmuştur. Alkol ve sigara kullanım sıklığına bakıldığında esrar bağımlılarında haftada en az 1 kez alkol alma oranı %56 iken kontrol grubunda %15.9'dur. Uygulanan ki-kare testi sonucunda, alkol kullanım sıklığı bakımından gruplar arası anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$). Sigara kullanım sıklığı açısından gruplar değerlendirildiğinde; esrar bağımlısı olan kişilerin %68'inin, esrar bağımlısı olmayanların ise %40'ının günde en az bir paket sigara tükettiği görülmüştür. Sigara kullanım sıklığı açısından gruplar arası anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\chi^2_{5, 150} = 43.6, p<.05$).

Ayrıca esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin ailelerinde alkol/madde ve sigara kullanımları açısından farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Esrar bağımlısı olan kişiler ile esrar bağımlısı olmayanların aileleri arasında madde kullanımı açısından farklılık olup olmadığı ki-kare testi kullanılarak incelenmiştir. Ekstazi, Eroin, Kokain ve Uçucu madde kullanımları açısından gruplar arası anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p>.05$). Esrar kullanımına bakıldığında esrar bağımlısı olmayanların ailelerinde hiç kullanım görülmezken esrar bağımlısı olan kişilerin ailelerinde ise sırasıyla kardeşlerinde (%22.6), babalarında (%2.7) ve eşlerinde (%1.3) görüldüğü ve gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{5, 150}=24.4, p<.001$). Ailelerin alkol kullanımları açısından aralarında fark olup olmadığı incelendiğinde; Esrar bağımlısı olan kişilerin ailesinde alkol kullanım oranı %73.3 iken esrar bağımlısı olmayanların ailelerinde bu oran %52'dir. Esrar bağımlısı olan kişilerin aileleri ile esrar bağımlısı olmayanların aileleri arasında alkol kullanımı açısından anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2_{1, 150}=7.29, p<.05$). Aileler sigara kullanımları açısından ise birbirlerinde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{2, 150}=2.027, p>.05$).

3.2. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Ebeveyn Kabul-Red Algılarının Karşılaştırılması

Araştırmada cevap aranan sorulardan ikincisi esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri açısından farklı olup olmadıklarıdır. Bu doğrultuda esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin oluşturdukları gruplar bağımsız değişken olarak, yine bu grupların EKRÖ alt ölçek ve toplam puanları ise bağımlı değişkenler olarak alınmış ve Çok Yönlü Varyans analizi (MANOVA) ile gruplar arasında farklılaşmanın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin yer aldığı gruplarda Anne EKRÖ alt ölçek, toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 : Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Anne EKRÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları.

Anne EKRÖ	Esrar Bağımlısı Olanlar N=75 Ortalama (SS)	Esrar Bağımlısı Olmayanlar N=75 Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	64.65 (13.87)	71.82 (8.89)	14,21*
Saldırganlık	27.78 (9.26)	21.92 (5.72)	21.77*
İhmal	25.18 (9.20)	20.96 (5.02)	12.19*
Ayrışmamış Red	19.42 (6.53)	14.69 (4.34)	27.24*
Toplam Puan	107.74 (36.14)	85.74 (19.29)	21.62*

*p<.05

Anne EKRÖ/K puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.834; $F_{4, 145}= 7,206$; $p<.05$) bulunmuştur. Eşli karşılaştırmalar incelendiğinde esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin Anne EKRÖ puanları açısından Sıcaklık, Saldırganlık, İhmal ve Ayrışmamış Red alt ölçekleri ile toplam EKRÖ puanları ortalamalarında anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür. Esrar bağımlısı olanların Anne Sıcaklık puanları düşük; Saldırganlık, İhmal, Ayrışmamış Red puan ortalamaları ve EKRÖ toplam puanları esrar bağımlısı olmayanların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Çoklu madde kullanımı ile Anne EKRÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamamıştır. Esrar ile birlikte başka madde kullanımını tercih etmenin Anneden algılanan kabul/red ile ilişkili olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin babaları ile olan ilişkide algıladıkları kabul red düzeylerinin incelenmesinde esrar bağımlısı olan ve olmayanların oluşturduğu grupların Baba EKRÖ puanlarına çok yönlü varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Bu iki gruba ait

Baba EKRÖ alt ölçek, toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Baba EKRÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

Baba EKRÖ/K	Esrar Bağımlısı Olanlar N=75 Ortalama (SS)	Esrar Bağımlısı Olmayanlar N=75 Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	57.05 (16.93)	67.65 (12.70)	18.79*
Saldırganlık	32.08 (11.80)	23.33 (8.49)	27.11*
İhmal	30.22 (11.27)	23.48 (7.21)	19.03*
Ayrışmamış Red	22.0 (8.07)	15.33 (5.06)	36.65*
Toplam Puan	127.25 (45.59)	94.49 (30.06)	26.98*

*p<.05

Baba EKRÖ puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.793; $F_{4, 145}=9.481$; $p<.05$) bulunmuştur. Eşli karşılaştırmalar incelendiğinde de esrar bağımlısı olan ve olmayanların Baba EKRÖ puanları açısından Sıcaklık, Saldırganlık, İhmal ve Ayrışmamış Red alt ölçekleri ile toplam EKRÖ puanları ortalamalarında anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür. Esrar bağımlısı olanların Baba Sıcaklık puanları düşük; Saldırganlık, İhmal, Ayrışmamış Red puan ortalamaları ve EKRÖ toplam puanları esrar bağımlısı olmayanların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Çoklu madde kullanımı ile Baba EKRÖ puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, ihmal ve Ayrışmamış Red puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Wilks lambda=.858; $F_{4, 70}= 2.908$; $p<.05$).

3.3. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Red Algılarının Karşılaştırılması

Araştırmada cevap aranan sorulardan üçüncüsü, esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin algıladıkları eş kabul-red düzeyleri açısından farklı olup olmadıklarıdır. Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin eşleriyle ilişkilerinde algıladıkları eş kabul-red düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla esrar bağımlısı olan ve olmayanların oluşturdukları gruplar bağımsız değişken olarak, yine bu grupların EŞKRÖ/K alt ölçek ve toplam puanları ise bağımlı değişkenler olarak alınmış ve Çok Yönlü Varyans analizi (MANOVA) ile gruplar arasında farklılaşmanın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir. Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin EŞKRÖ/K alt ölçek ve toplam puan ortalamaları ile ilgili standart sapmaları ve uygulanan MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin EŞKRÖ/K Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

EŞKRÖ/K	Esrar Bağımlısı Olanlar N=75 Ortalama (SS)	Esrar Bağımlısı Olmayanlar N=75 Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	69.44 (10.92)	70.42 (8.26)	.38
Saldırganlık	23.89 (7.81)	19.98 (6.66)	10.84*
İhmal	20.60 (6.65)	20.88 (5.86)	.075
Ayrışmamış Red	16.33 (6.01)	13.58 (4.48)	10.11*
Kontrol	35.56 (6.86)	30.70 (7.93)	16.04*
Toplam Puan	91.38 (28.92)	84.02 (22.86)	2.99

*p<.05

EŞKRÖ/K puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.755; $F_{5, 144}=9.347$; $p<.05$) bulunmuştur. Eşli karşılaştırmalar incelendiğinde esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin EŞKRÖ/K puanları açısından Saldırganlık, Ayrışmamış Red ve Kontrol alt ölçekleri ortalamalarında anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür. Esrar bağımlısı olanların Eş Saldırganlık, Ayrışmamış Red ve Kontrol puan ortalamaları esrar bağımlısı olmayan kişilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

3.4. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılması

Araştırmada sorulan sorulardan dördüncüsü, esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin psikolojik uyumları açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Bu doğrultuda esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin oluşturdukları gruplar bağımsız değişken olarak, yine bu grupların KİDÖ alt ölçek ve toplam puanları ise bağımlı değişkenler olarak alınmış ve Çok Yönlü Varyans analizi (MANOVA) ile gruplar arasında farklılaşmanın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir. Esrar bağımlısı olan ve olmayanların KİDÖ alt ölçek, toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin KİDÖ Alt Ölçek, Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

Yetişkin KİDÖ	Esrar Bağımlısı Olanlar N=74 Ortalama (SS)	Esrar Bağımlısı Olmayanlar N=75 Ortalama (SS)	F
Saldırganlık	19.98 (5.36)	17.10 (4.79)	11.93***
Bağımlılık	23.12 (4.69)	22.41 (4.89)	.812
Öz-Saygı	18.89 (5.30)	15.68 (3.71)	18.36***
Öz-Yeterlilik	17.85 (5.89)	13.92 (3.31)	25.24***
Duygusal Duyarlılık	18.28 (5.52)	15.70 (4.28)	10.13*
Duygusal Tutarlılık	23.31 (5.84)	19.16 (4.95)	21.88***
Dünya Görüşü	19.75 (7.37)	15.05 (4.60)	21.86***
Toplam Puan	141.20 (31.26)	119.04 (22.04)	25.05***

*p<.05; *** p≤.001

KİDÖ puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.823; $F_{7, 141} = 4.340$; $p < .001$) bulunmuştur. Tablo 7’de sunulan ikili karşılaştırmalara ilişkin F değerlerine bakıldığında, esrar bağımlısı olanların “Saldırganlık”, “Öz-Saygı”, “Öz-Yeterlik”, “Duygusal Duyarlılık”, “Dünya Görüşü” alt ölçekleri ile KİDÖ toplam puan ortalamalarının esrar bağımlısı olmayan kişilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.5. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerde Eş ve Ebeveyn Kabul-Reddi ile Genel Psikolojik Uyum Arasındaki İlişki

Araştırmada cevaplanmaya çalışılan sorulardan beşincisi ise esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red ve yetişkinliklerinde eşleri ile olan ilişkilerinde algıladıkları kabul-red ile bugünkü genel psikolojik uyumları arasında nasıl bir ilişkinin olduğudur. Bu ilişkilerin belirlenmesi amacıyla hem esrar bağımlısı olanlar hem de esrar bağımlısı olmayanların oluşturdukları gruplardaki deneklerin Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, EŞKRÖ/K ve KİDÖ toplam puanları arasında Pearson Momentler Çarpımı korelasyonlar katsayıları hesaplanmış ve elde edilen katsayılar esrar bağımlısı olan ve olmayan gruplar için Tablo-8’de ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 8: Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerde Eş ve Ebeveyn Kabul-Reddi ile Genel psikolojik uyum arasındaki Korelasyonlar

	Esrar Bağımlısı Olanlar			
	N=75			
	EŞKRÖ	Anne EKRÖ	Baba EKRÖ	KİDÖ
EŞKRÖ		.46*	.23*	.42**
Anne EKRÖ			.50**	.60**
Baba EKRÖ				.36**
Esrar Bağımlısı Olmayanlar				
N=75				
	EŞKRÖ	Anne EKRÖ	Baba EKRÖ	KİDÖ
EŞKRÖ		.31*	.27	.21
Anne EKRÖ			.64*	.18
Baba EKRÖ				.09

*p<.05; ** p<.01

Tablo 8’de sunulan korelasyon katsayıları incelendiğinde, KİDÖ puanlarının anlamlı derecede ilişkili olduğu ölçekler esrar bağımlısı olanlarda sırasıyla Anne EKRÖ ($r=.60$), EŞKRÖ ($r=.42$) ve Baba EKRÖ ($r=.36$) iken esrar bağımlısı olmayanlarda bu katsayılar Anne EKRÖ ($r=.18$), EŞKRÖ ($r=.21$) ve Baba EKRÖ ($r=.09$) olarak belirlenmiştir.

Elde edilen korelasyonların esrar bağımlısı olan ve olmayan gruplar arasında farklı olup olmadığı Fisher z-testi kullanılarak irdelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda sırasıyla KİDÖ ile Anne-EKRÖ, KİDÖ-EŞKRÖ/K ve KİDÖ-Baba-EKRÖ korelasyonları esrar bağımlısı olan ve olmayan gruplarla karşılaştırıldığında, sadece KİDÖ ile Anne EKRÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($z=3.07$, $p<.05$; $z=1.41$, $p>.05$; $z=1.72$, $p>.05$).

Her iki grupta da EŞKRÖ/K ölçümün en çok ilişkili olduğu ölçek Anne EKRÖ ölçeğidir. Esrar bağımlısı olan kişilerde EŞKRÖ/K ile Anne EKRÖ arasında $r=.46$ düzeyinde bir korelasyon bulunurken esrar bağımlısı olmayanlarda bu katsayı $r=.31$ olarak belirmiştir. Korelasyonlar arası farklılığın anlamlılığını test etmek için yapılan Fisher z-testi korelasyonlar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir ($z=1.06$, $p>.05$).

Baba EKRÖ’nün diğer puanlarla ilişkisi incelendiğinde; Esrar bağımlısı olanlarda Baba EKRÖ ile EŞKRÖ arasında anlamlı bir ilişki varken ($r=.23$), normal grupta bu iki ölçüm arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Korelasyonlar arası farklılığın anlamlılığını test etmek için yapılan Fisher z-testi korelasyonlar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir ($z=.26$, $p>.05$). Baba EKRÖ ile Anne EKRÖ arasında esrar bağımlısı olanlar ($r=.50$) ve esrar bağımlısı olmayanlarda ($r=.64$) anlamlı bir korelasyonel ilişki bulunmasına rağmen korelasyonlar arası fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($z=1.25$, $p>.05$).

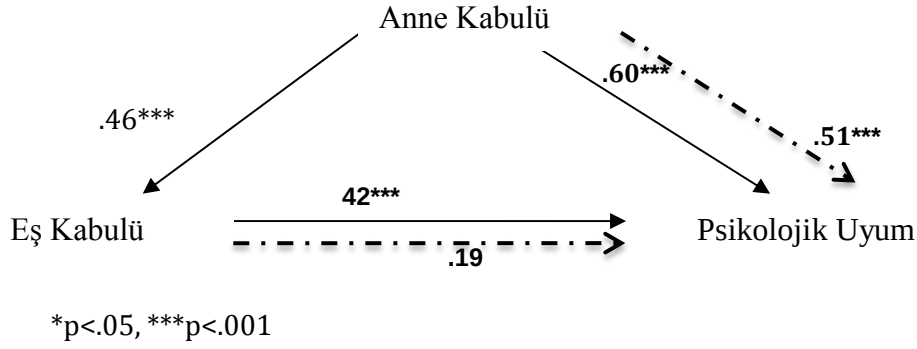
3.6. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişkide Anne, Baba Kabul -Reddinin Etkisine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada yanıtlanmaya çalışılan altıncı soru çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anılarının, yetişkinlik döneminde algılanan eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide herhangi bir aracı (mediating) rolünün olup olmadığıdır. Araştırma hipotezleri doğrultusunda anne ve baba kabul reddinin aracılık rolü, esrar bağımlısı olan ve

olmayan kişilerin eş kabul puanları için ayrı ayrı, Baron ve Kenny'nin (1986) tarafından önerilen ve üç adımdan oluşan bir dizi doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir (125).

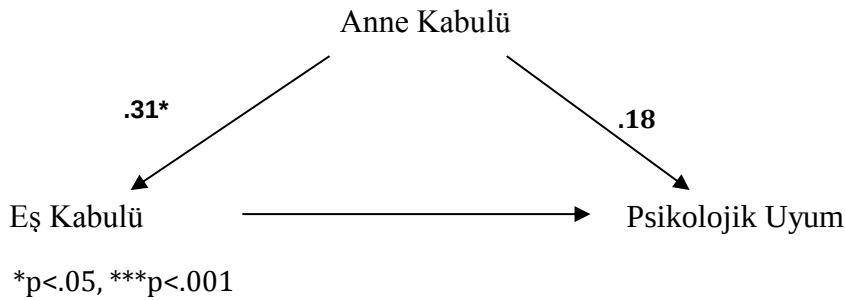
Birinci adımda bağımsız değişken olan “ebeveyn kabulünün” bağımlı değişken olan “psikolojik uyum” üzerindeki etkisini görmek için, basit doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. İkinci adımda bağımsız değişken olan “ebeveyn kabulünün”, “eş kabulü” üzerindeki etkisini görmek için ikinci bir basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Üçüncü adımda ise bağımsız değişken olan “eş kabulü” ile aracı değişken olan “ebeveyn kabulü” bağımlı değişken olan “psikolojik uyum” üzerindeki etkilerini görmek için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Önerilen aracı model esrar bağımlısı olan kişiler için Şekil-1’de esrar bağımlısı olmayanlar için ise Şekil-2’de sunulmuştur.

Birinci adımda yapılan doğrusal regresyon analizinde esrar bağımlısı olan kişilerin psikolojik uyumlarını yordamada anne kabulünün anlamlı bir değişken olduğu görülmüştür ($\beta = .60$, $t(73) = 6.36$, $p = .000$). İkinci aşamada yapılan doğrusal regresyonda ise anne kabulünün, eş kabulünü yordama gücünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .46$, $t(72) = 4.44$, $p < .05$). Ayrıca eş kabulünün psikolojik uyumu yordama gücünde anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .42$, $t(72) = 3.99$, $p < .05$). Anne kabulü ile eş kabulünün birlikte yer aldığı modelde anne kabulünün psikolojik uyumu yordamada anlamlı olduğu, ($\beta = .51$, $t(71) = 4.94$, $p < .05$) buna karşılık eş kabulünün psikolojik uyumu yordamada anlamsız olacak derecede düştüğü ($\beta = .19$, $t(71) = 1.88$, $p > .05$) görülmüştür. Bu sonuçtan eş kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide anne kabulünün “tam aracılık” etkisinin olduğu görülmüştür. Esrar bağımlısı olan kişilerde eş kabulünün psikolojik uyumu yordamada anne kabulü üzerinden tam aracılığının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde sıfırdan farklı olup olmadığını test etmek üzere gerçekleştirilen Sobel (1982) testi, anne kabulünün tam aracılık etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($z = 4.56$, $p < .05$). Sonuç olarak $R = .62$ düzeyindeki çoklu korelasyon katsayısına göre, esrar bağımlılarının psikolojik uyumlarındaki varyansın yaklaşık %39’u anne ve eş kabulü ile açıklanmaktadır.

Şekil 1: Anne ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olanların Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model. Katsayılar standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar).

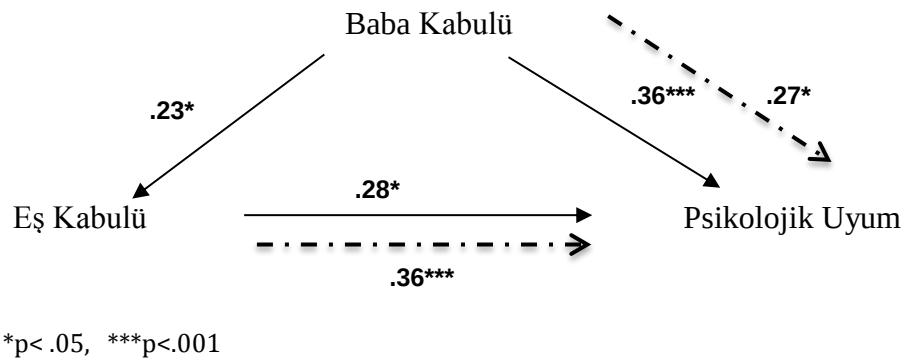
Esrar bağımlısı olmayanların çocuklukta algılamış oldukları anne kabulünün, eş kabulü ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide aracılık rolü incelendiğinde ise; esrar bağımlısı olmayanlarda psikolojik uyumu yordamada anne kabulünün anlamlı bir değişken olmadığı görülmüştür ($\beta = .18$, $t(73) = 1.64$, $p > .05$). İkinci aşamada yapılan doğrusal regresyonda ise anne kabulünün, eş kabulünü yordama gücünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .31$, $t(73) = 2.85$, $p < .05$). Anne kabulü psikolojik uyumu yordamada anlamlı bir değişken olmadığı için çoklu regresyon testi yapılmamıştır ve anne kabulünün 'eş kabulü' ile 'psikolojik uyum' arasında aracı bir faktör olmadığı, modelin önerdiği aracılık ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Şekil 2: Anne ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olmayanların Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model. Katsayılar standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar).

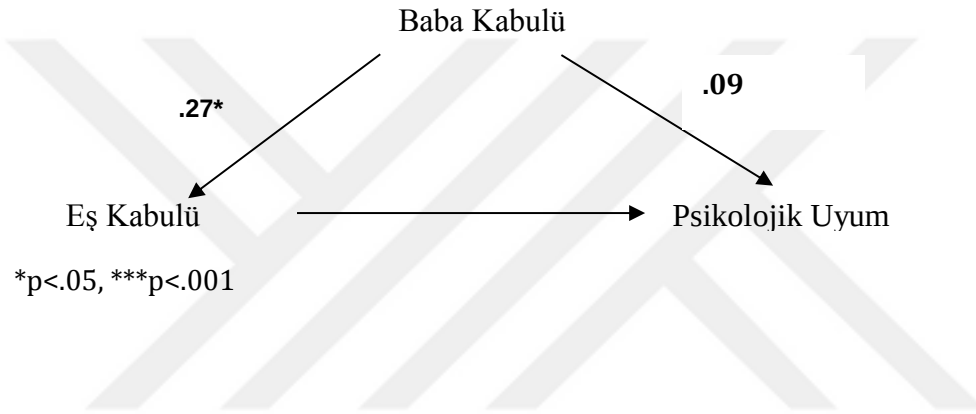
Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin eş kabulü ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide çocuklukta algılanan anne kabulünün aracılık rolünü incelerken izlenen adımlar aynı şekilde baba kabulü için de yinelenmiştir. Önerilen model esrar bağımlısı olan kişiler için Şekil 3'te, esrar bağımlısı olmayanlar için ise Şekil 4'te görülebilir.

Esrar bağımlısı olanların eş kabulü ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide baba kabulünün aracılık rolü incelendiğinde; baba kabulünün psikolojik uyumu yordamada anlamlı bir değişken olduğu görülmüştür ($\beta = .36$, $t(72) = 3.30$, $p = .001$). Baba kabulü eş kabulünü yordamada anlamlı bir değişkendir ($\beta = .23$, $t(73) = 2.09$, $p < .05$). Ayrıca eş kabulünün psikolojik uyumu yordama gücünde anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .28$, $t(72) = 3.56$, $p < .05$). Baba kabulü ile eş kabulünün birlikte yer aldığı modelde baba kabulünün psikolojik uyumu yordamada anlamlı olmayı sürdürmekle beraber etkisinin azaldığı ($\beta = .27$, $t(71) = 2.65$, $p < .05$) ancak eş kabulünün psikolojik uyumu yordama gücünün arttığı ($\beta = .36$, $t(71) = 3.42$, $p = .001$) görülmüştür. Bunun sonucunda, baba kabulünün psikolojik uyumu yordamada eş kabulü üzerinden 'dolaylı aracılık etkisinin' istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde sıfırdan farklı olup olmadığını test etmek üzere gerçekleştirilen Sobel (1982) testi, eş kabulünün dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($z=2.76$, $p < .05$). Sonuç olarak $R = .50$ düzeyindeki çoklu korelasyon katsayısına göre, esrar bağımlılarının psikolojik uyumlarındaki varyansın yaklaşık %25'i baba ve eş kabulü ile açıklanmaktadır.

Şekil 3: Baba ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olan Deneklerin Psikolojik Uyumuna Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model. Katsayılar standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar).

Esrar bağımlısı olmayanların çocuklukta algılamış oldukları baba kabulünün, eş kabulü ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide aracılık rolü incelendiğinde ise; anne kabulünün etkilerine benzer sonuçlar bulunmuştur. Psikolojik uyumu yordamada baba kabulünün anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür ($\beta = .09$, $t(73) = .78$, $p > .05$). Baba kabulünün eş kabulünü yordamada anlamlı bir etki gösterdiği bulunmuştur ($\beta = .27$, $t(73) = 2.40$, $p < .05$). Baba kabulü psikolojik uyumu yordamada anlamlı bir değişken olmadığı için çoklu regresyon testi yapılmamıştır. Baba kabulünün ‘eş kabulü’ ile ‘psikolojik uyum’ arasında aracı bir faktör olmadığı, modelin önerdiği aracılık ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Şekil 4: Baba ve Eş Kabulünün Esrar Bağımlısı Olmayan Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Model. Katsayılar standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar).

3.7.Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının varlığı Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Analiz Sonuçları.

Araştırmada cevap aranan diğer soru ise esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluk çağı travmatik yaşantılarının varlığı açısından esrar bağımlısı olmayanlara göre farklı olup olmadıklarıdır. Çocuklukta maruz kalınan şiddete ilişkin grupların karşılaştırma bulguları ve analiz sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Analiz Sonuçları

		Esrar Bağımlısı Olanlar N=75 n %		Esrar Bağımlısı Olmayanlar N=75 n %		P
Fiziksel Şiddet	VAR	39	52%	13	17.3%	.001
	YOK	36	48%	62	82.7%	
Duygusal İstismar	VAR	32	42.7%	15	20%	.002
	YOK	43	57.3%	60	80%	
Sözel Şiddet	VAR	30	40%	3	4%	.000
	YOK	45	60%	72	96%	

İki grubun çocukluk çağı travmatik yaşantıları açısından aralarında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına Mann-Whitney U test yapılarak bakılmış ve esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocuklukta fiziksel şiddete maruz kalma açısından farklılaştıkları belirlenmiştir ($Z = -4.44$, $p < .001$). Sırasıyla en çok maruz kalınan üç fiziksel şiddet şeklinin tekmelenme (15.3%), sert bir şekilde itilme (6.7%) ve yumruklanma (7.3%) olduğu bulunmuştur. Uygulanan MANOVA sonucunda, fiziksel şiddete maruz kalmanın psikolojik uyum üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.859; $F_{7, 141} = 3.317$; $p < .05$) bulunmuştur. Fiziksel şiddete maruz kalanların “Saldırganlık”, “Öz-Saygı”, “Öz-Yeterlik”, “Duygusal Duyarlılık”, “Duygusal Tutarlılık”, “Dünya Görüşü” alt ölçekleri ile KİDÖ toplam puan ortalamalarının şiddete maruz kalmamış kişilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde daha

yüksek olduğu belirlenmiştir. Fiziksel şiddete maruz kalmanın anne ve baba kabul reddi ile eş kabul reddi açısından gruplar arası farklılığa neden olduğu görülmüştür ($p<.05$).

Duygusal istismara maruz kalma açısından esrar bağımlıları ile esrar bağımlısı olmayan kişilerin anlamlı düzeyde birbirlerinden farklılaştıkları görülmüştür ($Z= -2.98$, $p<.05$). En sık maruz kalınan duygusal istismar türleri sırasıyla aşağılanma- alay edilmesi- yalnız bırakılma ve duygusal olarak engellenme ile kardeşlerinden ayrı tutulmadır. Duygusal istismara maruz kalanlarda anne ve baba Sıcaklık puanları düşük; Saldırganlık, İhmal, Ayrışmamış Red puan ortalamaları ve EKRÖ toplam puanları duygusal istismara maruz kalmayanların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir (Wilks lambda=.821; $F_{4, 145}= 7.88$; $p<.001$), (Wilks lambda=.824; $F_{7, 141}= 3.317$; $p<.001$).

Sözel şiddete maruz kalma açısından esrar bağımlıları ile esrar bağımlısı olmayan kişilerin anlamlı düzeyde birbirlerinden farklılaştıkları görülmüştür ($Z= -5.30$, $p<.001$). Anne ve baba kabulü, psikolojik uyum ve eş kabulü üzerindeki etkisi incelendiğinde diğerlerine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Anne, baba ve eş Sıcaklık puanları düşük; Saldırganlık, İhmal, Ayrışmamış Red puan ortalamaları ve EKRÖ toplam puanları sözel şiddete maruz kalmayanların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca sözel şiddete maruz kalanların “Saldırganlık”, “Öz-Saygı”, “Öz-Yeterlik”, “Duygusal Duyarlılık”, “Duygusal Tutarlılık”, “Dünya Görüşü” alt ölçekleri ile KİDÖ toplam puan ortalamalarının şiddete maruz kalmamış kişilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Wilks lambda=.764; $F_{7, 141}= 6.236$; $p<.001$).

3.8. Esrar bağımlısı olan kişiler, kendine zarar verme davranışı ve İntihar düşüncesi ya da girişimi açısından kontrol grubundan anlamlı olarak farklılaşmaktadır

Araştırmada cevap aranan son soru ise esrar bağımlısı olan kişilerin kendine zarar verme davranışı, intihar düşüncesi ve intihar girişimi açısından esrar bağımlısı olmayanlara göre farklı olup olmadıklarıdır. Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler sırasıyla kendine zarar verme davranışı, intihar düşüncesi ve girişimi açısından değerlendirilmiştir.

Verileri değerlendirmek için ki-kare testi ile Mann Withney U test kullanılmıştır. Kendine zarar verme davranışı, intihar düşüncesi ve girişimine ilişkin grupların karşılaştırma bulguları ve analiz sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Kendilerine Zarar Verme Davranışları ile İntihar Düşüncesinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Analiz Sonuçları

		Esrar Bağımlısı Olanlar N=75		Esrar Bağımlısı Olmayanlar N=75		P
		n	%	n	%	
KZVD	VAR	44	58.7%	9	12%	.000
	YOK	31	41.3%	66	88%	
İntihar Düşüncesi	VAR	47	62.7%	11	14.7%	.000
	YOK	28	37.3%	64	85.3%	
İntihar Girişimi	VAR	26	34.7%	4	5.3%	.000
	YOK	49	65.3%	71	94.7%	

Esrar bağımlısı olan ve olmayan kişiler arasında intihar düşüncesi ($Z = -6.01$, $p < .001$); kendine zarar verme davranışı ($Z = -5.95$, $p < .001$); ile intihar girişimi ($Z = -4.54$, $p < .001$) açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Kendine zarar verme davranışı (KZVD) ve intihar girişiminde seçilen yöntemler değerlendirildiğinde; esrar bağımlısı olan kişilerde en fazla seçilen KZVD’nın kendini kesme (%46.7); en sık denenen intihar yönteminin ise aşırı doz ilaç, alkol ve madde kullanımı (%18.7) olduğu bulunmuştur. Uygulanan Mann Whitney U test sonucuna göre, çocukluk döneminde

fiziksel, sözel ve duygusal şiddete maruz kalan kişilerin kendine zarar verme davranışı ve intihar düşünce sıklığı şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmayanlara göre daha fazladır ($p<.05$).

Gruplar intihar girişiminin sıklığı açısından incelendiğinde; esrar bağımlılarında en az 1 kez intihar girişiminde bulunanların oranı %26.7 ($n=20$), üç ve daha fazla deneyenlerin oranı ise % 5.3 ($n=4$)'dir; kontrol grubunda ise sadece 1 kez intiharı deneyen 4 kişi (%5.3) bulunmaktadır.

Uygulanan MANOVA testinin sonucuna göre, KZVD ile anne ve eş kabulü arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken ($p>.05$) baba kabul reddi ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (Wilks lambda=.824; $F_{4, 70}= 3.731$; $p<.05$). Kendine zarar veren kişilerin baba Sıcaklık puanları düşük; Saldırganlık, İhmal, Ayrışmamış Red puan ortalamaları ve EKRÖ toplam puanları anlamlı düzeyde yüksektir.

İntihar düşüncesi ile sadece anneden algılanan sıcaklık, ihmal ve total EKRÖ puanları arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<.05$).

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu bölümde bir önceki bölümde sunulmuş olan araştırma bulguları sırasıyla ele alınarak tartışılmıştır.

4.1. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Sosyodemografik Veriler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere, çalışmada cevap aranan ilk soru, esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin sosyo-demografik özellikler açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır.

Çalışmada tüm deneklerin yaş ortalamalarının 27.91 ± 6.97 olduğu bulunmuştur. Denetimli serbestlik tedbiri ile tedavi merkezine başvuran olgularla yapılan bir başka çalışmada yaş ortalamasının 33.1 ± 11.6 olduğu bildirilmiştir (126). Illinois’de yapılan bir diğer çalışmada da, denetimli serbestlik tedbiri uygulamasına alınan bireylerin çoğunlukla 20–30 yaş arası erişkin erkeklerden (% 80) oluştuğu bildirilmiştir (127). Çalışmamızda saptanan sosyodemografik özellikler, bu çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda, madde kullanımına başlama yaşının 18-21 yaşları arasında olduğu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, madde kullanımına başlama yaşıyla ilgili farklı araştırma bulgularına ulaşılmaktadır. Ögel (2010), madde kullanımında en riskli yaşların 12-17 arasında olduğunu ve 17-25 yaş arasında ise bağımlı sayısının daha da arttığına vurgu yapmaktadır (1). Korkut (2004) tarafından yapılan çalışmada da madde bağımlılarının % 68’inin 18 yaşın, % 32’sinin ise 20 yaşının altında olduğu belirtilmektedir (25). Bulut ve ark. (2006) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, madde kullanmaya başlanılan yaşın ortalama 22.44 olduğu bildirilmiştir (26).

Esrar, tüm dünyada en çok tercih edilen yasadışı maddedir (128). Bu çalışmada da madde tercihleri açısından esrar kullanımının ilk sırada yer aldığı ; alkol, ekstazi ve kokain’in onu takip ettiği bulunmuştur. Altıntoprak ve ark. (2014) tarafından yapılan çalışmada denetimli serbestlik tedbiri ile başvuran kişilerde esrar kullanımını kokain kullanımının izlediği saptanmıştır (126). Bu bulgu ile çalışmamızdan elde edilen sonuçlar benzerlik göstermektedir. Yasadışı madde kullanımına sıklıkla alkol kullanım bozukluklarının eşlik ettiği bildirilmektedir (129). Bizim çalışmamızda da benzer şekilde olguların %89.3’ünde

(n=70) alkol kullanım bozukluğu bulunduğu saptanmıştır.

Son olarak esrar bağımlısı olan kişiler ile bağımlı olmayanların anne-babalarının alkol ve madde kullanımları değerlendirilmiştir. Alkol ve madde bağımlılığının multifaktöriyel etyolojiye sahip olduğu ve bağımlılığın gelişmesinde bireysel, sosyal ve çevresel faktörlerin önemli etmenler olduğu bildirilmektedir (130). Esrar bağımlısı olan kişilerin ailelerinde alkol ve madde kullanım oranının normal gruba göre belirgin düzeyde fazla olduğu görülmektedir. Yüncü ve arkadaşlarının (2009) yaptığı çalışmada madde kullananların ebeveynlerinde %11.4 oranında alkol ve madde kullanımına rastlanmıştır (131). Beyazyürek ve Şatır (2000) madde bağımlısı olan ebeveynler ile birlikte ya da bağımlılığın kabul gördüğü çevre içerisinde yetişen çocuklarda bağımlılık gelişme olasılığının normal popülasyona göre büyük ölçüde yüksek olduğunu bildirmişlerdir (132). Ailenin madde kullanımına karşı olan tutumu kişinin bu konudaki davranışlarının belirlenmesinde belirgin düzeyde etkilidir. Örneğin, anne babanın alkol veya çeşitli ilaçları kullanma alışkanlıkları ve sorunlarla karşılaştıkları zaman bunlarla baş edebilmede kullandıkları çözüm yolları, gencin de ileriki hayatında sorunlar ile karşılaştığında bunlarla baş edebilmek için madde kullanımında anne ve babasını kendisine örnek almasına sebep olabilmektedir (1). Ailesinde madde kullanım öyküsü olan bireylerin, ailesinde madde kullanım öyküsü olmayan kişilere göre 8 kat daha yüksek madde kullanım bozukluğu geliştirme riskine sahip olduğu bildirilmektedir (126,133). Çalışmamızdan elde edilen bulgular da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Çalışmamızda esrar bağımlısı olan kişilerin ailelerinde %26.6 oranında esrar kullanımı görülmektedir.

4.2. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Ebeveyn Kabul-Red Algılarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere, araştırmada cevap aranan ikinci soru, esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin algıladıkları ebeveyn kabul-reddi açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Bulgular bölümünde Tablo 4 ve Tablo 5'te sunulmuş olan verilere göre, esrar bağımlısı olan kişilerin hem anne hem de babalarıyla ilişkilerinde daha çok “red” algıladıkları görülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, esrar bağımlısı olan kişiler çocukluklarında anneleriyle ilişkilerinde esrar bağımlısı olmayan kişilere göre daha fazla ihmal edilmiş ve anneleri tarafından sevildikleri hakkında daha fazla şüpheye düşmüş ve daha az kabul edildiklerini algılamışlardır. Kandel'in (1990) araştırmasında bizim çalışmamızdan elde

edilen bulgulara benzer şekilde, madde bağımlılarının ebeveynlerini madde kullanımı olmayan kişilere göre, daha az ilgili algıladıkları saptanmıştır (59).

Çocuk, yaşamının ilk yıllarında özellikle etrafındaki en yakın kişilerden yani anne ve babasından etkilenmektedir. Freud, özellikle anne ile çocuk arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekerek, kişiliğin temellerinin çocukluk döneminde ebeveynler ile kurulan ilişki sonucunda oluştuğunu öne sürmüştür (134). Bowlby (1951) ise çocukluk yıllarında anne ile kurulan ilişkinin kalitesinin kişinin şimdiki yaşamının niteliği üzerinde etkisinin olduğunu ifade etmiştir (3). Literatüre bakıldığında, madde kullanımı olan kişilerin özellikle anneleri ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları, ihtiyaçlarının anneleri tarafından yeterince karşılanmadığı, anneleri tarafından kendilerine düşmanca davranıldığı ve fikirlerine önem verilmediğini düşündükleri vurgulanmaktadır (60,62).

Araştırmadan edinilen bir diğer bulgu, esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluklarında babalarıyla ilişkilerinde esrar bağımlısı olmayanlar göre daha fazla ihmal edilmiş ve babaları tarafından sevildikleri hakkında daha fazla şüpheye düşmüş, daha az kabul edildiklerini algılamış olmalarıdır. Rohner ve Veneziano (2001), baba sevgisinin çocuğun gelişimi üzerinde anne sevgisi kadar etkili olduğunu hatta bazen anne sevgisinin etkisinden bağımsız olarak daha da önemli olduğunu ve baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerinde özgün sonuçları yordayabileceğini belirtmektedir (135). Özellikle erkek çocuklar için özdeşim modeli olması beklenen babaların ihmali, çocuğun evin dışında özdeşim nesneleri aramasına ve riskli akran grupları içerisinde farklı özdeşim modelleri benimsemesine yol açabilmektedir (97).

Bizim bulgularımızda dikkati çeken önemli bir nokta, esrar bağımlısı olan kişilerin babalarıyla ilişkilerinde ihmal edilmiş olmaları ve algıladıkları ayrışmamış reddin kişileri çoklu madde kullanımına yönlendirmesidir. Ayrışmamış red kavramı ile, anne-babanın davranışsal olarak soğukluk, saldırganlık, ya da ihmal davranışları sergilememesine rağmen çocuğun yine de anne-babasının ona olan sevgisinden şüpheye düşmesi, kendisini red edilmiş hissetmesi ifade edilmektedir (109,111). Campo ve Rohner 1992 yılında madde bağımlıları ile yaptıkları bir çalışmada, madde bağımlısı olan kişilerin ebeveyn reddinin yarattığı psikolojik acıdan kaçınmak için madde kullanımını bir savunma stratejisi olarak kullandıklarından bahsetmiştir (32). Nitekim bir çok araştırma bulgusu, kopuk ve iletişim kurmayan aile yapısından ve ebeveynleri tarafından yakın ilgi, şefkat, sıcaklık görmeyen ailelerden gelen ergenlerin alkol ve madde kullanım riskine daha açık olduğunu göstermiştir (136).

Tablo 4 ve Tablo 5’te sunulmuş olan bulgulara göre, esrar bağımlısı olan kişiler, hem anneleri hem de babaları tarafından daha fazla ihmal edilmiş, anne ve babalarıyla ilişkilerinde daha az ilgi görmüş kişilerdir. Belki de daha da önemlisi, esrar bağımlısı olan kişilerin anne ve babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları *ayrışmamış reddir*. Buna göre, esrar bağımlısı olan kişilerin anne ve babalarıyla ilgili algıları sıcaklık boyutunun “red” yanında yer alırken, normal grubun algıları sıcaklık boyutunun “kabul” yanında yer almaktadır. Diğer bir deyişle, esrar bağımlısı olan kişiler, esrar bağımlısı olmayan kişilere göre, kendilerini anneleri ve babalarıyla ilişkilerinde daha az sevilen, daha az kabul edilen çocuklar olarak algılamışlardır.

4.3. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Red Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada cevap aranan üçüncü soru esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin eşleri ile olan ilişkilerinde algıladıkları kabul-red ve kontrol düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığıdır. Bulgular bölümündeki Tablo 6’da sunulmuş olduğu gibi, esrar bağımlısı olan kişilerin ‘Saldırganlık’, ‘Ayrışmamış Red’ ve ‘Kontrol’ puan ortalamaları esrar bağımlısı olmayan kişilerin ilgili ortalamalarından yüksektir.

Bu bulgulara göre esrar bağımlısı olanlar, normal gruba göre, eşlerini daha saldırgan, ve görünürde belirgin ihmal, saldırganlık ya da soğukluk olmadığı halde eşlerini daha ilgisiz ve daha sevgisiz (ayrışmamış red) algılamaktadırlar. Ayrıca, esrar bağımlısı olan kişiler, eşleri tarafından daha fazla kontrol edildiklerini ve daha az kabul edildiklerini düşünmektedirler. Toplam kabul-red puanı açısından bulgulara bakıldığında, esrar bağımlısı olan kişilerin ortalamasının ($X=91.38$; $SS=28.92$) normal grubun ilgili ortalamasından ($X=84.02$; $SS=22.86$) yüksek olduğu görülmektedir. Karpaz (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, eşi alkol bağımlısı olan kadınların eşleri ile ilişkilerinde normal popülasyona göre daha fazla red algıladıklarını bulmuştur (137). Buna göre, esrar bağımlısı olanlar, evliliklerinde eşi tarafından red edildiğini düşünen, sevilmediğini, değer verilmediğini hisseden kişilerdir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular Karpaz (2010) tarafından yapılan çalışmayla paralellik göstermektedir (137).

4.4. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada dördüncü olarak esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin bugünkü genel psikolojik uyumları üzerinde durulmuştur. Bulgular bölümü'nde, Tablo 7'de sunulmuş olan sonuçlara bakıldığında, esrar bağımlısı olmayanlar esrar bağımlısı olan kişilere göre daha sağlıklı bir kişilik uyumuna sahiptirler.

Tablo 7'de sunulmuş olan KİDÖ alt ölçek ortalamalarına göre, esrar bağımlısı olan kişiler, normal gruba göre, öz-saygı ve öz-yeterlikleri daha düşük, öfke ve kızgınlık duyguları fazla olan, engeller ve başarısızlıklar karşısında duygusal dengesini kolaylıkla kaybedebilen, uygun duygusal tepkiler vermekte ve duygularını açıkça ifade etmekte zorlanan kişilerdir. Kişinin benlik algısını yansıttığı düşünülen Öz-Saygı ve Öz-Yeterlik alt ölçeklerinde görülen anlamlı farklılıklara göre, esrar bağımlısı olan kişiler normal grupta yer alanlara göre kendilerini daha “değersiz ve yetersiz” olarak değerlendirmişlerdir. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini belirleyen olumsuz etmenler içinde büyüyen çocukların, daha az kendilerine güvendikleri ve madde kullanımı ile ilgili de aynı şekilde güvensiz davranışlar sergileyip ‘hayır’ cevabını veremedikleri belirtilmektedir (138).

Esrar bağımlısı olanlar normal gruba göre, kendilerini daha az beğenmekte ve onaylamakta, kendilerini daha az değerli ve başkalarının saygısını daha az hak eden biri olarak görmekte, sorunlarla başa çıkmakta daha fazla zorlanmakta, kendilerine daha az güvenmekte ve kendilerini sosyal açıdan daha yetersiz hissetmektedirler. Kayahan (2002), aile içinde annesi ve/veya babası tarafından reddedici davranışlara maruz kalan kişinin özsaygısının zedelenmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir (139). Çalışmamızdan elde edilen bulgular literatürle benzerlik göstermektedir.

Esrar bağımlısı olanların normal gruptan farklılaştığı bir diğer nokta da uygun duygusal tepkiler vermekte zorlanmalarıdır. Rohner'e (1986) göre, bu kişiler duygusal açıdan tepkisiz, soğuk, kopuk, uzak ya da duygusunu ifade etmeyen, sosyal ilişkilerde spontan/doğal olmayan bireylerdir. Ciddi şekilde red edilmiş çocuklar, model alabilecekleri sevgi dolu anne-babaları olmadığı için, sevgi vermeyi öğrenmemişlerdir (111). Normal sevgi alma ya da vermede güçlükler yaşarlar ve kendilerini duygusal olarak daha fazla yaralanmaktan korumak amacıyla yakın duygusal ilişkilerden uzak durur ve duygularının üzerini örterler. Esrar bağımlısı olanlar kendilerini duygusal örselenmelerden korumak için normal gruba göre duygusal açıdan

kendilerini geri çekmiş, duygularını ortaya koymaktan kaçınan kişiler olmuş olabilirler (12). Ayrıca, yukarıda da vurgulandığı gibi, esrar bağımlısı olanların eşleriyle ilişkide algıladıkları red, onları daha öfkeli yaparak olumlu duyguları ifade etmelerini zorlaştırabilir (12).

Esrar bağımlısı olanlar ile normal grup arasındaki diğer farklılık ise saldırganlık puan ortalamalarının esrar bağımlısı olan kişilerde daha yüksek olmasıdır. Esrar bağımlısı olan kişiler öfke, kızgınlık ve düşmanlık duygularına daha fazla sahip olmakta ve bunları kontrol etmekte güçlük yaşamaktadırlar. Aynı zamanda esrar bağımlısı olan kişiler dünyayı yaşamak için kötü, güvensiz, tehdit edici, düşmanca ve tehlikelerle dolu olarak algılamaktadırlar.

Bulgularda dikkat çekici bir önemli nokta ise, esrar bağımlılarının bağlanma açısından normal gruptan farklılaşmamasıdır. Her iki grupta insanların tepkisine, özellikle de olumlu tepkisine duygusal bir ihtiyaç ve istek duymaktadır. EKAR kuramına göre bağımlılık, kişilerin kendileri için önemli olan bireye huzur, onay, destek ya da karar almak için olan duygusal güveni olarak tanımlanmaktadır (116). Genel psikolojik uyumun bağımlılık alt boyutu açısından gruplar arasında farklılık olmaması; genel olarak Türk toplumunun diğer insanların olumlu tepkilerine ihtiyaç duymaları, kendileri için önemli olan insanlardan olumlu tepkiler alma girişiminde olmaları ve ülkemizdeki kültürel yapı ile ilişkili olabileceği belirtilmektedir (134).

Özetlenecek olursa, bu çalışmada esrar bağımlısı olanların kendilerini normal gruba göre daha değersiz ve yetersiz hissettikleri ve özellikle olumlu duygularını göstermekte ve stres durumunda ya da engeller karşısında uygun duygusal tepkiler vermekte zorlandıkları, olumsuz dünya görüşüne sahip oldukları ve öfkeli oldukları saptanmıştır.

Araştırmada elde edilen bu bulgular madde bağımlısı genç erişkinlere odaklanan Campo ve Rohner (1992)'in bulguları ile benzerdir (32). Hatırlanacağı üzere Ebeveyn Kabul-Red Kuramı anne ve/veyababa tarafından reddedilmiş olmanın kişilik üzerinde en belirleyici görünen etkileri üzerine odaklanmış ve anne-baba tarafından reddedilmenin kişiyi özellikle yedi alanda örselediğini ileri sürmüştür (32). Bulgular bölümünde Tablo 7'de görülebileceği gibi, esrar bağımlısı olanların bu yedi kişilik boyutunun “Bağımlılık” hariç tüm boyutlarında normal gruptan farklılaşmış olmaları Campo ve Rohner'in (1992)'in bulguları ile örtüşmektedir (32).

4.5. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerde Eş ve Ebeveyn Kabul-Reddi ile Genel Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada beşinci olarak esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red ve yetişkinliklerinde eşleri ile olan ilişkilerinde algıladıkları kabul-red ile bugünkü genel psikolojik uyumları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 8’de sunulmuş olan bulgulara bakıldığında ilk dikkati çeken, eş kabul-reddi ile çocuklukta algılanmış olan anne kabul-reddi arasındaki ilişkinin esrar bağımlısı olan kişilerde ($r=0.46$) esrar bağımlısı olmayan normal gruptan ($r=0.31$) belirgin olarak yüksek olmasıdır. Ayrıca eş kabul-reddi ile çocuklukta algılanmış olan baba kabul-reddi arasındaki ilişki esrar bağımlısı olmayanlarda anlamlı değilken esrar bağımlısı olan kişilerde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgulara göre, esrar bağımlısı olan kişilerde yetişkinlikte yaşanan yakın ilişkilerde algılanan kabul-red, çocuklukta anne-babayla ilişkide algılanmış kabul-red ile yüksek düzeyde ilişkilidir (140, 141). Özetle, çocuklukta anne-babadan algılanan red düzeyi arttıkça yakın ilişkilerde algılanan red düzeyi de artmaktadır (141). Türkiye’de Varan (2005), Eryavuz (2006) ve Karpat (2010) tarafından yapılan çalışmalar çocuklukta anne ya da babadan algılanan reddin yakın ilişkilerde algılanan red ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (9,12,137).

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, genel psikolojik uyumun anne-baba ve eş kabul-reddi ile ilişkisidir. Araştırmadan elde edilen bulgular, esrar bağımlısı olan kişilerin genel psikolojik uyumlarının çocuklukta anne-babalarıyla bugün ise eşleriyle yaşadıkları yakın ilişkilerde algıladıkları kabul-red ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Genel psikolojik uyum ile anne-baba ve eş kabul-reddi arasında bulunan katsayılar incelendiğinde, esrar bağımlısı olan grubun katsayılarının normal grubun katsayılarından belirgin olarak yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 8’de de görülebileceği gibi, bu araştırmada elde edilen konuyla ilgili katsayılar $r=0.09$ ile $r=0.60$ arasında değişmiştir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalarda yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile anne-baba kabul-reddi arasındaki ilişkinin 0.41 ile 0.64 arasında olduğu görülmektedir (7). Ülkemizde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile ebeveyn kabul-reddi arasındaki ilişkinin 0.23 ile 0.46 arasında değişim gösterdiği görülmektedir (142,143,144). Türkiye’de yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ise Varan ve Eryüksel (2006) tarafından yapılan çalışmada yetişkinlik dönemi

psikolojik uyumu ile anne-baba kabul-reddi arasındaki ilişkinin 0.44 ile 0.46 arasında değişim gösterdiği bildirilmiştir (145). Yine ülkemizde yapılan diğer bir çalışmada Eryavuz (2006) yetişkin kişilerin psikolojik uyumu ile anne-baba kabul-reddi arasında 0.35 düzeyinde, bugünkü yakın ilişkilerinde algılamakta oldukları eş/sevgili kabul-reddi ile psikolojik uyum arasında 0.40 düzeyinde anlamlı ilişki olduğunu bulmuştur (12). Çalışmamızdan elde edilen, psikolojik uyum ile ebeveyn kabul-reddi arasındaki ilişkinin 0.9 ile 0.60 arasında değişimi, literatürle benzerlik göstermektedir.

4.6. Esrar bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Eş Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişkide Anne, Baba Kabul-Reddinin Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere çalışmada yanıtlanmaya çalışılan altıncı soru çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anılarının, yetişkinlik döneminde algılanan eş Kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide herhangi bir aracı rolünün olup olmadığıdır.

Esrar bağımlılarının oluşturduğu grupta çocuklukta algılamış olan anne kabulü eş kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye tam aracılık etmiştir. Esrar bağımlısı olmayan grupta, çocuklukta algılanmış olan anne kabulünün eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişki üzerinde aracılık etkisi yoktur. Bu bulgulara göre, esrar bağımlısı olanların çocuklukta algılamış oldukları anne ve baba kabul-reddinin bugünkü yakın ilişkilerinde yaşadıkları ve onların psikolojik uyumu üzerinde belirgin düzeyde etkili olduğu düşünülmektedir.

Diğer yanda, babalarla ilgili bulgulara bakıldığında, bağımlı ve normal grupların yine birbirlerinden farklılaştığı görülmektedir. Bağımlı grupta, baba kabul-reddinin psikolojik uyum ve eş kabul-reddi üzerinde dolaylı aracılık etkisi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, bu gruptaki kişilerin genel psikolojik uyumları ve yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkileri çocuklukta babalarıyla ilişkilerinde ne kadar kabul ya da red algıladıkları ile ilişkilidir. Ancak, normal grupta yer alanlar için çocuklukta algılanmış olan baba kabul-reddi eş kabul-red ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye aracılık etmemiştir.

Eryavuz (2006) tarafından yapılan çalışmada erkek deneklerde çocuklukta algılamış olan anne kabulünün, eş kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı değişkenler olarak etki ettiği; ancak, baba kabulünün böyle bir etkisinin olmadığı bulunmuştur

(12). Parmar ve Rohner (2005) tarafından yapılan bir çalışmada uygulanan yol analizi sonucunda hem kadın hem de erkek deneklerde baba kabulünün ara faktör olduğu bildirilmiştir (121). Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, esrar bağımlılarında, psikolojik uyumun en fazla anne kabulü ile ilgili olduğuna işaret etmektedir.

4.7. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Varlığı Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmada yanıtlanmaya çalışılan diğer soru ise esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluk çağı travmatik yaşantılarının varlığı açısından esrar bağımlısı olmayanlara göre farklı olup olmadıklarıdır.

Çalışmamızdan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluk dönemlerinde travmaya maruz kaldıkları ve çocuklukta anne babalarından gördükleri fiziksel ve sözel şiddet ile duygusal ihmalin algılanan anne-baba kabulü ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Çalışmamızdan elde edilen bulgular, Funk ve ark. (2003) ile Deykin ve Fuka (1997) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir (105,106). Çocukluk çağı travmalarında madde kullanımı kendi kendini tedavi ve stresten kaçınma yöntemi olarak tercih edilmesinden dolayı madde kullanım bozuklukları riskini arttırmaktadır (104).

Westermeyer ve ark. tarafından (2001) yapılan bir çalışmada, madde kötüye kullanımı olanlarda çocukluk çağında fiziksel istismara uğrama oranlarının yüksek olduğu bulunmuştur (108). Bu bulgu, çalışmamızdan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir. Tablo 9'da sunulan bulgulara bakıldığında esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluklarında en çok fiziksel şiddete maruz kaldığı ve bunu sırasıyla duygusal istismar ile sözel şiddetin izlediği görülmektedir.

Özetle, çocukluk çağı travmatik yaşantısı olan kişilerin kendilerini daha değersiz ve yetersiz hissettikleri ve özellikle olumlu duygularını göstermekte ve stres durumunda ya da engeller karşısında uygun duygusal tepkiler vermekte zorlandıkları, olumsuz dünya görüşüne sahip oldukları ve öfkeli oldukları görülmüştür. Ayrıca çocuklukta travmatik yaşantıya yani fiziksel ve sözel şiddet ile duygusal ihmale maruz kalmış kişilerin kendilerini anneleri ve babalarıyla ilişkilerinde daha az sevilen, daha az kabul edilen çocuklar olarak algıladıkları

görülmektedir.

4.8. Esrar Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Kendine Zarar verme Davranışı, İntihar Düşüncesi ve Girişimi Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmada yanıtlanmaya çalışılan son soru ise esrar bağımlısı olan kişilerin kendine zarar verme davranışı, intihar düşüncesi ve girişimi açısından esrar bağımlısı olmayanlara göre farklı olup olmadıklarıdır.

Tablo 10'daki bulgular değerlendirildiğinde ilk dikkat çeken intihar düşüncesinin esrar bağımlısı olan kişilerde (58.7%) belirgin düzeyde yüksek olmasıdır. Bu bulgu Balcıoğlu ve ark. (2009) tarafından madde kullanan 298 kişide yapılan çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir (85). Madde bağımlılarında intihar girişimleri ve düşünceleri yüksek oranda görülür. Madde kötüye kullananlar arasında yaşam boyu özkıyım girişimi yaygınlık oranı çeşitli çalışmalarda %15 ile 20 arasında değişmekte bazı çalışmalarda bu oran %45'e kadar çıkmaktadır (87,88,89). Çalışmamızda esrar bağımlısı olan kişilerde intihar girişimi % 34.7 oranındadır. Bu bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Yapılan bir çalışmada madde bağımlılarının %55'inde kendine zarar verme davranışının, %70'inde intihar düşüncesinin olduğu, %68'inin ise intihar planı yaptığı bildirilmiştir (88). Çalışmamızda da literatürle benzer şekilde esrar bağımlısı olan kişilerde kendine zarar verme davranışının %58.7 olduğu ve intihar düşüncesinin varlığının ise %62.7 olduğu bulunmuştur. Çalışmamızda en sık denenen intihar yönteminin aşırı dozda madde kullanımı (%18.7) ve en sık tercih edilen kendine zarar verme davranışının ise 'kendini kesme' (%46.7) olduğu görülmektedir. Çalışmamızdan elde edilen bu bulgular literatür ile benzerlik göstermektedir (79, 96).

Anne ve baba kabul-reddi ile aralarındaki ilişki değerlendirildiğinde sadece baba kabulü ile KZVD arasında ve anne kabulü ile de intihar düşüncesi arasında ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle, çocukluklarında anne ve babaları tarafından daha az sevildiklerini, daha çok ihmal edildiklerini, kendilerine soğuk ve ilgisiz davranıldığını düşünen ve bazen saldırgan ya da ihmalkar davranılmamasına rağmen reddedildiklerini düşünen çocuklarda kendine zarar verme davranışı ile intihar düşüncesi sıklığının arttığı görülmektedir.

Çocukluk döneminde fiziksel, sözel ve duygusal şiddete maruz kalan kişilerin kendine zarar verme davranışı, intihar düşünce sıklığı şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmayanlara göre daha fazla bulunmuştur. Bu bulgular literatür ile benzerlik göstermektedir (99, 102, 103, 104)

BÖLÜM V

SONUÇLAR

5.1. Sonuç ve Öneriler

Esrar bağımlısı olan 75, esrar bağımlısı olmayan 75 kişi ile yapılan bu çalışmada, esrar bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları anne-baba kabul-reddinin, yetişkinlikteki yakın ilişkilerinde eşleri tarafından ne kadar kabul ya da red edildikleri üzerindeki etkisi ve çocukluk dönemi yakın ilişkilerde yaşananların bugünkü psikolojik uyumları üzerindeki etkileri Rohner (1975, 1986) tarafından ortaya atılan Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) Kuramı çerçevesinde incelenmiştir (6,111). Ayrıca esrar bağımlısı olan ve olmayanların sosyodemografik özellikleri, çocukluklarında maruz kaldıkları fiziksel, sözel ve duygusal şiddet, kendilerine zarar verme davranışları, intihar düşünceleri ve girişimleri araştırılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular Rohner tarafından ortaya atılan Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın görüşlerini desteklemiştir. Bağımlı ve normal gruptaki kişilerin eş kabul-red ve kontrol algılarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular, bağımlı gruptaki kişilerin normal gruba göre, eşlerini daha saldırgan, ve görünürde belirgin ihmal, saldırganlık ya da soğukluk olmadığı halde eşlerini daha ilgisiz ve daha sevgisiz (ayrışmamış red) algıladıklarını göstermektedir. Ayrıca, esrar bağımlısı olan kişiler, eşleri tarafından daha fazla kontrol edildiklerini ve daha az kabul edildiklerini düşünmektedirler. Sonuç olarak esrar bağımlısı grubunda olanlar, evliliklerinde eşi tarafından red edildiğini düşünen, sevilmediğini, değer verilmediğini hisseden kişilerdir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, esrar bağımlısı olan kişiler çocukluklarında anneleriyle ilişkilerinde esrar bağımlısı olmayan kişilere göre daha fazla ihmal edilmiş ve anneleri tarafından sevildikleri hakkında daha fazla şüpheye düşmüş ve daha az kabul edildiklerini algılamışlardır. Freud, anne çocuk arasındaki ilişkinin önemine dikkatçerek, kişiliğin temellerinin çocukluk döneminde anne baba ya da çocuğun bakımını üstlenen diğer kişi ile kurulan ilişki sonucunda oluştuğunu öne sürmüştür (134).

Araştırmadan edinilen bir diğer bulgu, esrar bağımlısı olan kişilerin çocukluklarında babalarıyla ilişkilerinde esrar bağımlısı olmayanlar göre daha fazla ihmal edilmiş ve babaları tarafından sevildikleri hakkında daha fazla şüpheyeye düşmüş, daha az kabul edildiklerini algılamış olmalarıdır. Rohner ve Veneziano (2001), baba sevgisinin çocuk gelişiminde anne sevgisi kadar etkili olduğunu hatta bazen anne sevgidinden bağımsız olarak daha da önem taşıdığını ve baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerindeki özgün sonuçları yordayabileceğini vurgulamaktadır (135). Bulgularda dikkati çeken önemli bir nokta, esrar bağımlısı olan kişilerin babalarıyla ilişkilerinde ihmal edilmiş olmaları ve algıladıkları ayrışmamış reddin kişileri çoklu madde kullanımına yönlendirmesidir. Ayrışmamış red, anne-babanın davranışsal olarak soğukluk, saldırganlık, ya da ihmal davranışları sergilememesine rağmen çocuğun yine de anne-babasının ona olan sevgisinden şüpheyeye düşmesi, kendisini red edilmiş hissetmesidir (109,111). Özetle, esrar bağımlısı olan kişilerin anne ve babalarıyla ilgili algıları sıcaklık boyutunun “red” yanında yer alırken, normal grubun algıları sıcaklık boyutunun “kabul” yanında yer almaktadır. Diğer bir deyişle, esrar bağımlısı olan kişiler, esrar bağımlısı olmayan kişilere göre, kendilerini anneleri ve babalarıyla ilişkilerinde daha az sevilen, daha az kabul edilen çocuklar olarak algılamışlardır.

Genel psikolojik uyum açısından, bu araştırmada elde edilen bulgular esrar bağımlısı olan kişilerin genel psikolojik uyumlarının esrar bağımlısı olmayan kişilere göre daha sağlıklı olduğunu ortaya koymuştur. Esrar bağımlısı grubunda olanlar, normal gruba göre, öz-saygı ve öz-yeterlikleri daha düşük, öfke ve kızgınlık duyguları fazla olan, engeller ve başarısızlıklar karşısında duygusal dengesini kolaylıkla kaybedebilen, uygun duygusal tepkiler vermekte ve duygularını açıkça ifade etmekte zorlanan kişilerdir.

Araştırmada elde edilen bulgular, normal grupta yetişkinlikte yaşanan yakın ilişkilerde algılanan kabul-red, çocuklukta anne-babayla ilişkide algılanmış kabul-redle yüksek düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen diğer önemli bir bulgu da, genel psikolojik uyumunun anne-baba ve eş kabul-reddi ile ilişkisidir. Hem bağımlı hem de normal grupta yer alan kişilerin genel psikolojik uyumlarının çocuklukta anne-babalarıyla bugün ise eşleriyle yaşadıkları yakın ilişkilerde algıladıkları kabul-red ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anılarının, yetişkinlik döneminde algılanan eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık etkisinin incelendiğinde ortaya çıkan önemli bir bulgu, esrar bağımlılarının oluşturduğu grupta çocuklukta algılamış olan anne kabulü eş kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye tam aracılık etmiştir. Esrar bağımlısı olmayan grupta, çocuklukta algılamış olan anne kabulünün eş kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişki üzerinde aracılık etkisi yoktur. Bu bulgulara göre, esrar bağımlısı olanların çocuklukta algılamış oldukları anne ve baba kabul-reddinin bugünkü yakın ilişkilerinde yaşadıkları ve onların psikolojik uyumu üzerinde belirgin düzeyde etkili olduğu düşünülmektedir.

Babalarla ilgili bulgulara bakıldığında, bağımlı ve normal grupların yine birbirlerinden farklılaştığı görülmektedir. Bağımlı grupta, baba kabul-reddinin psikolojik uyum ve eş kabul-reddi üzerinde dolaylı aracılık etkisi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, bu gruptaki kişilerin genel psikolojik uyumları ve yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkileri çocuklukta babalarıyla ilişkilerinde ne kadar kabul ya da red algıladıkları ile ilişkilidir. Ancak, normal grupta yer alanlar için çocuklukta algılanmış olan baba kabul-reddi bugünkü eş kabul-red ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye aracılık etmemiştir.

Son olarak esrar bağımlısı olan kişilerin çocuklukta fiziksel, sözel şiddete ve duygusal istismara bağımlı olmayan gruptan belirgin düzeyde daha fazla maruz kaldığı, kendine zarar verme davranışının, intihar düşüncesinin ve girişiminin daha fazla olduğu görülmektedir. Anne ve baba kabul-reddi ile aralarındaki ilişki değerlendirildiğinde sadece baba kabulü ile KZVD arasında ve anne kabulü ile de intihar düşüncesi arasında ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle, çocukluklarında anne ve babaları tarafından daha az sevidiklerini, daha çok ihmal edildiklerini, kendilerine soğuk ve ilgisiz davranıldığını düşünen ve bazen saldırgan ya da ihmalkar davranılmamasına rağmen reddedildiklerini düşünen çocuklarda kendine zarar verme davranışı ile intihar düşüncesi sıklığının arttığı görülmektedir. Ayrıca, esrar bağımlısı olan kişilerin ailelerinde de alkol ve madde kullanımı bağımlı olmayan gruba göre daha fazladır.

Bağımlılıkta ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim, disiplin yöntemlerinin tutarlılığı ve etkinliği, ebeveyn modeli, madde kullanımında risk etmenlerinin azaltılması ve koruyucu faktörlerin güçlendirilmesi son derece önemlidir (146).Tüm sınırlılıklarına karşın bu çalışmanın, ülkemizdeki çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında ilişki konusunda az sayıdaki araştırmaya önemli katkılar yapacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Ögel K. Sigara, alkol ve madde kullanım bozuklukları: Tanı, tedavi ve önleme. Yeniden Yayınları. İstanbul, 2010
2. Freud S. An Outline of Psychoanalysis. London: Hogarth Press; 1949.
3. Bowlby J. Maternal Care and Mental Health. World Health Organisation: Geneva; 1951.
4. Erikson EH. Childhood And Society. New York: W.W. Norton; 1963.
5. Berne E. What Do You Say After You Say Hello. New York: Grove Press;1972.
6. Rohner RP. They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection. New Haven, CT: HRAF Press; 1975.
7. Rohner RP, Britner PA. Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence. Cross Cult Res 2002; 36: 16-47.
8. Khaleque A, Rohner PR. Reliability of the perceived parental control scale: A meta-analysis across ethnic groups. Center of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies, University of Connecticut; 2001.
9. Varan A. Relation Between Parental Acceptance and Intimate Partner Acceptance in Turkey: Does History Repeat Itself? Ethos 2005; 33: 414-426.
10. Khaleque A. Parental-Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment and Intimate Adult Relationships. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Connecticut Üniversitesi, Connecticut; 2001.
11. Varan A, Rohner RP, Eryüksel G. Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Turkish Adults in Ongoing Attachment Relationships. Cross Cult Res 2008;42: 46-56.
12. Eryavuz A. Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir; 2006.
13. Sander E. Krimanilistik, Ankara;1990.
14. Mirsal H, Pektaş Ö, Kalyoncu A, Mirsal N, Beyazyürek M. Alkol bağımlılığında intihar davranışının araştırılması. Bağımlılık Dergisi 2001;2: 21-24.
15. Öztürk Ö. İntihar olasılığı ve aile işlevselliği arasındaki ilişkide bilişsel esneklik ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara;2013.

16. Aksoy A, Ögel K. Kendine zarar verme davranışı. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2003;4: 226-236.
17. Oral R, Can D, Kaplan S, Polat S, Ateş N, Çetin G et al. Child abuse in Turkey: An Experience in Overcome Denial and A Description of 50 Cases. Child Abuse Neglect 2001;25: 279-290.
18. Simpson TL, Miller WR. Clinical psycial abuse and substance use problems: A review. Clin Psychol Rev 2002; 22: 27-77.
19. Ögel K, Uğuz Ş, Çorapcıoğlu A, Sır A, Tamar M, Tot Ş ve ark. Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim gençliği arasında esrar kullanım yaygınlığı. Bağımlılık Dergisi 2004;15: 112-118.
20. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Annual Report 2012. EMCDDA, Lisbon; 2012.
21. Ögel K, Tamar D. Pathways to an alcohol and drug treatment center. X World Congress of Psychiatry Madrid;1996:329.
22. Alıcı T, Uzbay İT. Kannabinoidler: Ödüllendirici ve bağımlılık yapıcı etkilerinin nörobiyolojisi ve nöropsikofarmakolojisi üzerine bir gözden geçirme. Bağımlılık Dergisi 2006; 7:140-149.
23. Ögel K, Taner S, Yılmazçetin C. Ergenlerde madde kullanım bozukluklarına yaklaşım kılavuzu. İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık; 2003.
24. Arseneault L, Cannon M, Witton J, Murray RM. Causal association between cannabis and psychosis: examination of the evidence. Br J Psychiatry 2004; 184: 110-117.
25. Korkut F. Okul Temelli Önleyici Rehberlik. Ankara: Anı Yayıncılık; 2004.
26. Bulut M, Savaş HA, Cansel N, Selek S, Kap Ö, Yumru M. Gaziantep Üniversitesi alkol ve madde kullanım bozuklukları birimine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri. Bağımlılık Dergisi 2006;7: 65-70.
27. Sevinçok L, Küçükardalı Y, Dereboy Ç, Dereboy F. Genç erkeklerde madde kullanımı: Sosyodemografik özellikler ve psikiyatrik tanılar. Türk Psikiyatri Dergisi 2000; 11: 40-48.
28. Köknel Ö. Bağımlılık. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; 1998.
29. Lynskev MT, Glowinski AL, Todorov AA, Bucholz KK, Madde PA, Nelson EC et al. Major depressive disorder, suicidal ideation, and suicide attempt in twins discordant for cannabis dependence and early-onset cannabis use. Arch Gen Psychiatry 2004;61: 1026-1032.
30. Yüncü Z, Yıldız U, Kesebir S, Altıntoprak E, Coşkunol H. Alkol kullanım bozukluğu

olan olguların sosyal destek sistemlerinin değerlendirilmesi. Bağımlılık Dergisi 2005;6:129-35.

31. Aydoğdu H, Olcay Çam M. Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi 2013;4: 137-144.
32. Campo AT, Rohner RP. Relationships between perceived parental acceptance-rejection, psychological adjustment and substance abuse among young adults. Child Abuse Negl 1992;16: 429-440.
33. Bircan S, Erden G. Madde bağımlılığı: Aile ile ilgili olası risk faktörleri, algılanan ebeveyn Kabul-reddi ve çocuk yetiştirme stilleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 2011;18: 211-222.
34. Allison MD, Sabatelli RM. Differentiation and Individuation as Mediators of Identity and Intimacy in Adolescence. J Adolesc Res 1988;3: 1-16.
35. Amerikan Psikiyatri Birliği: APA. DSM-IV TR: Tanı Ölçütleri El Kitabı (Köroğlu, E. Çev.), Hekimler Yayın Birliği, Ankara; 2001.
36. World Health Organization. ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Clinical Description and Diagnostic Guidelines. Geneva: World Health Organization;1992.
37. Steinberg L. Adolescence. 8th Edition. USA, New York: McGraw-Hill Higher Education; 2008.
38. Abay E, Ateş I. Bağımlılığın genetiği. Bağımlılık Dergisi 2001;2: 68-70.
39. Coşkunol H, Altıntoprak E. Alkol kullanımının genetik yönleri. Klinik Psikiyatri 1999;2: 222-229.
40. Petraits J, Flay B, Miller T. Reviewing theories of adolescent substance use: organizing pieces in the puzzle. Psychol Bull 1995;117: 67-86.
41. Wills T, Sandy JM, Yeager A, Shinar O. Family risk factors and adolescent substance use: moderation effects for temperament dimensions. Dev Psychol 2001;37: 283-297.
42. Allison K, Crawford I, Leone P, Trickett E, Perez-Febles A, Burton LM, et al. Adolescent substance use: preliminary examinations of school and neighborhood context. Am J Community Psychol 1999;27: 111-141.
43. Robinson L, Klesges R, Zbikowski S, Glaser R. Predictors of risk for different stages of adolescent smoking in a biracial sample. J Consult Clin Psychol 1997;65: 653-662.
44. Jouriles EN, Murphy CM, Farris AM, Smith DA, Richters JE, Waters E. Marital adjustment, parental disagreements about child rearing, and behavior problems in

- boys: increasing the specificity of the marital assessment. *Child Dev* 1991; 62: 1424-33.
45. Bowlby J. Attachment and Loss: Anxiety and Anger.Vol.2. Separation. New York: Basic Books; 1973.
46. Gerlsma C. Recollections of parental care and quality of intimate relationships: The role of re-evaluating past attachment experiences. *Clin Psychol Psychother* 2000;7: 289-295.
47. Ainsworth MDS, Bowlby J. An ethological approach to personality development. *Am Psychol* 1991;46: 333-341.
48. Ainsworth MDS. Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Dev* 1969;40: 969-1025.
49. Collins NL, Cooper ML, Albino A, Allard L. Pschosocial vulnerability from adolescence to adulthood: A prospective study of attachment style differences in relationship functioning and partner choice. *J Pers* 2002;70: 965-975.
50. Schweitzer RD, Lawton PA. Drug abusers' perceptions of their parents. *Br J Addict* 1989;84: 309-14.
51. Morsünbül Ü. Attachment and risk taking: are they interrelated? *Int J Soc Sci* 2009;4: 233-237.
52. Conway KP, Vullo GC, Nichter B, Wang J, Compton WM, Iannotti RJ et al. Prevalence and patterns of polysubstance use in a nationally representative sample of 10th Graders in the United States. *J Adolesc Health* 2013;52: 716-723.
53. Adalbjarnardottir S, Hafsteinsson LG. Adolescents' perceived parenting styles and their substance use: Concurrent and longitudinal analyses. *J Res Adolesc* 2001;11: 401-23.
54. Alati R, Maloney E, Hutchinson DM, Najman JM, Mattick RP, Bor W et al. Do maternal parenting practices predict problematic patterns of adolescent alcohol consumption? *Addict* 2010;105: 872-80.
55. Gelir E. Ana baba tutumları, aile sosyal atomu ve cinsiyete göre ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik ve akademik başarılarının incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana; 2009.
56. Bahr SJ, Hoffmann JP. Parenting style, religiosity, peers, and adolescent heavy drinking. *J Stud Alcohol Drugs* 2010;71: 539-543.

57. Montgomery C, Fisk JE, Craig L. The effects of perceived parenting style on the propensity for illicit drug use: the importance of parental warmth and control. *Drug Alcohol Rev* 2008;27: 640-649
58. Calafat A, García F, Juan M, Becoña E, Fernández- Hermida JR. Which parenting style is more protective against adolescent substance use? Evidence within the European context. *Drug and Alcohol Depend* 2014;1:185-192.
59. Kandel D. Parenting styles, drug use and children adjustment. *J Marriage Fam* 1990;52:183-96.
60. Block J, Block JH, Keyes S. Longitudinally foretelling drug use in adolescence: Early childhood personality and environmental precursors. *Child Dev* 1988;59: 339-355.
61. Icick R, Lauer S, Romo L, Dupuy G, Lepine J-P, Vorspon F. Dysfunctional parental styles perceived during childhood in outpatients with substance use disorders. *Psychiatry Res* 2013;210: 522-528.
62. Branstetter SA, Furman W, Cottrell L. The influence of representations of attachment, maternal-adolescent relationship quality, and maternal monitoring on adolescent substance use: a 2-year longitudinal examination. *Child Dev* 2009;80:1448-62.
63. Görgün S, Tiryaki A, Topbaş M. Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2010;11: 305-12
64. Nurco D, Lerner M. Vulnerability to narcotic addiction: family structure and functioning. *J Drug Issues* 1996;26: 1007–1025.
65. Fonagy P. Transgenerational consistencies of attachment: A new theory. Paper to the Developmental and Pschoanalytic Discussion Group, American Pschoanalytic Association Meeting, Washington DC 13 May; 1999.
66. Rothbard JC, Shaver PR. Continuity of attachment across the life span. In Sperling MB, Berman NH, editors. *Attachment in Adults: Clinical and Developmental Perspectives*. New York: Guilford Press; 1994.
67. Diehl M, Elnick AB, Bourbeau LS, Labouvie-Vief G. Adult attachment styles: Their relations to family context and personality. *J Pers Soc Psychol* 1998;74: 1656-1669.
68. Holmes J. *John Bowlby & Attachment Theory*. London: Routledge; 1993.
69. Collins NL, Read SJ. Cognitive representations of attachment: The structure and function of working models. *Adv Pers Relationships* 1994;5: 53-90.
70. Feeney JA, Noller P. Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *J Pers Soc Psychol* 1990;58: 281-291.
71. Hazan C, Shaver PR. Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Pers*

- Soc Psychol 1987;52: 511-524.
72. Bringle RG, Bagby GJ. Self-esteem and perceived quality of romantic and family relationships in young adults. J Res Pers 1992;26: 340-356.
73. Goodwin I. The relevance of attachment theory to the philosophy, organization, and practice of adult mental health care. Clin Psychol Rev 2003;23: 35-56.
74. Cassidy J. Adult romantic attachments: A developmental perspective on individual differences. Rev Gen Psychol 2000;4: 111-131.
75. Carnelley KB, Pietromonaco PR, Jaffe K. Depression, working models of others, and relationship functioning. J Pers Soc Psychol 1994;66:127-140.
76. Perris C, Andersson P. Experiences of parental rearing and patterns of attachment in adulthood. J Clin Psychol Psychother 2000;7: 279-288.
77. Koyuncu A, Mirsal H, Yavuz MF, Kalyoncu ÖA, Beyazyürek M. Eroin bağımlılarında intihar düşüncesi, planı ve girişimi. Bağımlılık Dergisi 2013;4: 101-104.
78. Mirsal H, Pektaş Ö, Kalyoncu A, Tan D, Bilge Ö ve Beyazyürek M. İntihar Girişiminde Bulunan Alkol Bağımlılarında Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşantıları. 40. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Özet Kitabı; 2004
79. Oyefeso A, Ghodse H, Clancy C, Corkery J. Suicide among drug addicts in the U.K. Br J Psychiatry 1999;175:277-282.
80. Kokkevi A, Stefanis N, Anastasopoulou E, Kostogiani C. Personality disorders in drug abusers: Prevalence and their association with Axis I disorders as predictors of treatment retention. Addict Behav 1998;23: 841-853.
81. Rossow I. Suicide among drug addicts, Addict 1994;89:1667-1673.
82. Sulik LR, Garfinkel BD. Adolescent suicidal behaviour understanding the breadth of the problem. Child Adolesc Psychiatr Clin N Am 1992;1:197- 227.
83. Dhossche DM, Meloukheia AM, Chakravorty S. The association of suicide attempts and comorbid depression and substance abuse in psychiatric consultation patients. Gen Hosp Psychiatry 2000;22: 281-288.
84. Trezza GR, Popp SM. The substance user at risk of harm to self or others: assessment and treatment issues. J Clin Psychol 2000;56: 1193-205.
85. Balcıoğlu İ, Abanoz Y. Madde Bağımlılığı, İntihar, Sanık Psikolojisi. Dirim Tıp Gazetesi 2009;84: 15-20.
86. Dilbaz N, AytekinY. Alkol Bağımlılarında intihar düşüncesi, davranışı, niyeti. Bağımlılık Dergisi 2003;4: 1-9.

87. Evren C, Ögel K. Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2003;4: 30-37.
88. Evren CE, Üstünsoy S, Can S, Başoğlu C, Çakmak D. Alkol/Madde bağımlılarında özkiyim girişimi öyküsünün klinik belirtilerle ilişkisi. *Klinik Psikiyatri* 2003;6: 86-94.
89. Rossow I, Lauritzen G. Shattered childhood: A key issue in suicidal behavior among drug addicts. *Addict* 2001;96: 227- 240.
90. Kaya N, Güler Ö, Çilli AS. Konya Kapalı Cezaevi'ndeki mahkumlarda psikiyatrik bozuklukların yaygınlığı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2004;5: 85-91.
91. Mino A, Bousquet A, Broers B. Substance abuse and drug-related death, suicidal ideation, and suicide: A review. *Crisis* 1999;20: 28-35.
92. Beautrais AL, Joyce PR, Mulder RT. Cannabis abuse and serious suicide attempts. *Addict* 1999; 94:1155-1164.
93. Favazza AR, Rosenthal RJ. Diagnostic issues in self mutilation. *Hosp Community Psychiatr* 1993;44: 134-140.
94. Aksoy A, Ögel K. Sokakta yaşayan çocuklarda kendine zarar verme davranışı ve madde kullanımı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2005;6:163-169
95. Tarlacı N, Yeşilbursa D, Türkcan S, Saatçioğlu Ö, Yaman M. B kümesi kişilik bozukluklarında kendini yaralamanın özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1997;8: 29-35.
96. ÖsY. Adolesan dönemi ve madde kullanımı. *Düşünen Adam* 1985;4: 668-672.
97. Yılmaz G, İştien N, Ertan Ü, Öner A. Bir Çocuk İstismarı Vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2003;46: 295-298.
98. Johnson CF. Abuse and Neglect of Children. In: Behrman RE, Kliegman RM, Arvin AM, editors. *Nelson Textbook of Pediatrics*. 16th ed. Philadelphia: WB Saunders, 2000; p. 110-114.
99. Bahar G, Savaş HA, Bahar A. Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2009;4: 51-65.
100. Turhan E, Sangün Ö, İnandı T. Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sted* 2006;5: 153- 157.
101. Kara B, Biçer Ü, Gökalp AS. Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2004;47: 140-151.
102. Diaz A, Simantov E, Rickert VI. Effect of abuse on health: Results of national survey. *Arch Pediatr Adolesc Med* 2002;156: 811-817.

103. Gershooft ET. Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta analytic and theoretical review. *Psychol Bull* 2002;128: 539-579.
104. Khoury L, Tang YL, Bradley B, Cubells JF, Ressler K. Substance use, childhood traumatic experience, and posttraumatic stress disorder in an urban civilian population. *Depress Anxiety* 2010;27:1077-1086.
105. Funk RR, McDermeit M, Godley SH, Adams L. Maltreatment issues by level of adolescent substance abuse treatment: the extent of the problem at intake and relationship to early outcomes. *Child Maltreat* 2003;8: 36–45.
106. Deykin EY, Fuka SL. Prevalence and risk factors for posttraumatic stress disorder among chemically dependent adolescents. *Am J Psychiatry* 1997;154: 752–757.
107. Dunn GE, Ryan JJ, Dunn CE. Trauma symptoms in substance abusers with and without histories of childhood abuse. *J Psychoactive Drugs* 1994;26: 357- 360.
108. Westermeyer J, Wahmanholm K, Thuras P. Effects of childhood physical abuse on course and severity of substance abuse. *Am J Addict* 2001;10:101-110.
109. Rohner RP, Khaleque A, Cournoyer DE. Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. University of Connecticut, 2007 [accessed 8 November 2014]. Available from: <http://csiar.uconn.edu/wpcontent/uploads/sites/494/2014/02/introduction-to-parental-acceptance-3-27-12.pdf>.
110. Rohner RP. Reliability and Validity of the Intimate Partner Acceptance-Rejection Questionnaire. Manuscript in Preparation, Rohner Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies, University of Connecticut; 2001.
111. Rohner RP. The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance Rejection Theory. Inc, Newbury Park, CA: Sage Publications; 1986.
112. Rohner RP. Acceptance and Rejection. In Levinson D, Ponzetti J, Jorgensen P, editors. *Encyclopedia of Human Emotions*. New York: Macmillan Publishing;1999.
113. Pettingill SM, Rohner RP. Korean-American adolescents' perceptions of control, parental acceptance-rejection, and parent-adolescent conflict. In Lagunes IR, Poortinga YH, editors. *From a different perspective: Studies of behavior across cultures*. Lisse: Swets- Zeitlinger; 1985.
114. Rohner RP, Rohner EC. Parental acceptance-rejection and parental control:

- cross-cultural codes. *Ethnol* 1981;20: 245-260.
115. Khaleque A, Rohner PR. Perceived Parental Acceptance-Rejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross Cultural and Intracultural Studies. *J Marriage Fam* 2002; 64: 54-64.
 116. Rohner RP. Glossary of Significant Concepts in Parental Acceptance-Rejection Theory (Partheory); 2005 [accessed 7August 2014]. Available from: <http://www.cspar.uconn.edu/Glossary.pdf>.
 117. Rohner RP. Patterns of Parenting: The Warmth Dimension in Worldwide Perspective. In Lonner WJ, Malpass RS, editors. *Readings in Psychology and Culture*. Allyn and Bacon, Inc, Needham Heights, MA; 1994.
 118. Chen X, Rubin KH, Li D. Maternal acceptance and social and school adjustment: A four-year longitudinal study. *Merrill Palmer Quarterly* 1997;43: 663-681.
 119. Rafail E, Haque A. Relationship between perceived parental acceptance-rejection and juvenile delinquency scores: A study of criminal and non-criminal adolescents. *Pakistan J Psychol Res* 1999;14: 9-16.
 120. Saxena V. Perceived maternal rejection as related to negative attention-seeking classroom behavior among primary school children. *J Pers Clin Studies* 1992;8: 129-135.
 121. Parmar P, Rohner RP. Relations Among Perceived Intimate Partner Acceptance, Perceived Parental Acceptance, and Psychological Adjustment Among Young Adults in India. *Ethos* 2005; 33: 402-413.
 122. Rohner RP. *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection. University of Connecticut at Storrs;1984/1999.
 123. Varan A. EKAR Kuramı Değerlendirme Araçlarının Türkiye Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. Yayınlanmamış Çalışma, Ege Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı; 2003.
 124. Rohner RP, Savedra JM, Granum EO. Development and validation of the parental acceptance-rejection questionnaire. *Catalog of Selected Documents in Psychology* 1978;8: 17-48.
 125. Baron RM, Kenny DA. The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, stragtegitic, and statistical considerations. *J Pers*

Soc Psychol 1986;51:1173-1182.

126. Altıntoprak AE, Akgür SA, Kitapçioğlu G, Yüncü Z, Coşkunol H. Denetimli Serbestlik Olgularının Retrospektif Analizi: Sosyodemografik Özellikler, Bireysel ve Ailesel Bağımlılık ve Suç Öyküleri ile Tedavi Yanıtları. Bağımlılık Dergisi 2014;15: 1-9
127. Adams BS, Olson DE, Adkins R. Results from the 2000 Illinois adult probation outcome study. Chicago, IL: Illinois Criminal Justice Information Authority; 2002 [accessed 11 May 2015]. Available from: <http://www.icjia.state.il.us/public/pdf/ResearchReports/2000Probation%20Outcome%20Study.pdf>
128. Macfadden W, Woody GE. Cannabis-related disorders. Comprehensive Textbook of Psychiatry. 7th ed. Philadelphia: Lippincott Williams-Wilkins, 2000;990-999.
129. Degenhardt L, Hall W, Lynskey M. Alcohol, cannabis and tobacco use among Australians: a comparison of their associations with other drug use and use disorders, affective and anxiety disorders, and psychosis. Addict 2001;96:1603–1614.
130. Gormana DM, Derzonb JH. Behavioral traits and marijuana use and abuse: A meta-analysis of longitudinal studies. Addict Behav 2002; 27: 193–206.
131. Yüncü Z, Kesebir S, Özbaran B, Çelik Y, Tamar M, Aydın C. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde psikopatoloji ve mizaç: Kontrollü bir çalışma. Türk Psikiyatri Dergisi 2009;20:5-13.
132. Beyazyürek M, Şatır TT. Madde Kullanım Bozuklukları. Psikiyatri Dünyası 2000;4:50-56.
133. Martin SE, Bryant K. Gender differences in the association of alcohol intoxication and illicit drug abuse among persons arrested for violent and property offenses. J Subst Abuse 2001;13: 563-581.
134. Dural G, Yalçın İ. Investigation of relationship between parental acceptance and psychological adjustment among university students. Düşünen Adam Dergisi 2014;27:221-232.
135. Rohner RP, Veneziano RA. The importance of father love: History and contemporary evidence. Rev Gen Psychol 2001;5: 382-405.
136. Siyez MS, Gürçay E, Yüncü Z. Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algıları. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2012;13:299-305.

137. Karpat V. Eşi Alkol Bağımlısı Olan ve Olmayan Kadınların Anne-Baba Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum, Eş Kabul-Reddi ve Eşler Arası Çatışma Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir; 2010.
138. Tamar D, Ögel K, Çakmak D. Uyuşturucu madde kullanımının aile üzerine etkisi. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi Yayınları; 1997 s. 9.
139. Kayahan A. Annelerin bağlanma stilleri ve çocukluklarında algıladıkları kabul ve reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkileri.Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir; 2002.
140. Chyung YJ, Lee J. Intimate partner acceptance, remembered parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among Korean college students in ongoing intimate relationships. In Rohner RP, Melendez T, editors. Parental Acceptance-Rejection Theory Studies of Intimate Adult Relationships. Cross-Cult Res 2008;42: 77-86.
141. Parmar P, Ibrahim M, Rohner RP. Relations among perceived spouse acceptance, remembered parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among married adults in Kuwait. In Rohner RP, Melendez T, editors. Parental Acceptance-Rejection Theory Studies of Intimate Adult Relationships. Cross-Cult Res 2008;42: 67-76.
142. Gültekin Z. Üniversite öğrencilerinin algılanan anne-baba reddiyle baş etmeleri ile denetim odağı, öğrenilmiş güçlülük ve eş kabul-reddiyle ilişkisi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir;2011.
143. Erkman F, Rohner RP. Youth's perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. In Rohner RP, editor. Corporal punishment, parental acceptance-rejection, and youth's psychological adjustment. Cross-Cult Res 2006;40: 250-267.
144. Ünübol M. Üç Farklı Yaş grubunda Ebeveyn Kabul-Reddi ve Genel Psikolojik Uyumun İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; 2011.
145. Varan A, Eryüksel GN. Türkiye’de Ebeveyn ve Eş Kabul-Reddinin Bazı Ailesel, Psikolojik ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkisi: İlk Bulgular. Kişilerarası İlişkilerde Kabul ve Red. 1. Uluslararası Kongresinde sunulan bildiri, İstanbul;2006.
146. Ögel K, Taner S, Eke CY, Erol B. Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve

ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. Anadolu Psikiyatri Dergisi
2004;5:213-221.

EKLER

EK – I

Sosyo-Demografik Veri Toplama Formu

1) Doğum Tarihiniz: _____ Yaşınız: _____

2) Eğitim Durumunuz?

() Okur-Yazar

() İlkokul mezunu

() Ortaokul Mezunu

() Lise Mezunu

() Yüksekokul veya Üniversite Mezunu

3) Evinizde sizde dahil olmak üzere kaç kişi yaşıyor? _____ kişi

4) Evinizde kimlerle yaşıyorsunuz?

() Yalnız

() Sadece öz annemle

() Sadece öz babamla

() Öz anne-babamla

() Eşimle

() Eşim ve çocuklarımla

() Çocuklarımla

() Eşim ve eşimin ailesiyle

() Eşim ve kendi ailemle

() Akrabalarımla

5) Kaçınıcı çocuksunuz? _____

6) Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır?

() 1000 TL'nin altında

() 1000-3000 TL arası

() 3000

TL üzeri

7) Bir işte çalışıyor musunuz?

() Evet

() Hayır

- 8) Emekli misiniz? () Evet () Hayır
- 9) Eviniz var mı? () Var () Yok
- 10) Arabanız var mı? () Var () Yok
- 11) Yazlık eviniz var mı? () Var () Yok
- 12) Medeni durumunuz?

- () Bekar () Resmi Nikahlı
- () Resmi Olmayan Nikahlı () Nikahsız Birliktelik
- () Boşanmış () Eşi Ölmüş

13) Kaçını evliliğiniz? _____

14) İçinde büyüdüğünüz aile yapısı aşağıdakilerden hangisiydi?

- () Çekirdek Aile (annem, babam ve kardeşlerimle aynı evde yaşadım)
- () Geniş Aile (annem, babam, kardeşlerim ve akrabalarım ile aynı evde yaşadım)
- () Parçalanmış Aile (annem ve babam boşanmıştı)

15) Herhangi bir bedensel rahatsızlığınız var mı? Varsa nedir?

16) Herhangi bir ruhsal hastalık nedeni ile tedavi gördünüz mü? Evet ise nedir?

17) Sürekli kullandığınız bir ilaç var mı?

- () Hayır () Evet (Belirtiniz) _____

Şiddet/İstismar Öyküsü

18)

Şu ana kadar yaşadığınız şiddet ile ilgili olayları düşündüğünüzde, aşağıdaki olaylardan hangilerinin başınızdan geçtiğini işaretler misiniz?	Fiziksel (Tekmelenme Dövülme, Yumruklanma gibi)	Cinsel (Taciz, Tecavüz, Elle sarkıntılık gibi)	Duygusal (Sevgi, şefkat görmeme, doyurulma gibi temel bakım ve ihtiyaçların karşılanmaması)	Sözel (Küfür edilmesi, alay edilmesi, aşağılanma gibi)
Annemden				
Babamdan				
Çocuklarımdan				
Herhangi bir akrabamdan				
Eşimden				
Kız Arkadaşımdan				

19) **Fiziksel istismar varsa;** Maruz kaldıklarınızı işaretleyiniz (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz);

☐ Sert bir şekilde itilme	☐ Tekmelenme
☐ Yumruklanma	☐ Yakma
☐ Çimdiklenme	☐ İtme, çekme, sarsma, fırlatma
☐ Aletle Dövülme	☐ Kesici aletler kullanma (bıçak, makas)
☐ Sivri Cisim	☐ Diğer _____

20) **Fiziksel şiddet** size uygulandığında kaç yaşlarındaydınız? _____

21) **Cinsel İstismar varsa**, kaç yaşlarındaydınız? _____

22) **Duygusal İstismar ve İhmal varsa**, Maruz kaldıklarınızı işaretleyiniz? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

() Reddedilme

() Aşağılanma, Alay edilmesi, Küfredilmesi

() Kardeşlerden vb. ayrı tutulma, yalnız bırakılma

() Korkutulma, Yıldırılma, Tehdit edilme

() Suça yöneltilme

() Duygusal olarak engellenme, duygusal gerekliliklerin karşılanmaması (sevgi, şefkat görmeme, sevinç ya da sıkıntılarını paylaşmama vb.)

() Duygusal olarak sömürülmüş hissetme

() Temel bakım ve gereksinimlerin karşılanmaması (doyurulma, temizlenme, giydirilme gibi)

() Diğer _____

23) **Duygusal istismar-ihmal** Varsa, Kaç Yaşlarındaydınız?

24)

Ne kadar sıklıkla şiddete maruz kaldınız?	Hiç	Yılda birkaç kez	Ayda bir kez	Ayda birkaç kez	Haftada 1-2 kez	Haftada 4-5 kez	Her gün	Günde birkaç kez
Fiziksel								
Cinsel								
Duygusal								
Sözel								

25) Çocukluğunuzda evinizden veya anne/babanızdan ayrı kaldığınız bir dönem oldu mu?

()Evet ()Hayır

Cevabınız **Evet** ise, ne kadar ayrı kaldığınızı işaretleyiniz

() 1 aydan az () 1-3 ay arası () 4-12 ay arası () 1 yıldan fazla

26) Arkadaşlık kurmakta YA DA sürdürmekte zorluk yaşadığınız oluyor mu?

() Evet () Hayır

27) İş dışında boş zamanlarınız kiminle YA DA kimlerle birlikte geçiriyorsunuz?

()Aile () Madde Kullanan Arkadaş ()Madde Kullanmayan Arkadaş ()
Yalnız

28) Madde kullanım ve bırakma sürecinde kimlerin desteğiniz aldınız/ alıyorsunuz?

() Anne/Baba () Eş () Çocuklar () Sevgili () Arkadaşlar () Kimse

Alkol/Madde öyküsü

29) Sigara ve/veya Alkol kullanıyor musunuz?

	Evet	Hayır
Sigara		
Alkol		

30) Aşağıdaki maddeleri hiç kullandınız mı?

	Evet	Hayır
Uçucu Maddeler(Bali, tiner)		
Esrar		
Ekstazi		
Kokain		
Eroin		
Sakinleştirici haplar		
Uyarıcı haplar (Amfetamin)		
LSD		
Mantar		
Diğer		

31) Günde kaç adet sigara içiyorsunuz?

() 31 ve üzeri

() 21 – 30

() 11 – 20

() 10 veya daha az

32) Son 6 ayda alkol-madde kullanım sıklığınız nedir?

	Hiç	Ayda 1 kez	Ayda 2- 3kez	Haftada 1 kez	Haftada 3-4 kez	Günde 1 kez	Günde 2-3 kez
Esrar							
Alkol							
Uçucu Maddeler(Bali, tiner)							
Ekstazi							
Kokain							
Eroin							
Sakinleştirici haplar							
Uyarıcı haplar (Amfetamin)							
LSD							
Mantar							

33) Aşağıdaki maddeleri denediğinizde kaç yaşındaydınız?

	Hiç denemedim	10 yaş altı	10-13 yaş	14-17 yaş	18-21 yaş	21-24 yaş	24-30 yaş	30 yaş üstü
Esrar								
Alkol								
Sigara								
Ekstazi								
Kokain								

Eroin								
LSD								
Roş								
Uçucu maddeler (tiner)								
Mantar								

34) Ailenizde ve/veya Eşinizde alkol/madde kullanımı var mı?

	Bilmiyorum	Yok	Var	Varsa Kim?
Sigara				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar
Alkol				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar
Esrar				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar
Ekstazi				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar
Kokain				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar
Eroin				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar
Uçucu Maddeler (Tiner, Bali)				()Anne ()Baba ()Kardeşler ()Eş ()Çocuklar

35) Madde kullanımı yakın ilişkiler de bulunduğunuz kişilerden herhangi biriyle sorun yaşamanıza neden oldu mu?

() Evet () Hayır

36) Evet ise, kiminle olduğunu işaretleyiniz

() Anne () Baba () Eş () Kardeş () Çocuklar () Arkadaşlar

Kendine Zarar Verme Davranışı ve İntihar

37) Ailenizde kendine zarar verme davranışında veya intihar girişiminde bulunan var mı?

() Yok () Anne () Baba () Kardeşler
() Sevgiliniz () Eşiniz () Çocuklar

38) Hayatınız boyunca hiç kendinize zarar verme davranışında (kendini kesme, yakma, saç yolma, kendine vurma gibi) bulundunuz mu?

() Evet () Hayır

Eğer cevabınız HAYIR ise, 36,37,38,39. Soruları atlayabilirsiniz.

39) Bu davranışınızı tetikleyen zorlu bir yaşam olayı var mıydı? Lütfen belirtiniz.

40) Kendine zarar verme davranışı esnasında alkolün YA DA her hangi bir maddenin etkisi altında mıydınız?

() Evet () Hayır

EVET İSE, hangi madde etkisindeydiniz ve ne kadar kullanmıştınız?

41) Kendinize zarar verirken hangi yöntemleri kullandınız?

() Kesme () Yakma () Saç/kirpik yolma ()
Çimdikleme () Sigara söndürme () Kendine vurma

() Duvara kafa, yumruk, tekme atma ()

Diğer _____

42) Kendinize zarar verme davranışınız olduysa, Kaç kez oldu?

() 1kez () 2 kez () 3-4 kez () 5 ve daha fazla

43) Hiç kendinizi öldürmeyi düşündüğünüz oldu mu?

() Asla () Bir kez () Bazen () Sıklıkla () Çok sık () Her zaman

44) Hiç kendinizi öldürmeye teşebbüsünüz oldu mu?

() 1 kez () 2 kez () 3 kez () 4 ve daha fazla

45) İntihar girişiminiz:

() Önceden planlanmış eylem () Anlık gelişen bir eylem

46) İntihar davranışı esnasında alkolün YA DA her hangi bir maddenin etkisi altında mıydınız?

A)Evet

B) Hayır

EVET İSE, hangi madde etkisindeydiniz ve ne kadar kullanmıştınız?

47) Hangi intihar yöntemlerini denediniz?

() Aşırı dozda ilaç /alkol/ madde kullanma ()Çamaşır suyu/kimyasal madde içme

() Bileklerini kesme () İp ile asma

() Yüksek bir yerden atlama () Ateşli silah

() Kendini motorlu taşıt altına atma () Diğer (belirtiniz) _____

EK – II

Yetişkin KİDÖ

1. İnsanlara karşı kızgınlığım.
2. Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.
3. Kendimden bıktım.
4. Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.
5. Yakın dostluklar kurmak ve bu dostlukları sürdürmekte zorlandığımı hissediyorum.
6. Zor sorunlarla karşılaştığımda, hemen canım sıkılır.
7. Evreni ürkütücü, tehlikeli bir yer olarak görürüm.
8. Öfkemi kontrol etmekte zorlanıyorum.
9. Hasta olduğum zaman, insanların benim için üzülmesi hoşuma gider.
10. İyi bir insan olduğumu ve başkalarının saygısını hak ettiğimi düşünüyorum.
11. İstedğim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.
12. Başkalarının yanında duygusal açıdan içimden geldiği gibi davranmak benim için zordur.
13. İşler ters gittiğinde canım sıkılır.
14. Benim için yaşam, yani evrenin doğası, genelde iyi, güvenli ve dostçadır.
15. Kızdığım zaman suratımı asar, somurturum.
16. Anlayış veya teselli aramaktansa, sorunlarımı kendime saklamayı tercih ederim.
17. Kendimi gerçekten değersiz hissediyorum.
18. Yetersizlik duyguları bir çok şeyimi engelliyor.
19. İnsanlarla ilişkilerim doğal ve sıcaktır.
20. Gün boyunca ruh halim fazla değişmez.

21. Yaşamı doğasından dolayı güvensiz ve ürkütücü buluyorum.
22. Aptalca şeyler yapan insanlarla dalga geçerim.
23. Canım yandığında ya da hastalandığımda, arkadaşlarımla üzerime düşmeleri hoşuma gider.
24. Kendimden oldukça memnunum.
25. Yaptığım işlerde başarılı olduğumu düşünüyorum.
26. Kendimi çoğu insandan uzak ve kopuk hissediyorum.
27. Önemli bir neden olmamasına rağmen sinirli ve aksiyim.
28. Yaşam benim için güzel bir şeydir.
29. Alaycı olmak hoşuma gider.
30. Üzgün olduğum zamanlar arkadaşlarımla bana anlayış gösterip, beni neşelendirmelerini isterim.
31. Yeni biriyle tanıştığımda, onun benden daha iyi olduğunu düşünürüm.
32. Çeşitli durumlarla baş etmekteki yetersizliğim beni üzüyor.
33. Sevdiğim insanlara yakınlık ve sevgi göstermek benim için kolaydır.
34. Önemsiz olduğunu bilmeme rağmen, bazı şeyler beni dayanılmaz kadar sinir eder
35. Dünyayı insana endişe veren, güvensiz bir yer olarak görüyorum.
36. Öyle sinirlenirim ki, bir şeyleri fırlatır ya da kırarım.
37. Başarısız olduğumda birilerinin bana moral vermesini isterim.
38. Kendimi beğenirim.
39. Günlük yaşamın getirdiği sorunlarla yeterince başa çıkabiliyorum.
40. Gerçek duygularımı göstermekte zorlanırım.
41. Bir çok aksiliği sinirlenmeden veya canımı sıkmadan göğüsleyebilirim.
42. Benim görüşüme göre, dünya temelde iyi ve mutlu bir yerdir.

43. Biri bana hakaret ettiğinde veya duygularımı incittiğinde ondan intikam alırım.
44. Başkalarından destek veya cesaretlendirme beklemek yerine, sorunlarımı kendi başıma çözmeyi tercih ederim.
45. Bir işe yaramadığımı ve hiçbir zaman da yaramayacağımı düşünüyorum.
46. Kendimi tanıdığım insanlar kadar yetenekli bulmadığım için kendimden memnun değilim.
47. Hoşlandığım birine gerçek duygularımı göstermeye çalıştığımda, kendimi rahatsız ve beceriksiz hissedirim.
48. Küçük aksilikler canımı çok sıkar.
49. Yaşamı tehlikelerle dolu görüyorum.
50. İçimden birşeye veya birisine vurmak geliyor.
51. Sorunlarım olduğunda insanların bana karşı anlayışlı olmalarını isterim.
52. Kendimi bir çok açıdan başkalarının aşağısında hissediyorum.
53. Etrafımdaki birçok insan kadar yetenekli olduğumu düşünüyorum.
54. Gerçekten hoşlandığım insanlara karşı sıcak ve sevecenimdir.
55. Bir an neşeli ve mutlu oluyorum, bir sonraki an keyifsiz veya mutsuz.
56. Yaşamın hoş olduğunu düşünürüm.
57. İçimden kavga etmek veya birine bir kötülük yapmak geliyor.
58. Arkadaşlarımdan bana karşı çok sevecen olmalarını isterim.
59. Kendime olan saygımın daha fazla olmasını isterdim.
60. Yapmaya çalıştığım bir çok şeyde kendimi beceriksiz buluyorum.
61. İnsanlarla yakın ilişkilerden kaçınırım.
62. Küçük duygusal stresler karşısında soğukkanlılığımı koruyabiliyorum.
63. Dünyayı temelde güvenli ve yaşaması hoş bir yer olarak görürüm.

EK – III

Yetişkin EKRÖ

Anne ve Baba Formları

1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı.
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranırdı.
4. Beni gerçekten sevmezdi.
5. Planlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinlerdi.
6. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet ederdi.
7. Benimle yakından ilgilenirdi.
8. Arkadaşlarımı eve çağırmanın için beni cesaretlendirir ve onların güzel vakit geçirmesi için elinden geleni yapardı.
9. Benimle alay eder ve dalga geçerdi.
10. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmezdi.
11. Kızdığı zaman bana bağırırdı.
12. Benim için önemli olan şeyleri ona anlatabilmemi kolaylaştırırdı.
13. Bana karşı sert davranırdı.
14. Onun etrafında olmamdan hoşlanırdı.
15. Bir şeyi iyi yaptığımda, kendimle gurur duymamı sağlardı.
16. Hakketmediğim zaman bile bana vururdu.
17. Benim için yapması gereken şeyleri unutturdu.
18. Beni büyük bir başbelası olarak görürdü.

19. Beni başkalarına överdi.
20. Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırırdı.
21. Sağlıklı ve doğru şeyleri yememe çok dikkat ederdi.
- 22 Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşurdu.
23. Bana hemen kızardı.
24. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldü.
25. Benden hoşlanmıyor gibiydi.
26. Hak ettiğim zaman bana güzel şeyler söylerdi.
27. Çabuk parlar ve öfkesini benden çıkarırdı.
28. Arkadaşlarımın kim olduğuyla yakından ilgilenirdi.
29. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenirdi.
30. Bana bir sürü kırıncı şey söylerdi.
31. Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmezdi.
32. Başım derde girdiğinde, hatanın bende olduğunu düşünürdü.
33. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirirdi.
34. Onun sinirine dokunduğumu söylerdi.
35. Bana çok ilgi gösterirdi.
36. İyi davrandığım zaman benimle ne kadar gurur duyduğunu söylerdi.
37. Beni kırmak için elinden geleini yapardı.
38. Hatırlaması gereki diye düşündüğüm önemli şeyleri unutturdu.
39. Şayet kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirirdi.
40. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirirdi.
41. Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit ederdi.

42. Benimle zaman geçirmekten hoşlanırdı.
43. Korktuğumda ya da birşeye canım sıkıldığında, bana yardım etmeye çalışırdı.
44. Kötü davrandığım zaman beni arkadaşlarımın önünde utandırırđı.
45. Benden uzak durmaya çalışırdı.
46. Benden şikayet ederdi.
47. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanırdı.
48. Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünürdü
49. Bir plan yaparken benim de ne istediğıme önem verirdi.
50. Benim için önemli olan şeyleri, kendisine zorluk çıkarsa da, yapmama izin verirdi.
51. Diğer çocukların benden daha akıllı ve uslu olduğunu düşünürdü.
52. Bakmaları için beni hep başkalarına bırakırdı.
53. Bana istenmediğimi belli ederdi.
54. Yaptığım şeylerle ilgilenirdi.
55. Canım yandığında veya hasta olduğumda kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapardı.
56. Kötü davrandığım zaman benden ne kadar utandığını söylerdi.
57. Beni sevdiğini belli ederdi.
58. Bana karşı yumuşak ve iyi kalpliydi.
59. Kötü davrandığım zaman beni utandırır veya suçlu hissettirirdi.
60. Beni mutlu etmeye çalışırdı.

EK – IV

Yetişkin EŞKRÖ/K

1. Benim hakkımda güzel şeyler söyler.
2. Bana söylenir veya beni azarlar.
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır.
4. Beni gerçekten sevmez.
5. Yaptığım her şeyi kontrol etmeye çalışır.
6. Benimle planlarımız hakkında konuşur ve benim fikirlerimi de dinler.
7. Beni başkalarına şikayet eder.
8. Benimle yakından ilgilenir.
9. Dışarı çıkacağım zaman, nereye gideceğimi tam olarak bilmek ister.
10. Arkadaşlarımı çağırmam için beni cesaretlendirir ve onların güzel vakit geçirmesi için elinden geleni yapar.
11. Benimle alay eder ve beni küçümser.
12. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez.
13. Kızdığı zaman bana bağırır.
14. Bana nasıl davranmam gerektiğini söyler.
15. Benim için önemli olan şeyleri ona anlatabilmemi kolaylaştırır.
16. Bana karşı sert davranır.
17. Onun etrafında olmamdan hoşlanır.
18. Bir çok kuralı vardır ve beni o kurallara uymaya zorlar.
19. Bir şeyi iyi yaptığımda, kendimle gurur duymamı sağlar.

20. Bana vurur.
21. Benim için yapması gereken şeyleri unuttur.
22. Beni büyük bir bela olarak görür.
23. Bana dilediğim kadar özgürlük tanır.
24. Beni başkalarına över.
25. Kızdığı zaman bana çok kötü davranır.
26. Yiyecek konusunda, benim isteklerimi de dikkate alır.
27. Bir şeyi nasıl yapmam gerektiğini bana en ince ayrıntısına kadar söyler.
28. Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşur.
29. Bana hemen kızar.
30. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür.
31. Benden hoşlanmıyor gibi.
32. İstedğim her yere, ona söylemeden gitmeme izin verir.
33. Hak ettiğim zaman bana güzel şeyler söyler.
34. Çabuk parlar ve öfkesini benden çıkarır.
35. Arkadaşlarımın kim olduğunu bilmek ister.
36. Bana söylediklerini aynen yapmam için ısrar eder.
37. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir.
38. Bana bir sürü kırıcı şey söyler.
39. Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmez.
40. Başım derde girdiğinde, hatanın bende olduğunu düşünür.
41. İstedğim her yere gitmeme izin verir.
42. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir.

43. Onun sinirine dokunduğumu söyler.
44. Bana çok ilgi gösterir.
45. Yaptığım her şeye karışmak ister.
46. Bir şeyi iyi yaptığımda, benimle ne kadar gurur duyduğunu söyler.
47. Beni kırmak için elinden geleni yapar.
48. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unuttur.
49. Bana kendimi artık sevilmiyormuşum gibi hissettirir.
50. Bana yapmam için bazı işler verir ve onlar bitene kadar başka hiçbir şey yapmamı istemez.
51. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir.
52. Onaylamadığı bir şey yaptığımda, beni korkutur veya tehdit eder.
53. Benimle zaman geçirmekten hoşlanır.
54. Canım ne isterse yapmama izin verir.
55. Korktuğumda ya da bir şeye canım sıkıldığında bana yardım etmeye çalışır.
56. Beni arkadaşlarımın önünde utandırır.
57. Benden uzak durmaya çalışır.
58. Benden şikayet eder.
59. Yaptığım herşeyi kontrol etmek ister.
60. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır.
61. Ne yaparsam yapayım, diğer kadınların/erkeklerin benden daha iyi olduğunu düşünür.
62. Bir plan yaparken benim de ne istediğıme önem verir.
63. Benim için önemli olan şeyleri, kendisine zorluk çıkarsa da, yapmama izin verir.
64. Diğer insanların benden daha iyi davrandıklarını düşünür.

65. Beni başkalarına yollayıp, başından atar.
66. Bana istenmediğimi belli eder.
67. Yaptığım şeylerle ilgilenir.
68. Canım yandığında veya hasta olduğumda, kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapar.
69. Yanlış bir şey yaptığımda benden ne kadar utandığını söyler.
70. Beni sevdiğini belli eder.
71. Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir.
72. Onun hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, beni utandırır veya suçlu hissettirir.
73. Beni mutlu etmeye çalışır.

EK- V
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU (FORM 17)

LÜTFEN DİKKATLİCE OKUYUNUZ !!!

Bu çalışmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu çalışmada yer almayı kabul etmeden önce çalışmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme sonrası özgürce vermeniz gerekmektedir. Size özel hazırlanmış bu bilgilendirmeyi lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınıza açık yanıtlar isteyiniz.

Araştırmanın Adı : Esrar Bağımlılarında Algılanan Ebeveyn Kabul Reddinin, Psikolojik Uyumları ve Yetişkinlikteki Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

ÇALIŞMANIN AMACI NEDİR?

Esrar bağımlılarının çocukluk çağlarında algıladıkları ebeveyn kabul veya reddinin psikolojik uyumları üzerindeki etkisinin ve yetişkin dönem yakın ilişkiler üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, esrar bağımlılarının tedavi süreleri, madde kullanım sıklığı, madde kullanım yaşı, ilişki memnuniyeti, kendine zarar verme davranışının varlığı gibi çeşitli sosyo-demografik bilgilerin araştırılması amaçlanmıştır.

KATILMA KOŞULLARI NEDİR?

Bu çalışmaya dahil edilebilmeniz için çalışma grubu için denetimli serbestlik nedeniyle esrar bağımlılığı/ kötüye kullanımı olan kişilerin BATI polikliniğine başvurmuş olmaları gerekmektedir. Kontrol grubu için ise DSM-IV tanı kriterlerine göre hiçbir tanı almamış olmaları gerekmektedir. Tüm gruplar için okuma-yazma biliyor olmak gereklidir.

NASIL BİR UYGULAMA YAPILACAKTIR?

Araştırmaya katılacak kişilere araştırmacılar tarafından yarı-yapılandırılmış sosyo-demografik bilgilerinin alınmasını sağlayacak bir anket uygulanacaktır. Aynı zamanda psikolojik uyumlarını ölçmek amacıyla kişilik değerlendirme ölçeği yetişkin formu, çocukluk döneminde algıladıkları ebeveyn kabul veya reddinin anlaşılması için Ebeveyn kabul-red ölçeği yetişkin formu ve Yakın ilişkilerini değerlendirmek amacı ile Yetişkin Eş kabul-red ölçeği uygulanacaktır.

SORUMLULUKLARIM NEDİR?

Araştırma ile ilgili olarak uygulanan anketi doğru ve eksiksiz bir biçimde doldurmak sizin sorumluluklarınızdır. Bu koşullara uymadığınız durumlarda araştırmacı sizi uygulama dışı bırakabilme yetkisine sahiptir.

KATILIMCI SAYISI NEDİR?

Araştırmada yer alacak gönüllülerin sayısı 240'dır.

KATILIMIM NE KADAR SÜRECEKTİR?

Bu araştırmada yer almanız için öngörülen süre 45 dakikadır.

ÇALIŞMAYA KATILMA İLE BEKLENEN OLASI YARAR NEDİR?

Bu araştırmada sizin için beklenen yararlar araştırmadan tıbbi olarak bir yarar sağlamasının söz konusu olmayıp bu çalışmadan çıkarılan sonuçların literatüre katkı sağlaması beklenen yarardır.

ÇALIŞMAYA KATILMA İLE BEKLENEN OLASI RİSKLER NEDİR?

Size bu araştırmada anket uygulanacaktır. Bu uygulama ile ilgili gözlenebilecek istenmeyen etkiler mevcut değildir.

ARAŞTIRMA SÜRECİNDE BİRLİKTE KULLANILMASININ SAKINCALI OLDUĞU BİLİNER İLAÇLAR/BESİNLER NELERDİR?

Çalışma süresince birlikte kullanımının sakıncalı olduğu ilaç ve besinler bulunmamaktadır.

HANGİ KOŞULLARDA ARAŞTIRMA DIŞI BIRAKILABİLİRİM?

Anketi eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurmamanız halinde doktorunuz sizin izniniz olmadan sizi çalışmadan çıkarabilir.

DİĞER TEDAVİLER NELERDİR?

Herhangi bir tedavi planı bulunmamaktadır

HERHANGİ BİR ZARARLANMA DURUMUNDA YÜKÜMLÜLÜK/SORUMLULUK KİMDEDİR VE NE YAPILACAKTIR?

Araştırmaya bağlı bir zarar söz konusu değildir.

ARAŞTIRMA SÜRESİNCE ÇIKABİLECEK SORUNLAR İÇİN KİMİ ARAMALIYIM?

Uygulama süresi boyunca, zorunlu olarak araştırma dışı ilaç almak durumunda kaldığınızda Sorumlu Araştırmacıyı önceden bilgilendirmek için, araştırma hakkında ek bilgiler almak için ya da çalışma ile ilgili herhangi bir sorun, istenmeyen etki ya da diğer rahatsızlıklarınız için 02323901620 no.lu telefonda Psk. Sevim Berrin İnci'ye başvurabilirsiniz.

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ GİDERLER KARŞILANACAK MIDIR?

Yapılacak her tür tetkik, fizik muayene ve diğer araştırma masrafları size veya güvencesi altında bulunduğunuz resmi ya da özel hiçbir kurum veya kuruluşa ödetilmeyecektir.

ÇALIŞMAYI DESTEKLEYEN KURUM VAR MIDIR ?

Çalışmayı destekleyen kurum yoktur.

ÇALIŞMAYA KATILMAM NEDENİYLE HERHANGİ BİR ÖDEME YAPILACAK MIDIR?

Bu araştırmada yer almanız nedeniyle size hiçbir ödeme yapılmayacaktır.

ARAŞTIRMAYA KATILMAYI KABUL ETMEMEM VEYA ARAŞTIRMADAN AYRILMAM DURUMUNDA NE YAPMAM GEREKİR?

Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılabilirsiniz. Bu kararınız size verilen tedavi hizmetinin devamını ve kalitesini etkilemeyecektir.

Araştırmanın sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır; çalışmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından çıkarılmanız durumunda, sizle ilgili tıbbi veriler de gerekirse bilimsel amaçla kullanılabilecektir.

KATILMAMA İLİŞKİN BİLGİLER KONUSUNDA GİZLİLİK SAĞLANABİLECEK MİDİR?

Size ait tüm tıbbi ve kimlik bilgileriniz gizli tutulacaktır ve araştırma yayınlansa bile kimlik bilgileriniz verilmeyecektir, ancak araştırmanın izleyicileri, yoklama yapanlar, etik kurullar ve resmi makamlar gerektiğinde tıbbi bilgilerinize ulaşabilir. Siz de istediğinizde kendinize ait tıbbi bilgilere ulaşabilirsiniz.

Çalışmaya Katılma Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri gösteren 2 sayfalık metni okudum ve sözlü olarak dinledim. Aklıma gelen tüm soruları araştırmacıya sordum, yazılı ve sözlü olarak bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğime karar vermem için bana yeterli zaman tanındı. Bu koşullar altında, bana ait tıbbi bilgilerin gözden geçirilmesi, transfer edilmesi ve işlenmesi konusunda araştırma yürütücüsüne yetki veriyor ve söz konusu araştırmaya ilişkin bana yapılan katılım davetini hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın büyük bir gönüllülük içerisinde kabul ediyorum. Bu formu imzalamakla yerel yasaların bana sağladığı hakları kaybetmeyeceğimi biliyorum.

Bu formun imzalı ve tarihli bir kopyası bana verildi.

1.1.1. GÖNÜLLÜNÜN		1.1.2. İMZASI
ADI & SOYADI		
ADRESİ		
TEL. & FAKS		
TARİH		

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında İzmir’de doğdum. İlk ve ortaokul eğitimimden sonra İzmir Aliğa TED Kolejini bitirdim. 2005 yılında Ekonomi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü’nde başladığım lisans eğitimimi 2010 yılında bitirdim. 2011 yılında Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü Madde Bağımlılığı Anabilim Dalında Madde Bağımlılığı Yüksek Lisans Programına başladım. 2012 yılından beri Profesör Doktor Eyüp Sabri Ercan’ın özel muayenehanesinde Psikolog olarak görev yapmaktayım.

